Druck von M. Lehrberger & Co., Frankfurt a. M.

לזמן מקנין שאינו לזמן ומכיון ששכר להתיר מקדם אין שכירות השניים חלה ממה נפשך. הראשונים שייכא, ואף אם נאמר דמהני ונמצא שזה עירוב חדש, יש לזה עצה הנזכרת בשאלות למהר"ח או"ז סימן פ"א וסימן פ"ב ובמחצית השקל סימן שצ"ב ס"ק ח' דמהני צורת הפתח לזה כשאין רשות הרבים בתוכה. אבל לא צרכינן לזה כי טעמא הדין שריר וקיים דכיון ששכרו לזמן בגזל הוא משתמש והעיר שלהם להני ששכרו מקודם ואין אינן יכולין להשכיר מעתה כי דבר המושכר שכרו ומצאתי ראיתי שכן כתב הגר"א בסימן שפ"ז וכן יעויין בט"ז ובמגן אברהם סימן שפ"ב וברמ"א שם וכן נראה לפסוק כן ויעויין בתוספת שם ותמצאו כי כנים וצודקים הדברים האלה. ואחרי כל הדברים האלה האמורים פה אף שנהוץ לזה אריכות רב וסמכתי על חכמת המעיין וקצרתי ורק העתקתי מאת אשר קנו מקומן במקומות אחרים וגם הוספתי וחדשתי ת"ל במה שנוגע לענין הזה ולמען אשר ילמדו רבים מהם בקל לאיש נבון וישר הולך להבין כי אין שום חשש ופקפוק כלל ותיקון העיר לטלטל לבית יעקב שלום.

א) עיירות שלנו מכל הצדדין חצרות הן להקל:
ב) נהר ושפתיו מחיצות כשרות ומחבר העיר וצורת הפתח עליו מועילה.
ג) תלי מסילת הברזל מחיצות הן.
ד) התלגרף והתליפון והאלקטרי נחשבות לצורת הפתח להתיר.
ה) בתוך המחיצות הקרפיפות הנזרעות אינן מבטלות המחיצות.
ו) מחללי שבת ואין מודין בעירוב אינן אוסרים.
ז) המחין והנקפים והמעדרים אינן אוסרים.
ח) אף אם יערב מחדש, לאסור אינו מועיל, ובהתרן עומדים כבראשונה.

הדברים האלה יש בהן כדי ספוקן להתיר את טלטול העיר ואין צורך, לאריכות, וכל אחד ואחד ישפט בשכלו ויבין לאשורו

כי לגבב חומרות, מלבד אשר אינן בנותן טעם, בדין עירוב להתיר את העיר, ולפי משפט הראשון בההקדמה הראשונה בדין „עיירות שלנו בזמן הזה כפי הצדק והיושר יקבל את האמת שאין מקום לחומרות כאלה בנידון זה בתיקון עיר שלא יביאו לידי חילול שבת ומצוה רבתא היא ובעירובין הלכה כדברי המקל. ובשום עין פקיחא בעיון בתוך הדברים הנאמרים בביאור הדברים האלה לא יערערו כי בנוים הם על הצדק ועל האמת והשלום.

בירושלמי „אם מבלי מקום הרי זה מותר, אם בשביל לחלוק את עירובין אסור” יעויי״ש, כי אין להם לומר שהם אינם יכולים לאוכלו משום דמונח במקום שאין יכולין ללכת שם או משום נדר או משום שאינו שומרין כראוי, זה החשש שאינן שומרין כראוי איכא למימר כל ישראל בחזקת כשרות להן ומטעמא זה אמרינן בחולין דף מ׳ ודף מ״א דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ורק לציעורי מכוין וכן פסק הרמב״ם ז״ל בהלכות עבודה זרה ויעויין שם בכסף משנה מה שביאר בזה דחזקת כשרות יש לו, ומשום הכי אמרינן דעבודה זרה של ישראל אינו אסורה עד שתעבד ויעויין בעבודה זרה דף נ״ב ובירושלמי שם פרק ד׳ הלכה ד׳ וכמה דוכתי כיוצא בזה ואף עד אחד אינו נאמן לפוסלו כדאיתא בירושלמי דדמאי פרק ד׳ ובריטב״א בעבודה זרה פרק ד׳ מה שכתב בזה ויש להאריך בזה הרבה ומתורת נדר וגדר „חדא” דאפשר שיבוא בזמן אחר ואף שנעול יכולין לקחת המפתח, ועוד מדוע גרע מיין לנזיר ואף בנדר מן השכר איתא בעירובין דף ל׳ ע״א ובירושלמי שם פרק ג׳ הלכה א׳ דמערבין לו בה וכדמפרש טעמא שכן ראוי לאוכלו והוא הדין הכא אלא כאן בנידון זה דין אחר להם כי יש דין בג׳ בני העיר שמערבין אלו לעצמן ואלו לעצמן יעויין בעירובין דף נ״ט ע״א וע״ב דיש חילוק בין ארכה לרחבה הא לאו הכי אין מערבין לחצאין ואיתא בירושלמי דעירובין פרק ה׳ דאיתא אף בעיר של רבים כן ויעויין בריטב״א פרק ה׳ דעירובין לדף נ״ט וכן כתב האו״ז חילוק בין ארכה לרחבה וכן דעת התשב״ץ חלק ב׳ סימן ל״ה שפרש את דברי הירושלמי דמקשה מר׳ יהודא אדר׳ יהודא, ועל כרחך יש לומר דאם כשכל העיר מתוקנת במחיצות אז אין מערבין לחצאין, אבל אם אין מתוקנת במחיצות אז מערבין להצאין. ואם כן בזה דכל העיר מתוקנת במחיצות איך מערבין לחצאין, ואין זה דומה דעירוב לחצאין הוא כשאלו מערבין לעצמן ואלו מערבין לעצמן וכל אחד אינן מערבין אלא החצי אז אומרין עליהן דהרי הם כשתי חצרות שלא עירבו בהדי הדדי ופתוחות זו לזו, לא כן כשחלק מיושבי העיר ערבו את כולה ושכרו את רשות כל העיר, איך אפשר להן לשכר זה אחר זה, הלא שכירותן אינה חלה כי מושכרת היא מכבר, ומה תאמר יחזור בו בגזל קאי וכדאיתא בירושלמי בעירובין פרק ו׳ הלכה ג׳ „מעתה אפילו משכיר חזר הוא בו מיכן והילך בגזל הוא משתמש, ופשטות לישנא הכא דשכירות אין העכו״ם יכול לחזור בו ובהגהות אשרי מסתפק בזה, ואם שהרא״ש והמרדכי סוברין דיכול לחזור וברמ״א בחושן משפט סימן קצ״ד ס״א ובסמ״ע וב״ט יש מחלוקת אם כסף לחוד מהני בשכירות עכו״ם ומכאן מוכח דמהני, אבל אפשר דיחזור בו נראה דשאני קנין

טו) ערוגות אינן מצטרפות לשיעור יתר מבית סאתים או רוב כנגד העיר.
טז) זרעים שבין האילנות אינן אוסרין אם עשוין כערוגות.
יז) שכירות רשות מועיל אף אם יש מחללי שבתות אשר אינן מודין בעירוב.
יח) למחלי שבתות לתיאבון מזכין להם וזכות גמור הוא. ואף שלא מדעתן.
יט) כופין לערב ולעשות תיקון למבוי ולהעיר.
כ) מצוה על מי שלא עירב לבטל את רשותו.
כא) משל בני המבוי או מבני החצר או מבני העיר מזכין ואינו צריך שאלת פיו.
כב) אף למי שמחמיר על עצמו שאינו נאות ואין דעתו נוחה מעירוב ותיקון של חבירו צריך לבטל את רשותו.
כג) אם אינו רוצה לערב ביחד מחמת שנאה כגון זה כופין דזה לא נחסר וזה נהנה.
כד) אף להמיעוט שטוענין כהלכה להן שומעין.
כה) במקום ששוכרין את הרשות שוכרין על דעת החפצים לטלטל.
כו) והנשארים שאינם חפצים לטלטל אינם אוסרים שעל דעת כן שכרו אלה המתקנים שלא יאסרו כבשאלה.
כז) מומחה כשעושה כדין תורה אין השני יכול למחות. ועירוב של של שותף מועיל משלו.
כח) ואם השניים הנשארים עושים עירוב אינו חל ואינו מועיל.
כט) והשכירות ששוכרין השניים אינה מועילה כי מושכרת היא מכבר.
ל) יכולין ללכת שם לקחת את העירוב ואין בזה חשש נדר וגדר.
לא) מי שרוצה להחמיר על עצמו ולתת קנים דוקרנים לעמודי התליגרף והתליפון יוצא כל הדעות וערוב כשר הוא.
לב) צריכים לסמוך על הפסין כי עיירות שלנו דין חצר להם ויש להן היתר בפס משני הצדדים. ונפקא מינה לנפסק החוט דיש לסמוך בדיעבד, על זה: ולכן צריך להתנות.

ושרצונו לבאר את הדין אם אלה שלא עירבו אם יעשה עירוב דנמצא זה כחולק את עירובו. שאינו עירובו ערוב ולזה נמצא שאף יבטלו את ההיתר הזה שיש להם מכבר.

נראה דאין זה שייכות לדין חולק את עירובו בעירובין דף מ״ט ובירושלמי שם פרק ו׳ הלכה ד׳ ובשולחן ערוך סימן שס״ו באורח חיים, כי התם בעירוב גופא, ואף בזה איכא תשובה ארוכה במהר״ם שיק בשאלות ותשובות לאורח חיים סימן קמ״ו בשם רבינו יהונתן דההולק הוא גם כן מטעם קפידא, שלא יתערב זה בזה, מה שאין כן בכאן, וחולק על החכם׳ צבי בסימן ק״ב שדעתו דאין לתת ב׳ עירובין בבתי כנסיות שונות יעויי״ש, ואנכי לדידי דעתי דמבואר כן

ותוספת שבת ותמצא כי כנים וצודקים הדברים אלה שכתבנו ת"ל ומותר לטלטל, וקל מבלי פקפוק בדבר להבין היכא שאין שום כפיה, כי אם מערבין עליו ומשלו דחלוק הוא, ואף שיש להקשות היאך הוא אפשר משלו לזכות על של חבירו, כאשר נעיין בתוספתא מעשר שני פרק ד׳ ובירושלמי דדמאי פ"ז הלכה א׳ נמצא בדיעבד מותר ומשם נלמוד דמכל שכן הכא ובסגון דא דמכל פינות מותר.

ואחרי הדברים האמורים האלה הן מצד דין א) עיירות בזמן הזה שאין להם ס׳ רבוא בוקעין בכל יום ב) שדין העיירות כחצרות שאינן מעורבות. והן מדין ב) נהר חשוב למחיצה. והן מדין ג) שהתליפון והאלקטרי והתלגרף נחשבין לצורת הפת שפיר. והן מדין ד) תל המתלקט עשרה מתוך ארבע של מסילת הברזל. והן מדין ה) זרעים הנזרעים וכן בעיר ובתוך צורת הפתח ומיעוט הוא כנגד העיר. והן מדין ו) מחללי שבתות ואינן מודין בעירוב. והן מדין ז) מהנוקפין והמעוררין יצאו לנו לאור בדינים רבים הנוגעים לתקוני עירובין בזמן הזה, ואביא מכל אלה בעזר הצור בקצור נמרץ למען אשר ידע כי כל דיני עירוב הם הן נתיבותיה שלום והוא הכלי המחזיק ברכה **ושלום על ישראל.**

א) כשאין ששים רבוא לא נדון לרשות הרבים ודינה ככרמלית.
ב) אינו להמבואות מפולשין דין כרמלית עליהן.
ג) נהר חשוב כמחיצה ולא חיישינן ליבשות הנהר.
ד) נהר החולק את המבוי או את העיר שפת הנהר נחשבת למחיצה לשני העברים.
ה) צורת הפתח מהני אף למים.
ו) צורת הפתח אם אינו למעלה על גבי הקנים ממש והיתדות קבועין בהמזוזות מלמעלה נחשבת לצורת הפתח.
ז) שפות הנהר נחשבות למחיצה אף שהן רחוקות מן העיר יותר מעיבורה ועד תחום העיר.
ח) מחיצות הנראות אינן צריכין לחוש לבקיעת רבים.
ט) נהר שנקרש בחרף אף שעוברין על גבי הגלד לא בטל שם מחיצה ממנו.
י) חוטי התלגרף עם העמודים וכן התליפון והאלקטרון נחשבין לצורת הפתח ולמחיצה כדין צורת הפתח.
יא) בצורת הפתח לא אמרינן שהאויר מן הצדדים יבטל לצורת הפתח.
יב) קרפיפות הנזרעין והם בתוך צורת הפתח אם הם מיעוט כנגד העיר לא מבטלי למחיצות ומותר.
יג) היכא שנזרע לנויה של חצר מותר לטלטל ואינו אוסר.
יד) דשאים שעלו מאליהן אינן בכלל קרפף שנזרע ואינו אוסר.

מבלי ספק דמהני כי נדמה לנדרים דף ל"ו. ובירושלמי תרומות פ"א ה"א.

ובנידון דידן בזמן הזה כשכל בני העיר חפצים ומסכימים וישנם אנשים שאינם חפצים ואינם מסכימים לא צרכינן לזה, מכיון דצריך שכירות רשות משר העיר, דאיכא למימר דשוכרים את כל העיר על דעת מי שחפץ לטלטל, דזה דבר חדש ומעשה חדשה דנמצא שהאנשים האלה יושבים בעיר של אלה אשר שכרו, אינם יכולים לאסור, ואין לזה שייכות לדין המבואר בסימן ש"פ בישראל שאינו רוצה לבטל אם מועיל השכירות וזהו דעת הרמב"ם ורש"י והמרדכי, דהתם טעמא אחרינא הוא כדי שלא יתרגל להשכיר וחז"ל תקנה עשו מכיון שהוא נחוץ להעירוב כמו להם לזאת ביטל ולא שכירות, או מטעם שלא יבוא להשכיר בפחות משוה פרוטה וזה דעת הירושלמי בפרק ו' הלכה ג' „הלכה ישראל מבטל נכרי משכיר" יעוי"ש ובשארי קרבן וקרבן עדה שם, דזה לא שייך למימר כאן, ואדרבא דאם נאמר דשכירות לא תהני נמצא שכל אחד ואחד אם שונא לחבירו יאסר על חבירו, ועוד דשכירות המבואר בסימן ש"פ הוא ממנו בעצמו, והכא לא צריכינן לדידי', ואדרבא יצא לנו מזה ממה נפשך: א) כופין. ב) מערבין בעל כרחו בזכות גמור ומדעתו. ג) אף במקום שיש לו לתרץ דבריו מטעם חומרא ד) מכל שכן מפני נפש בישא ה) משלו בני העיר ו) אף לר' מאיר דסובר אין מערבין אלא מדעתו, הא בביתו ופה אין דנין על העיר ז) ששוכרין רק להתיר את הטלטל, היינו להאנשים החפצים לטלטל להם שייך קנין שכירות העיר לכל יום השבת. האנשים האחרים אין בהם חלק, ורק יושבים בתורת שאלה, ושאלו להם או נתנו להם בתורת תנאי שלא יהיה נזק להשוכרים וכדכתבו התוספות בעירובין דף ע"ב ע"א בדבור המתחיל ומודים וכן דעת הרא"ש וכן דעת האור זרוע סימן קע"ב דאדעתא דהכי לא השאיל להם, וכן מצינו שכתב בסימן קס"ח בעירובין בפרק הדר דלהקל אמרינן כבעלים הם ולא להחמיר גבי חמשה שכירי וחמשה לקוטים ואף אם נאמר שאלה ליומא כמכר הוא דנמצא שיש להם קנין פירות וכן דעת הריטב"א בקידושין לדף מ"ז בשואל קרדום וכן לדעת האור זרוע בעבודה זרה סימן קל"א דסובר דשאלה לא קניא פשיטא דמותר ואף להני הסוברים דשאלה קנין גמור הוא ליומא ממכר הוא מכל מקום איכא למימר אדעתא דהכי ליאסור עליו לא השאיל לו, ולזאת מכל הצדדין אין בזה שום חשש ומותר, ויעויין בשו"ע אורח חיים סימן שס"ז וסימן שפ"ב ובמגן אברהם בטו"ז

ספק וכדיש להוכיח מקידושין דף מ"ב במחלוקת הארץ על הגורל ויעויין בנדרים דף ל"ו בתורם משלו על של חבירו ובבכורות דף י"א בפודה פ"ח של חבירו ובירושלמי בפ"א דתרומות הלכה א' ותמצא דזכות גמור מהני. ובמשלו משל עצמו אין צריך לשאול. ואף במצוה דרמיא עלה קרקפתא דגברא, ועל כרחך משום לתקן מהני שפיר. וביותר בקידושין דאף על גב דהתם איכא למימר דאיכא דניחא להו בהר ואיכא דניחא להו בבקעה, כיון דזכות גמור הוא לית לן בה, הכא נמי מכיון דזכות גמור הוא לית לן בה, ובשלמא בשל שותפין לפירוש הגר"א דממחין לשון מחאה איכא למימר דכיון שיש לו חלק בגוה ולחבירו לא יזיק אז דעת ר' עקיבה דאף תרומת השני תרומה, ודעת ר' יוסי כיון דתרם כשיעור תורה אין חבירו יכול למחות במה שעשה הראשון כי הראשון לא תקן אלא את הכרי בחטה אחת כדינה תרומת הראשון תרומה, ואם כן כשתרם כשיעור אין השותף השני יכול למחות, דיכול הראשון לומר דאנכי לא עשיתי מאומה, ורק חפצתי לתקן את הכרי שיהיה מתוקן ואם כן אף בעירוב כן אף משל שותפו ואף משל חבירו יכול ליטול בעל כרחו, דיכול לומר אני חפץ רק לתקן את הטלטול, ואף כשנאמר כשיעור חברים יכול למחות מפני הקפדה כדרך שותפין המקפידין זה על זה וכדאיתא בנדרים דף מ"ו כל זה היכא דבא לקחת משל חלקו שלא מדעתו ובעל כרחו, לא כן כשאינו צריך לו כלום והוא מזכה משלו ואף על כורחו שאינו רוצה ועומד וצווח מהני, ואף לפירוש הפני משה משום שמקפיד הדין כן, וכמו כן לדעת הר"ש דפירש „ממחין" מומחין ומנוסין ויודעין את הדין אז אמרינן דר' עקיבה יודה לרבנן. ומטעם דהיכא דהראשון עושה על פין דין אז ליכא למימר דהשותף השני ימחה, ואף שזה לא אמור אלא בסתמא, הא עומד וצווח לא תהני, התם מכיון דאית להשני חלק כמו הראשון יוכל השני לומר אני חפץ להפריש על חלקי לעצמי ואיני חפץ בשליחותך, כי דין תרומה דין שליחות בעינן, לא כן בעירוב דאינו אלא תיקון ואינו דין שליחות אלא זכות וזכין לאדם שלא בפניו וכדאיתא בכתובות דף י"א בגר קטן שמטבילין אותו על דעת בית דין. ואם אינו ממחין היינו שהראשון אינו יודע את הדין כמו השני והשני כמו הראשון, אזי בתרומה איכא למימר דתרומת שניהם תרומה, אלא בעירוב נמצא דזה יאסור על זה וזה יאסור על זה, והתם אמרינן דתרומת שניהם מכיון שהן שותפין ויש לכל אחד ואחד חלק בהן, אבל אם מזכה משל בני המבוי ואף שלא יאסור להן והוא גם כן יהיה מותר

„היה ממאן לא״ דכונת הירושלמי שאינו מודה בעירוב וכיון שאינו מודה בעירוב חיישינן דיאסור ומשום הכי מקשה הירושלמי מדין כופין? ונראה לומר דהנה נכון הדבר דיש להשוש בזה וכאשר רואין אנן בירושלמי דעירובין פרק א׳ הלכה א׳ בעובדא דר׳ יוחנן ור׳ לקיש „אמר ר׳ מתניה ויאות מה טעמא דר׳ מאיר עשו אותו כשוגג אצל מזיד מה טעמא דרבנן מכיון שחשודין הן לטלטל כמזידין הן אמרין ליה אין כיני יעשה שונאין של ר׳ יוחנן כצדוקי אצל בני המבוי ויואסר לבני המבוי אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בון צדוקי חשוד לטלטלן וכו׳ מה אית לך״. דר׳ מתניה סובר דהן אליבא דר׳ מאיר והן אליבא דרבנן איכא למיחש שמא יאסור עליהן, ואף רבי יוסי בי ר׳ בון סובר דר׳ יוחנן לא יעשה כן מפני שהוא הפין בתקנתן ולא יהזור בו, ואף שהפירוש הזה סובל דוחק גדול, מכל מקום פשטות דברי הירושלמי נראה כן וכן פי׳ הקרבן עדה, איברא יש לומר פי׳ אחר שר׳ מתניה מביא ראיה על הטלטל, ועל זה אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בין לא אפשר לומר כן וכי חס ושלום ר׳ יוחנן חשוד הוא לטלטל ולחזור. אלא אף בביטל בעלמא סגי, ור׳ יוחנן לא טלטל, אלא ביטל לבד ובזה סגי, ואם שגם זה קשה והפני משה פי׳ כן אבל יש לדייק בלשנא דהירושלמי ויש פי׳ אחר דר׳ מתניה קאי על הא דר׳ אהא דטלטל ועל זה מקשה היאך כף אותו ר׳ לקיש לטלטל מכיון דר׳ יוחנן לדעתו לא נתקן המבוי כתקונו, ואם כן במה שטלטל נמצא דהזור מביטולו, ועל זה אמרין ליה [בני הישיבה] אין כיני יעשה וכו׳ דלפי דעתך אף לרבנן הסוברים דאינו יכול להזור בו זה בשוגג אבל במזיד ואיך שייך לומר כן על ר׳ יוחנן וביותר איך טלטל ריש לקיש, ועל כרחך דביטל רשותו עשה כדין וזה לאו משום שרצה להזור בו, ולזה בא ר׳ יוסי בי ר׳ בין מכיון שכן גם ביטל רשות לבד וסגי, ועל כל פנים רואין אנן דביטול רשות סגי ורק יש להשוד שמא יהזור בו, לכן אמר לן כופין לו לעשות לחי וקורה דדומה להא דאיתא בירושלמי בעירובין פרק ו׳ הלכה ב׳ דר׳ מודה שזכו במבוי תהלה שאינו יכול להזור בו, והרי כזכי במבוי תחלה שאינו יכול להזור בו. וזהו כונת הרמב״ם שכתב בפרק ה׳ מעירובין הלכה ב׳ אחד מבני מבוי שאינו רוצה להשתתף כלל [מאיזה טעם שיהיה] כופין אותו להשתתף עמהן. ודין כופין לעשות להי וקורה כתב בהלכות שכנים הלכה י״ב ויעויין בשלחן ערוך חלק אורה היים סימן שס״ו שמבואר מזה בהרבה אופנים וכתוב להדי״א כפיה בבית דין. וזה כאשר הוכחנו.

ובמה דברים אמורים בעירב משל מי שאינו רוצה לערב, אבל אם עירב משל בני המבוי או משל בני החצר אז מהני בלי שום

מודה בעירוב בזה לא מהני כלל] [ואפשר שכפיה בית דין מהני משום שכיון שנותן כסף לתקן את המבוי בלחי וקורה הם עושים בזה חזקה עד שיאסר עליהם על בני המבוי] אלא מנפש בישא לא בעי מערבא [דאינו מסכים כדי שלא יטלטלו הם בני המבוי ומפני זה כופין דהאי דממאן הוא משום שבכונה עושה כן ודעתו ונפשו נפש בישא ולזה כופין.

ואין לומר מטעם הקפדה ובגדר המקפיד על עירובו איברא דרש"י ז"ל סובר כן הוא להדיא בשולחן ערוך אורח חיים סימן שס"ו, אבל הרי"ף והרמב"ם לא הביאו להך דינא כלל ועל כרחיך מכיון דר' חנינא פליג על שמואל והלכה כדברי המיקל בעירוב לכן לא הביאו כדעת הרז"ה בהמאור להדיא שעירובו עירוב וספר העתים הביאו בסימן ק"ד לשנים. והירושלמי לא הביא אלא את הדין דחולק את עירובו אבל המקפיד על עירובו זה לא מביא ואדרבא סבר בדעת ר' מאיר דמשום הכי סובר שאין מערבין לאדם אלא מדעתו ואף דזכות הוא לו זכין לאדם שלא בפניו. „דלית הדא זכי, לא בעי בר נש ייעול חבריא בגו בייתיה בר מדעתיה" וזה ענין אחר ולא בקפידה על העירוב.

ואפילו נפרש פירוש אחר בירושלמי דבבא בתרא שהבאנו ונאמר „הא ממילן לא? ותני כן כופין וכו' [בלשון קושיא ובתמהה ועל זה מתרץ] „אמר ר' יוסי בי ר' בון לא שאינו רוצה לערב, אלא מנפש בישא לא בעי מערבא" [דהוא סובר שהשני הוא נפש בישא ואינו רוצה להשתתף עמו ועל זה כופין והא דאמרינן היה ממאן לא הוא כשאינו מודה בעירוב, וזהו לא כאשר כתבנו לעיל דהוא נפש בישא. אלא הוא סובר איפכא מסתברא על השני כן] אין לומר כן דהלשון דחוק ואף אם נייישב ונוקים כן כאשר פירשנו, מכל מקום יצאנו לנו שפיר הדין דכופין בכל גווני משום דמצוה איכא, ואף אם יש איזה סברא להחמיר נמי דין כפיה יש כאן וכמו כן היכא דאיכא למימר דעושה כן מטעם להכעים יש לנו ראיה אלימתא מירושלמי הזה דמערבין בעל כרחו וביטול רשות אף שאין זה אלא דברים בעלמא יש לכפותו אם לא עשה מדעתו.

אולם על ביטול רשות יש לו לחזור, דכמו שביטל בדברים כן יכול להזור כדאמרינן בעירובין דף ס"ט בצדוקי בפלוגתא דר' יהודא ור' מאיר, ויעויין בירושלמי שם פרק ו' הלכה ב' ר' מאיר אומר מבטל רשותו וחוזר בו, רבנן אמרן מבטל רשותו ואיני חוזר ואם כן מה מועיל הכפיה במה שכופין אותו לעשות לחי וקורה, הלא צריכין לחשוש שמא יחזור בו, ויאסר עליהן. ואפשר מטעם זה אומר הירושלמי בבבא בתרא

דיש להם על מי שיסמוכו, ועוד שלא יבואו לידי איסור טילטול האסור לכול עלמא, ומוטב לומר בזה הלכה כמי שהוא מיקל בעירוב. וכל זה הוא הטעם שאמרה התוספתא דמצוה לבטל, והירושלמי דבבא בתרא לא מיירי מדין ביטל אלא מדין שאינו רוצה לערב שבאין בני אדם ומערבין לו בעל כרחו, והוא גם כן גדר כפיה על ביטל רשותו ומשום נזק. ודומה לכופין בני המבוי זה את זה לעשות להם לחי וקורה למבוי וכדאיתא בירושלמי שם ולאו מדין שמירה אתינן עלה כדעת רש״י ז״ל, אלא מדין מצוה ותיקון וכמו כופין זה את זה לבנות להן בית הכנסת הנשנה בתוספתא בבא מציעא פרק י״א, דכיון דהן שותפין בעיר, יכולין לכפות זה את זה, אם האחד מעכב על האחרים, או אלו מעכבין על אלו. וכדעת מהר״ם מינץ שאף יחיד לרבים יכול לכפות. כי זה

נוגע בדין אין אדם הובש דבר שאינו שלו בירושלמי כלאים פ״ה.

ורק צריכין אנו להבין את דברי הירושלמי שכתב „אינו רוצה לערב

אינו ממאן נכנסין לביתו ומערבין לו על כרחו, הא ממאן לא? ותני כופין וכו׳ מוכרחין אני לומר דפירוש הירושלמי כן הוא: דיש „נטילה בעל כרחו" ויש „כפיה בבית דין" [כי כופין נראה בבית דין כדאיתא בירושלמי דיבמות פרק ט׳ הלכה שמענו שמוציא שמענו

שכופין מה בין מוציא ומה בין כופין ובתוספות ביבמות דף ס״ד דבור המתחיל יוציא ובכתובות דף ע״א דבור המתחיל יוצא ובירושלמי דכתובות פרק י״א, ואף שמצינו דכפיה אינו אלא בדברים כמו שכופין על הצדקה יעויין בכתובות דף מ״ט ובחולין דף ק״י ובתוספתא שם ובירושלמי בבא בתרא פרק ה׳ ובתוספתא בבא בתרא דף ה׳ ע״ב דבור המתחיל אכפיה ואיכא למימר דמפני זה כף ר׳ לקיש לר׳ יוחנן גם כן בדברים, אבל יש לחלק בזה מדין נזק, והתם בצדקה מצוה שמתן שכרה בצדה] ובעל כרחו נכנסין הן בעצמן. וכפיה בית דין דוקא בית דין יש להן רשות לכפות, הא מעצמן אינן יכולין וזהו בתביעה וזהו שמחלק הירושלמי בין „מי שאינו רוצה לערב ואינו ממאן" דאז נכנסין ונוטלין ממנו בעל כרחו, הא ממאן אינן יכולין לעשות מעצמן בעל כורחו לכנס וליטול, אלא לזה בעינן כפיה בבית דין [ואפשר דתיבת „לא" קאי על מטה ותני כן, הא ממאן? לא תני כן כופין. והכי פירושא אם אינו ממאן אז נוטלין, אבל אם ממאן אז כפיה על ידי בית דין. וזה דחוק קצת ויש לישב] אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בין [טעמא מדוע נחלק בין ממאן לאינו ממאן בין נכנסין מעצמן ובין כפיה בבית דין דממון] לא שאינו רוצה לערב [בזה דין נכנסין בעל כרחו] או שאינו

לא טילטל? אין תימר לא טילטל יואסר לבני המבוי [דלא ביטל רשותו] ר׳ יוהנן ביטל רשותו [אף על גב דלדידיה אסור ואפשר שמצד הדין או אף אינו אלא מחומרא בעלמא מכיון דהם יטלטלו ביטל להם את רשותן] ולפי זה נשמע מינה תרתי: א) שאף דאדם גדול פליג על הדין, מכל מקום ביטל את רשותו לבלי לאסור עליהן. ב) משום מצוה דאל תמנע טוב, דלדידיה אין נפקא מינה דביטל לרשות ובלא ביטל, דהוא החמור על עצמו וכדי שלא יביא לידי איסור ביטל להם את רשותו אף שאינו לפי כבודו. דנראה כטפל להם העביר על המדה דעשה מצוה בזה, שלא באו לידי הילול שבת.

ועיון צריך אם שייך בזה כפיה או לא באדם גדול דאמרנו לעיל בכגון דא כופין, נראה לחלק לכאורה דהיכא שהוא לא ביטל מצד הדין אז לא שייך כופין אלא בראיות עד שהאחד יסכים לחבירו ויודה לו ואם כך שלא ביטל, ולא מצד הדין אז שפיר שייך דין כפיה באם אינו רוצה, ובזה אתא שפיר אמר ר׳ אהא כף ר׳ לקיש לר׳ יוהנן וטלטל [ולפי פשיטן בראיות כפאו לר׳ יוהנן עד שהודה לו לריש לקיש כי אין לומר שכפאו בעל כרחו לטלטל, דיקשה בה תרתי „הדא" דהא ר׳ יוהנן סובר שאסור לטלט במבוי הזה, כי לא נתקן כתקונו; דהוא מצריך לחי וקורה מצד אחד וצורת הפתח מצד השני, ובהמבוי לא רק או לחי או קורה ואייך שייך בזה דין כפיה? „והשנית" דמאי היה צריך לו לר׳ לקיש לכפות את ר׳ יוחנן לטלטל, הלא אין בזה נפקא מינה והילוקא לאנשי המבוי בטלטלם, אם ר׳ יוחנן יטלטל או לא יטלטל והעיקר הוא שלא יואסר עליהם ומכיון שביטל את רשותו להם די ומותרין לטלטל, ועל כרחיך דכפאו הוא בראיות עד שר׳ יוהנן הודה לדברי ריש לקיש בזה.

ומפתגם הזה נשמע דר׳ אחא לא בא לחלוק על האי דקאמר סתמא הירושלמי דר׳ יוחנן ביטל להם רשותם, דלביטל רשות אף בלא כפית דברים עשה משום מצוה שלא יאסרו בני המבוי ויבוא להוצאת שבת בהצר שאינה מעורבת, ואם הוא פליג אינו אלא רבנן, ואם לא יבטל יעברו על דרבנן, שיטלטלו בהצר שאינה מעורבת וזה לכולי עלמא אסור, מה שאין כאן אם יבטל, האיסור אינו אלא לפי דעתו וסברתו, אבל יש להם על מי שיסמוכו. דתקון כדין וכדת למאן דסבר כן.

ונחתור לדין כפיה נמצא דכופין ואין חילוק בין אדם גדול, ובין אינו גדול כי הוא צריך לבטל אף במקום שלפי דעתו אינו עשוי כתקונו משום

תמנע טוב מבעליו, ומדוע לא נכפנו להתיר טלטול לאחרים, ואם מיירי שהיה אדם גדול ידע את הדין ולפי דעתו על פי דין לא נתקן. למה תנו התוספתא „הרשות בידו" כדתני אצל בני חצר ששכח אחד מהן ולא עירב, עליו לבטל רשות, ואם היה בית האבל או בית המשתה ורצו לבטל רשותו הרשות בידו", דמשמע משום שעושין מצוה יש להן הרשות לבטל רשות החצר. הא אם הרבים אינם עושים מצוה אין להם לעבור על מדתם, מפני שהוא פשע ששכח ולא עירב עמהם, והפושע צריך לבטל, כן הוא הדין „באם היה אדם גדול ששכח ולא עירב" דאמרינן הרשות בידו אם חפיץ לעבור על המדה, ואם על פי דין הוא אז לא שייך לעבור על המדה, ואם על פי חומרא מאן דהוא, אבל מצד הדין התיקון נכון ויפה הוא, משום זה הרשות בידו לעבור על המדה, ולבטל להם את רשותו, זה לא יתכן, דבאופן כזה לא השמיענו התוספתא, שאם נאמר כן הוה לה להתוספתא לשנות בלשון אחר ובשפה אחרת, ולא הוה לה למכללינהו בהדי דין הקדם דמערבין בבית ישן. אם היה שם רבו או אדם גדול וכו׳ הרשות בידו, דמשמע שרשות לו לעשות כרצונו וכן בתר האי דינא דביטול תנא דינא דאנשי החצר דעושין מצוה דרשות בידן לעשות כחפצם וכרצונם, מדוע נאמר בדין הזה דרשות בידו? ועל כרחך בחפיץ להחמיר על עצמו, וזה אינו דומה להנך. ורק משום כבודו של חכם אמרינן דרבים יכולים לבטל לו, ואין זה פושע דאיכא למימר שמעתתא משכחו ומפני זה שכח מלערב עמהם, ואינו חייב בדבר, לכן אף שהוא יחיד והם הרבים אפשר להם לבטל רשותם לו, הא מדין ביטל מעצמו לא קמיירי. ואף היחיד יכול לכוף לרבים משום דטענתו כהלכה ולזה שומעין כדאיתא בירושלמי דפאה פרק ד׳ הלכה א׳ יעוי"ש, ובפרט במקום דאיכא למיחש לשמא יבוא לידי חלול שבת דאז מצוה איכא בביטולן של רבים את רשותן. ולא עוד שאף במסכך גפנו ע"ג תבואתו אמרינן בירושלמי פ"ז וביבמות פ"ג דאוסר ופלוגתא ונזק ממש ישנו בדבר.

ולפי אורחן נבאר נא מעט את דברי הירושלמי דעירובין פרק א׳ הלכה א׳ ר׳ יוחנן ור׳ לקיש הוון שריין בשקקא ד"ר יצחק. [ומבוי עקום היתה] ר׳ לקיש טלטל כדעתיה [נותן לחי או קורה ומותר] ר׳ יוחנן לא אסר ולא טלטל א"ר יוחנן הניחו לבני מבוי שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין [וזהו משום דר׳ יוחנן סובר לחי וקורה מיכן וצורת הפתח מיכן ומשום חומרא הוא דלא טלטל, ואפשר שלדעת ר׳ יוחנן הדין כן כי עקום דינו כמפולש ולכן לא אמר מאומה וגם לא אסר] מה: טלטל?

מלבד דהדבר הזה בפשטון לשון התוספתא שכתוב שם „הימנו דלת למבוי" דמשמע להמבוי בעצמו, יש לדייק דאצל בני החצר כתוב בתוספתא שם מי שהיה לו בית בחצר אחרת, בני חצר אחרת משעבדין אותו לעשות עמהן דלת נגר ומנעול וכו' והוא משום שמירה ולמבוי לא הוזכר זה, דמשמע שלדלת למבוי בעצמו אינן יכולין לכופו, ורק לחי או קורה הוא דכופין משום נזק, ואף שאינו נזק בממונו בפועל, כי אם מניעת השתמשות זה גם כן מצוה נקראת משום אל תמנע טוב מבעליו ולזה השמיענו התוספתא בלשון יחיד, דאף יחיד שתובע לעשות לחי וקורה למבוי ורבים אינן רוצין. גם כן הדין עמו, ובזה נבין את דברי התוספתא בפרק ה' דין י' מעירובין „מצוה על כל אדם לבטל רשות, אם היה אדם גדול הרשות בידו", שכונתה להשמיענו באם שהרבים תובעין מיחיד. ואף שאינן תובעין ממנו, הדין והמצוה על כל אחד לבטל רשות, והוא הדין ליחיד שתובע את הרבים גם כן מצוה הוא לבטל ומדויק הלשון ששנאה על כל אדם, דהדין כן אף אם רבים המבטלים צריכין לבטל כדי שלא לאסור, „ואם אדם גדול הוא" שהדבר לבזיון יחשב, יען כי הוא יעמוד באיסור טילטול לאחרים יהיו מותרין. „הרשות בידו" יכולים לבטל הרבים ולמסור רשותם לו. ואפילו נפרש פירוש אחר בהתוספתא ולא נגרים תיבת „כל" אלא „על אדם" ונאמר דהתוספתא חידשה לנו דין. דהיכא דהרבים תובעין את היחיד לבטל הרשות, אז הדין דיחיד צריך לבטל. כי בכל אופן הכא אסור מלטלטל. ורק טובה עושה שחבריו יטלטלו, וזה נהנה וזה לא חסר היא, אכן אם הרבים שלא ביטלו, אין להם לבטל ליחיד, רק אם היה אדם גדול אז הרשות בידו שלא לבטל, וחבירו יבטל לו, לא יקשה דבכל מקום רואין אנהנו דמצוה איכא ומטעם מצוה כופין זה את זה לעשות לחי וקורה למבוי. והוא משום „מצוה" „אל תמנע טוב מבעליו" והכפיה הכא משום זה נהנה וזה לא חסר, ובעל כורחו מערבין לו כדי שלא יאסור לאחרים. ואמת הדבר שדעת בעינן אבל רצון לא בעינן. ומדין דעת לא דבר ולא הזכיר הירושלמי רק מרצון ומבעל כרחו משום כפיה, כי על פי דין מוטל עליו לערב משום מצוה, ודין נזקי שכנים נגע בזה.

ובדברי בהתוספתא הזאת דעירובין נראה לומר אגב אורחא לאותו ענין „אם אדם גדול הרשות בידו" פירשנו שלא לבטל הרשות בידו, ואף שרבים הם שעירבו, ומשום כבוד הוא ולכן אם רוצה לבטל מבטל להם ואם אינו רוצה לא נכפנו, מדוע? אם אינו רוצה לבטל, הרשות בידו לבלי לבטל, הלא גם עליו המצוה הזאת איכא אל

שייך לומר הטעם הזה אף לר׳ מאיר זכות גמור יש ומערבין לו שלא מדעתו ועל כרחו, ואך אם ממאן לא מהני כאשר כתבנו לעיל, כיון שהוא מודה בעירוב והוא יושב בהעיר ומצד הדין דכופין ואך מכיון שאין אמצעים כאלה בזמן הזה לכפות אותו דלא שייכי בני העיר למקנסיהו אז שפיר מותרין, ויודעין אנן שהם מותרין לכולי עלמא לטלטל, ואותו כופין ואף שאינם מסכימים, מכיון שעל פי הדין מותר ועירוב כשר הנהו כדין וכדת מותרין לטלטל וברור היא ת״ל.

ונוסחת הירושלמי דבבא בתרא פרק א׳ בסגנון אחר: ר׳ יוחנן בשם ר׳ לעזר בי ר׳ שמעון מי שאינו רוצה לערב נכנסין לביתו ומערבין לו בעל כרחו. והא תני והוא אינו רוצה לערב אינו ממאן נכנסין לביתו ומערבין לו בעל כורהו מפני שאין ממאן אבל אם היה ממאן לא והני כן כופין הן בני המבוי זה את זה לעשות להן לחי וקורה למבוי אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בין לא שאינו רוצה לערב אלא מנפש בישא לא בעי מערבא. וזה משום נזקי שכנים כדעריב ותני להאי דינא בהדי שארי דיני דאמרינן רכופין זה את זה, וגם רש״י ז״ל כתב בדף פ׳ ע״ב הא דליכא משום דמבוי מגולה הוא ואינו נוח לשמרו הלכך כופין אותו. אבל להתיר בטלטול לעולם אימא לך דבעינן דעת״ ע״כ.

ואף שאין הדברים האלה מוכרעים וכאשר כתבו התוספות שם ד״ה שאני. וביותר יש להקשות מפשטות דברי התוספתא בבא מציעא פרק י״א דאיתא כופין בני הצר לעשות לחי וקורה למבוי דדוקא לחי וקורה הוא דכופין זה את זה ואף יחיד כופה לרבים מדקתני בלשון „זה את זה״, הא דלתות אינן כופין זה את זה ואף אם רבים הן כדאיתא שם בהלכה ט׳ מי שיש לו פתח במבוי אין בני מבוי כופין אותו לעשות הימנו דלת למבוי שיוכל לומר רצוני שאכנס בהבילתי על פתחי״, ויכול לטעון טענה זאת. ואם משום שמירה מדוע לא יכפו אותו לעשות דלתות?

ואפילו אם נתרץ דדלתות למבוי יכולין לכופו במי שאינו מרוצה לעשות ומטעם שמירה, ומהתוספתא הזאת דאפשר לאוקמי בדלת על פתח הצירו או ביתו הפתוחים למבוי״ דמטעם שמירה אין כאן, ומטעם ראיה אין כאן, דבלא זה במבוי, אוושי אינשי, שהרבה בני אדם יוצאין ונכנסין, ורק שאינן רוצין שתהיה פתחו פתוחה תמיד משום זה אין כופין אותו בטענה שאין יכול לכנס והבילהו על כתפו ואין קושיא על רש״י ז״ל מהתוספתא הזאת, ובאמת משום שמירה איירי.

כר׳ יהודה דלא בעינן דעתו ואף שותף יכול לערב כי הלכה כחכמים
דפליגי על ר׳ מאיר דצריך דעתו, והם סוברים אף שלא מדעתו.

מכל אלה מוצאין אנו פתרון לחלוקה הראשונה והשניה והשלישית,
לדין א) כשאינם רוצים לעשות מחיצות כופין ב) אם חסר רק
העירוב ואינם חפצים לערב מערבין משלהם שלא מרצונם, ורק „דעת״
הוא נפקא מינה לו לעצמו, ג) אם אינם מסכימים להיתר מכיון
שהראשון עשה כדין לית לן בה אין לנו להשגיח על השני ואדרבא
בזה כופין, מכיון שעל פי הדין הוא.

והרחבת ביאור יש לנו למצוא לפתרון חדברים האלה מהירושלמי
דעירובין פרק ז׳ הלכה י׳ ומבבא בתרא פרק א׳ הלכה ד׳
„ר׳ יצחק בן חקולא בשם ר׳ יודן נסייא מערבין לאדם על כורחו ותני
כן כופין בני מבוי זה לזה לעשות להם לחי וקורה והתני הרי שאמרו
לו לערב ולא עירב ממאן, היה ממאן כופין אותו? אמר ר׳ יודן מתניתא
דר׳ מאיר [דין וחילוק בין ממאן לשאינו ממאן ובממאן סבירא ליה
לר״מ דאין כופין] אמר ר׳ יוסה בי ר׳ בין תיפתר כדברי הכל שהיה
צדוק, [ולזה בעינן שכירות ומכיון דשכירות רשות אין כאן וביטול לא
מהני משום הכי אין כופין, אבל היכא דהוא מודה בעירוב אז הדין
דכופין] והתני השוכח ולא עירב בין שוגג ובין מזיד הרי זה אוסר דברי
ר׳ מאיר, ר׳ יודן אומר מזיד אוסר שוגג אינו אוסר, מזיד אוסר מערבין
לו על כרחו [הא כופין על זה ואף שלא מדעתו מערבין] אלא משום
קנס, מעתה הוא אסור וחבירו מותר מכאן שיכולין לערב ולא עירב
קונסין אותו [על שלא כפי אותו מאתמול] ולפי זה במקום שאין יכולין
לכופו מאתמול ואין כח בידם, והפצו לכפותו ואך אין באפשרותן אז
אמרינן דלא שייך לקונסן אלא הוא אסור והם מותרין, וממילא יודעין
אנו הני תרתי באם שהוא מודה בעירוב כופין אותו, ואם אי אפשר
לכפותו בפועל וברצונם לכפות מכיון שעל פי הדין הוא דכופין אין
קונסין להם, כי הם לא פשעו בזה, וזהו לפי גירסת הירושלמי דעירובין
פתרון מצאני דעל פי הדין שכופין ואין קונסין ויכול לעכב אף כשצוה,
כי זה טעמו של ר׳ מאיר דסובר שאין מערבין לאדם שלא מדעתו
„דלא בעי בר נש ייעול חבריא לביתיה בר מדעתו״ ור׳ יהודא לא ס״ל
כן ואנן דפסקינן כר׳ יהודה מצי לערב שלא מדעתו דזכות גמור הוא
דכל עיקר „דלית הדא זכו״ אלא משום זה.

ונשמע מזה דזה הוא בביתו ובחצירו דאין זה זכות גמור משום דלא
בעי בר נש ייעול חבריא לביתו בר מדעתיה אבל בעיר שאין

מודיין, אלא כי אנן קיימן בסתם, ר׳ עקיבא אומר סתמן אינן ממחין ורבנן אומרין סתמן ממחין. ופירוש ממחין איתא ב׳ פירושי: הר״ש בפ״ג דתרומות והכס״מ בפרק ד׳ מתרומות הלכה ח׳ דעתייהו מלשון מומחין ובקיאין, ודעת הגר״א מלשון מהאה וכן דעת הפני משה שם והלכה איפסקא כר׳ יוסי ותרומת הראשון תרומה לכולי עלמא אך תלוי בהשיעור, אם כשיעור תרם או לא, ולכתחילה דעת בעינן כדאיתא בירושלמי דתרומות פרק א׳ הלכה א׳ ובגיטין דף נ״ב ובקידושין דף מ״א ובפרק ה׳ בגיטין כאן להלכה כאן למעשר „או למעשה" יעויי״ש. אבל את זה רואין אנן דשותף יכול לתרום ממילא יכול לערב, ורק בממחה אם נאמר שהוא מלשון הקפדה הוא כמקפיד על עירובו דאיתא בעירובין דף מ״ט שאין עירובו עירוב וזהו בשלו, הא בשל חבירו לית לן בה, דנראה נא בשותף שתרם משלו על הכרי של שותפות דאז אמרינן בודאי דתרומת הראשון תרומה ולא תליא בדין שיעור, ואף בדין שיעור הוא משום דבתרומה בעינן שליחות והשותף כשליח מחבירו דמי, אבל בעירובי הצרות דלא צריכין שליחות אלא קנין ודירה מערבין לו שלא מדעתו, דנראה נא בממחין ר׳ עקיבא מודה לרבנן תרומת הראשון תרומה ולא תרומת השני דהשני גם כן ממחה ומקפיד ועל כרחך דכיון דהראשון עושה לתקן את הכרי ובלעדי זאת אי אפשר לו לתקן לא משגחינן על מהאתו והקפדתו של השני, וזהו דשקיל וטרי הירושלמי „מה כשיעור תורה או כשיעור הברי׳ וכו׳ וזה לתקן את הכרי, והוא הדין הכא דלתקן את הטלטול אין מהאתו מהאה, ואם שנאמר בממחין מומחין מכל שכן הכא דכיון דהראשון הוא מומחה לאותו דבר כמו השני, אמרינן דמעשה הראשונה הלה ואין אנו צריכין למעשיו של שני כי אין מקום להול, וכמו כן לא מהני אף שבא ואמר אינני חפץ בזה, כי זכות גמור הוא, ואף שעשה מעשה אחרי כן המוכחת שאיננו נוח במעשה שעשה הראשון לא אשגחינן בזה ומכ״ן שלא דבר בסתמא והראשון ברשות עשה, כן בעירוב נמי הדין כן מכיון ששניהם מומחין זה כמו זה הראשון שעשה כדין עשה, ואם שניהם עירבו בזה אחר זה עירוב של ראשון הוא עירוב ורק באם יש מקום לחול מעשיו של שני אז הל״ן, ואם השני אינני חפין אז הדין כופין, כי בעירוב לאו מדין שליחות בא, וכן מדין חובי וקנין, כי אם מצד זכיה שלפי הירושלמי בפרק ד׳ ממעשר שני הלכה ג׳ ובעירובין פרק ז׳ הלכה ז׳ אין לה שייכות לשליחות. ובכל אופן דין שליחות לא נאמר בזה, כי אין זה חובי אלא רצוני, ואינו צריך לעשות דין, כי אם תיקון ועצה והתר לטלטל, בודאי שתהני וזה דעת הג׳ דפסקינן

כר׳ יהודה דלא בעינן דעתו ואף שותף יכול לערב כי הלכה כחכמים דפליגי על ר׳ מאיר דצריך דעתו, והם סוברים אף שלא מדעתו.

מכל אלה מוצאין אנן פתרון לחלוקה הראשונה והשניה והשלישית, לדין א) כשאינם רוצים לעשות מחיצות כופין ב) אם חסר רק העירוב ואינם הפצים לערב מערבין משלהם שלא מרצונם, ורק „דעת" הוא נפקא מינה לו לעצמו, ג) אם אינם מסכימים להתיר מכיון שהראשון עשה כדין לית לן בה אין לנו להשגיח על השני ואדרבא בזה כופין, מכיון שעל פי הדין הוא.

והרחבת ביאור יש לנו למצוא לפתרון הדברים האלה מהירושלמי דעירובין פרק ז׳ הלכה י׳ ומבבא בתרא פרק א׳ הלכה ד׳ „ר׳ יצחק בן חקולא בשם ר׳ יודן נסייא מערבין לאדם על כורחו ותני כן כופין בני מבוי זה לזה לעשות להם לחי וקורה והתני הרי שאמרו לו לערב ולא עירב ממאן, היה ממאן כופין אותו? אמר ר׳ יודן מתניתא דר׳ מאיר [דין וחילוק בין ממאן לשאינו ממאן ובממאן סבירא ליה לר״מ דאין כופין] אמר ר׳ יוסה בי ר׳ בין תיפתר כדברי הכל שהיה צדוק, [ולזה בעינן שכירות ומכיון דשכירות רשות אין כאן וביטול לא מהני משום הכי אין כופין, אבל היכא דהוא מודה בעירוב אז הדין דכופין] והתני השוכח ולא עירב בין שוגג ובין מזיד הרי זה אוסר דברי ר׳ מאיר, ר׳ יודן אומר מזיד אוסר שוגג אינו אוסר, מזיד אוסר מערבין לו על כרהו [הא כופין על זה ואף שלא מדעתו מערבין] אלא משום קנס, מעתה הוא אסור וחבירו מותר מכאן שיכולין לערב ולא עירב קונסין אותו [על שלא כפי אותו מאתמול] ולפי זה במקום שאין יכולין לכופו מאתמול ואין כח בידם, והפצו לכפותו ואך אין באפשרותן אז אמרינן דלא שייך לקונסן אלא הוא אסור והם מותרין, וממילא יודעין אנן הני תרתי באם שהוא מודה בעירוב כופין אותו, ואם אי אפשר לכפותו בפועל וברצונם לכפות מכיון שעל פי הדין הוא דכופין אין קונסין להם, כי הם לא פשעו בזה, וזהו לפי גירסת הירושלמי דעירובין פתרון מצאני דעל פי הדין שכופין ואין קונסין ויכול לעכב אף כשצוה, כי זה טעמו של ר׳ מאיר דסובר שאין מערבין לאדם שלא מדעתו „דלא בעי בר נש ייעול הבריא לביתיה בר מדעתו" ור׳ יהודא לא ס״ל כן ואנן דפסקינן כר׳ יהודה מצי לערב שלא מדעתו דזכות גמור הוא דכל עיקר „דלית הדא זכו" אלא משום זה.

ונשמע מזה דזה הוא בביתו ובהצירו דאין זה זכות גמור משום דלא בעי בר נש ייעול חבריא לביתו בר מדעתיה אבל בעיר שאין

מודיין, אלא כי אנן קיימן בסתם, ר׳ עקיבא אומר סתמן אינן ממחין ורבנן אומרין סתמן ממחין. ופירוש ממחין איתא ב׳ פירושי: הר״ש בפ״ג דתרומות והכס״מ בפרק ד׳ מתרומות הלכה ח׳ דעתייהו מלשון מומחין ובקיאין, ודעת הגר״א מלשון מהאה וכן דעת הפני משה שם והלכה איפסקא כר׳ יוסי ותרומת הראשון תרומה לכולי עלמא אך תלוי בהשיעור, אם כשיעור תרם או לא, ולכתחילה דעת בעינן כדאיתא בירושלמי דתרומות פרק א׳ הלכה א׳ ובגיטין דף נ״ב ובקידושין דף מ״א ובפרק ה׳ בגיטין כאן להלכה כאן למעשר „או למעשה״ יעויי״ש. אבל את זה רואין אנן דשותף יכול לתרום ממילא יכול לערב, ורק בממחה אם נאמר שהוא מלשון הקפדה הוא כמקפיד על עירובו דאיתא בעירובין דף מ״ט שאין עירובו עירוב וזהו בשלו, הא בשל חבירו לית לן בה, דנראה נא בשותף שתרם משלו על הכרי של שותפות דאז אמרינן בודאי דתרומת הראשון תרומה ולא תליא בדין שיעור, ואף בדין שיעור הוא משום דבתרומה בעינן שליחות והשותף כשליח מחבירו דמי, אבל בעירובי הצרות דלא צריכין שליחות אלא קנין ודירה מערבין לו שלא מדעתו, דנראה נא בממחין ר׳ עקיבא מודה לרבנן תרומת הראשון תרומה ולא תרומת השני דהשני גם כן ממחה ומקפיד ועל כרחך דכיון דהראשון עושה לתקן את הכרי ובלעדי זאת אי אפשר לו לתקן לא משגחינן על מהאתו והקפדתו של השני, וזהו דשקיל וטרי הירושלמי „מה כשיעור תורה או כשיעור חברי׳ וכו׳ וזה לתקן את הכרי, והוא הדין הכא דלתקן את הטלטול אין מהאתו מהאה, ואם שנאמר בממחין מומחין מכל שכן הכא דכיון דהראשון הוא מומחה לאותו דבר כמו השני, אמרינן דמעשה הראשונה הלה ואין אנו צריכין למעשיו של שני כי אין מקום להול, וכמו כן לא מהני אף שבא ואמר אינני חפץ בזה, כי זכות גמור הוא, ואף שעשה מעשה אהרי כן המוכחת שאיננו נוח במעשה שעשה הראשון לא אשגחינן בזה ומכ:ן שלא דבר בסתמא והראשון ברשות עשה, כן בעירוב נמי הדין כן מכיון ששניהם מומחין זה כמו זה הראשון שעשה כדין עשה, ואם שניהם עירבו בזה אחר זה עירוב של ראשון הוא עירוב ורק באם יש מקום לחול מעשיו של שני אז הלין, ואם השני איננו הפיך אז הדין כופין, כי בעירוב לאו מדין שליהות בא, וכן מדין חיובי וקנין, כי אם מצד זכיה שלפי הירושלמי בפרק ד׳ ממעשר שני הלכה ג׳ ובעירובין פרק ו׳ הלכה ז׳ אין לה שייכות לשליחות. ובכל אופן דין שליהות לא נאמר בזה, כי אין זה חיובי אלא רצוני, ואינו צריך לעשות דין, כי אם תיקון ועצה והתר לטלטל, בודאי שתהני וזה דעת הג׳ דפסקינן

עלמא איכא לאוקמי ולומר דמערבין וכופין אותו. וממילא יצא לנו אור לדין אם אינם חפצים לעשות מחיצות וכמו כן אם אינם הפצים לערב דכופין אותם, שאין בכחם לאסור ולזה שומעין שאומרים כהלכה. וכדאיתא בגמרא דידן בעירובין דף פ׳ ע״א ובירושלמי שם פרק ז׳ הלכה י׳ ובבא בתרא פרק א׳ הלכה ד׳ דכופין. ומטעם נזקי שכנים, ואם שהם שותפין אדעתא דהכי לא נשתתפו והשותפין יכולין להוציא זכותן שיהיו תחת ידן שלא יאסר עליהם. ונשתנה מדין הקנה לו אף להמחלקין בין צווח וכדעת הריטב״א וכאשר הוכחנו.

ורק מה נאמר דלו יהא שהן שותפין אבל שותף יכול לאסור את חלקו מטעם מחאה כי אפשר לו למחות, מסתמא אמרינן ששותף מה שעשה עשוי, אבל אם מוחה מחאתו מחאה, ואם כן בהדין עירובא גם כן הדין הוא כן בזמן שמוחה אין מערבין על ידו, וכדאמרינן בכל מקום ונראה מפני זה דדעת הריטב״א הוא דלא מהני בצווח מטעם שותף וממילא האחרים נאסרין על ידי מחאתו זאת, לא כן דעת הריטב״א ולא כונתו בזאת ואין שייכות דברי הריטב״א לזה, דהתם לא מיירינן לאסור לאחרינא, כי אם שתועיל ההקנאה הזאת לו שלא מדעתו אבל לאסור לאחרינא לאו כל כמינה וכופין אותו, בין לערב בעל כרחו ובין לעשות לחי ותיקון אחר להתיר את הטלטול. ואת ביטול רשותו מה שנחוץ כל טצדקאות דאית לן למיעבד עבדינן דכיון דמצד הדין הוא, ואף בעל כרחו גם כן יפה וטוב הוא. ואין חילוק בין מחיצות לעירוב. ובשניהם בעל כרחו מהני, ואם ששותפין הן שפיר תהני עירוב השותף וכדמשמע מעירובין דף ע״א ע״א ומירושלמי שם פרק ו׳ הלכה ה׳ [על הך דר׳ אלעזר בן תדאי דמוקי הג׳ דברירה ואין ברירה] קאמר אמר ר׳ יוסי בי ר׳ בון ר׳ מאיר דו. אמר שאין מערבין לאדם שלא מדעתו ואיתא בתוספתא בפרק ו׳ טעמא שאין מערבין לאדם אלא מדעתו „לפי שאין רוצה שישתתפו עמו אחרים בחלקו״ עיי״ש. אבל אנן דפסקינן כרבי יהודא בדף פ״א ע״ב וכאשר פסקו הראשונים, לזאת אמרינן דשותף יכול לערב.

והוכחה וראיה לזה יש לנו מירושלמי דתרומות פרק ג׳ הלכה ג׳ השותפין שתרמו זה אחר זה רבי עקיבא אומר תרומת שניהם תרומה וחכמים אומרים תרומת הראשון תרומה, ר׳ יוסי אומר אם תרם הראשון כשיעור תרומת הראשון תרומה, ואם לאו תרם הראשון כשיעור תרומת השני תרומה בר״א בשלא דבר וכו׳ עיי״ש ומוקי הירושלמי „במה אנן קיימין, אם בממחין אף ר״ע מודה אם שאינן ממחין אף רבנן

בידיעתו, ורק איננו מסכים, ושלא מדעתו משמע שאינו יודע, הא אילו ידע אפשר שהסכים, ומכיון דבעל כרחו מהני מה יועיל עומד וצווח? נראה לומר דבעל כרחו גם כן מהני וזה באם שיודעין מעיקרא כי הוא מוחה, ואין דעתו מסכמת אז מערבין לו בעל כרחו כדאיתא בתוספתא בעירובין פרק ו׳ ובתוספתא בבא מציעא פרק י״א וכופין אותו לעשות לחי וקורה וכדומה, אבל היכא שלא ידע מזה ואנו באין רק בתורת הזקה מסתמא ניחא ליה אז לא מהני באם שבא אחרי כן וצווח, כי היה זה כגדר קנין טעות שחשבנו שקונה לו והפץ לקנות, ובאמת בא וצווח ואין דעתו נוחה מהקנין הזה, ואם כן לא קשה כלל דזה אשר בעינן בדין זה שידע הוא מטעמא הדין, ושניי וחלופי גרסאות יש בשסין שונים אם גורסין שלא בפניו או שלא מדעתו או לא.

ואם שיש לבעל דין לחלוק דהא מהירושלמי בפרק ז׳ מעירובין הלכה ז׳ מה מודיע הלכה וכו׳ דנראה שלא בעינן רצון ממש אלא ידיעת דעתו שידע מזה וכן כתבו התוספות בקידושין דף מ״ב ע״א מאמר דדעתו לא בעינן שיתרצה יעויי״ש, וכן נראה להוכיח מגיטי נשים דגט בעל כרחה לפי דינא של הגמרא אפשר אבל שלא מדעתה אי אפשר ובעינן שתדע שגט הוא, ובשלמא על דין כפיה לא קשה, דכפיה מדעת היא וכדכתבו התוספות בגיטין דף ע״ה בד״ה מכלל ע״ש, ואם כן הא דאמרינן אפילו בעל כרחו הוא בדרך כפיה, אבל היכא שלא ידע כלל שאני, אבל מה נענו להם. ולהלק יש בין אם אנחנו באין לזכותו או שלא לזכותו, היינו לתקן בשבילנו, לתקן בשביל המבוי אז אמרינן דכופין אותו שלא יזיק ולא מהני מת שצווח, אבל לו לעצמו אם עומד וצווח שאינו הפץ לקנות אין בנו כח לכפותו שיעשה קנין על כרחו, וכאשר יש להוכיח מהתוספות בדף פ׳ בדבור המתחיל שאני יעויין שם. ולא עוד שאני היכא שידע מזה מהיכא שלא ידע כלל, ולבר מן דין התם בקנין העירוב בעומד וצווח וקצת חוב איכא כיון שלא מדעתו היה מהני.

ומהדברים האלה יצא לנו בדין זה לכאורא מכיון שעומדין וצווחין לא תיהני העירוב, ואולם כפי שהילקנו אף לדברי הריטב״א ז״ל דסבירא ליה דעומד וצווח מהני, זהו רק במקום שלא ידע והדבר נעשה שלא מדעתו לא כן באם היה מדעתו וצווח מעיקרא, אז אמרינן שאין בכחו לאסור, כי אפשר לו שלא יקנה אבל לשלא להזיק ליאסור לאהרים אז שפיר יכולין אנן לכפותו ולא מיבעיא לשיטת הרשב״א דסובר בזכות גמור אף בעומד וצווח לא מהני, ובדין זה והילוקא דידן לכולי

כן דעת הריטב״א ולקמן יבואר מזה בארך ביאור דעת הריטב״א, במה שנראין כסתרי הדדי.

ונשאר לנו לבאר „לישנא אחרינא״ דאיתא בגמרא שלנו לישנא אחרינא מצד שאני ודעת הר״ח דלא לגרוס כלל, ודעת הגר״א בבית דין שאני ונראה דדעתו לחלק בין כפיה בבית דין ובין כפיה סתמא, דכפיה בבית דין דהוא מטעם נזקי שכנים אז אמרינן דכופין, אבל מנין לנו לעשות שלא על ידי כפיה בית דין ולזה השמיענו שמואל ור׳ חנינא דלכל אחד יש רשות ואף שלא על ידי אשתו וכדעת הריטב״א, ולהתוספות מדעת אשתו. וביותר איכא למימר להוציא ממון ממנו אז אין רשות כי אם על ידי בית דין. אבל מדברי התוספות בדף מ״ו ע״ב בדבור המתחיל ואין חבין נראה שאף להוציא ממון ממנו כגון לקחת עירוב אף שקצת הוב הוא לו רשאין, ועל כרחך מטעם מזיק, נראה לומר דביטול הוא מתורת דין הפקר כי סילוק רשות הוא ולהפקיר בעינן לזה בית דין שיוציאו ממנו את חלקו על ידי הפקר למען שלא יאסר עליהן. ובפשטות איכא למימר, דמהך ברייתא הוה אמינא דוקא על ידי בית דין אבל שמואל ור׳ חנינא אשמועינן שלא על ידי בית דין (וצריכין לעיין בתוספתא בפרק ה׳ מעירובין דמשמע דאף בשיתופי מבואות הדין כן). ובכתב יד בש״ס אק״ם ליתא להני תיבות כלל. ורק לפי הגירסא דגורסין כן יש לעיין.

ולפי זה ראיתי כמדומה בס׳ בית אפרים (ובשו״ת נ״ב מהדורא תניינא בחלק הו״מ סימן ל״ט) שפירש מצד מלשון מצודה שעשה כמין רשת על המבוי הזה, וזהו כשאוסר ומוחה, ודמיא ממש להא דאיתא בדף ח׳ מרימר עביד הני אוזלי יעויין שם שהם מצודות, והוא כשמוחה ואין עצה אהרת אז אמרינן דכופין אותו. ושמואל קא משמע לן היכא שאינו מוחה.

ועתה כאשר ביארנו את דברי הגמרא אף שיש לי לדבר מזה הרבה ת״ל ובא בארך מזה במקום אחר, (וכאן כונתי רק לקצר ולהביא במה שנוגע להלכה מפני הרואין שלא יאמרו שבהעלם עין היה ממני) יש לנו לבאר דברי הריטב״א שכתב בדין דמשנתנו בדף פ״א זכין לאדם שלא בפניו וז״ל: „פירוש שלא בפניו שלא מדעתו ומיהו הני מילי בסתמא, אבל אם שמע וצווח מעיקרו לא זכה לו כדאיתא להדיא בפרק יש נוחלין וכונתו להג׳ דבבא בתרא בדף קל״ז ע״ב דאין חבין לאדם שלא מדעתו״ דלא יקשה להדברים שכתב לעיל דמערבין בעל כרחו ואף שלא מדעתו, כי חילוק יש בין בעל כרחו ובין מדעתו, דבעל כרחו הוא

ובקש לאסור, אמר ליה ר׳ חייא כל מה שאתה יכול להקל בעירובין, הקל עכ״ל, ולפי כן אף בחמותה וכלהו הדין כן. ובגמרא איתא משום דמשל חמותה היתה ווהו מטעם דאיתא בדף מ״ט ע״א המקפיד על עירובו וכדכתב רש״י שם בדבור המתחיל צריך להודיע, וכדאמרינן בתרומה בפרק ד׳ דתרומות משנה ובירושלמי שם ובגמרא בבא מציעא כלך אצל יפות בתורם שלא מדעת חבירו. והאור זרוע הביא מטעמא שמקפיד על עירובו בשם רבינו שמשון בר אברהם שאין לערב בבית בעל הבית ומדעתו בדבר שבעל הבית מקפיד עליו יעויין בסימן קס״ח פרק ו׳ מעירובין, ובפרק ז׳ סימן קפ״ב עיי״ש. ולא קשה מדין ביטול רשות, היכא שאינו אוסר מהיכא שאוסר ואינו רוצה חילוק גדול יש בזה.

וצריכין אנהנו לבאר דמלישנא דהגמרא דבמחיצות יש לכפות ויש שתי גרסאות דאיכא מחיצות וזה גירסת התוספות וגירסת רש״י דליכא מחיצות מן הבתים ומחצרות למבוי אין לנו תקנה אבל בהמבוי גופא לטלטל אז כופין. וזהו לגירסא „דליכא״ ולגירסא „דאיכא״ הוא החילוק כאשר כתבנו לעיל לקח כסף ולכוף אותו שידור או שיקנה אין לנו כח לכופו אבל להתיר לטלטל זה יש לנו כח לכפותו, ולפי טעמא זה ראיה לנו שחילוק בין סילוק רשות היכא דאוסר שלא יאסר על אחרים, ובין לקנות רשות או נתינת כסף. וכדי שלא יאסר לאחרים לא די שאין בכח בידו לאסור היכא שהרשות הוא שייך לשותפות ויש להאחרים חלק בהרשות, כופין אותו להשתתף אף בנתינת כסף. וזהו לדעת רבינו תם ורבינו הננאל דגרסי „דאיכא״ ולהגירסא דגרסי דליכא מהיצות גם כן ראיה אלימתא איכא כאשר יובן לכל מעיין בדברנו אלה.

ולזה בין להא גירסא „דאיכא״ ובין לפי גירסא „דליכא״ יצאה לנו ההוכחה דהיכא שאוסר היינו שמוחה וכדמשמע מהגמרא וכן כתב רבינו חננאל אז בני המבוי ונוטלין על כרחו והוא מתורת דין כפיה. ואף על פי שהוא בעל כרחו מכל מקום לית לן בה וכדכתבו התוספות בדף מ״ו ע״ב בד״ה ואין הבין ובעירובי הצירות אף על גב דאיכא נמי קצת חובה שמערבין בפת שלו שלא מדעתו וכו׳, וצריך שימחול להן פתן אם ירצו לצאת וכו׳ עיי״ש, הרי דבעירובי הצרות אף לקחת ממנו עירובי הצרות שהוא משום קנין או משום דירה אפשר בידן ומשום כפיה ועל כרחך משום שלא יאסר עליהן והיכא דאוסר לא בעינן דעת כלל. וכן דעת הריטב״א ז״ל לדף פ׳ אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו. פירש והוא הדין שמשכרת ולא תימא שלא מדעתו אלא אפילו בעל כרחו, והרי דלא בעינן דעת כלל ואפילו עומד וצוח נראה דמהני

כן דעת הריטב״א ולקמן יבואר מזה בארך ביאור דעת הריטב״א, במה שנראין כסתרי הרדי.

ונשאר לנו לבאר „לישנא אחרינא״ דאיתא בגמרא שלנו לישנא אחרינא מצד שאני ודעת הר״ח דלא לגרום כלל, ודעת הגר״א בבית דין שאני ונראה דרעתו לחלק בין כפיה בבית דין ובין כפיה סתמא, דכפיה בבית דין דהוא מטעם נזקי שכנים אז אמרינן דכופין, אבל מנין לנו לעשות שלא על ידי כפיה בית דין ולזה השמיענו שמואל ור׳ חנינא דלכל אחד יש רשות ואף שלא על ידי אשתו וכדעת הריטב״א, ולהתוספות מדעת אשתו. וביותר איכא למימר להוציא ממון ממנו אז אין רשות כי אם על ידי בית דין. אבל מדברי התוספות בדף מ״ו ע״ב בדבור המתחיל ואין חבין נראה שאף להוציא ממון ממנו כגון לקחת עירוב אף שקצת הוב הוא לו רשאין, ועל כרחך מטעם מזיק, נראה לומר דביטול הוא מתורת דין הפקר כי סילוק רשות הוא ולהפקיר בעינן לזה בית דין שיוציאו ממנו את חלקו על ידי הפקר למען שלא יאסר עליהן. ובפשטות איכא למימר, דמהך ברייתא הוה אמינא דוקא על ידי בית דין אבל שמואל ור׳ חנינא אשמועינן שלא על ידי בית דין (וצריכין לעיין בתוספתא בפרק ה׳ מעירובין דמשמע דאף בשיתופי מבואות הדין כן). ובכתב יד בש״ס אק״ם ליתא להני תיבות כלל. ורק לפי הגירסא דגורסין כן יש לעיין.

ולפי זה ראיתי כמדומה בס׳ בית אפרים (ובשו״ת נ״ב מהדורא תניינא בחלק הו״מ סימן ל״ט) שפירש מצד מלשון מצודה שעשה כמין רשת על המבוי הזה, וזהו כשאוסר ומוחה, ודמיא ממש להא דאיתא בדף ח׳ מרימר עביד הני אוזלי יעויין שם שהם מצודות, והוא כשמוחה ואין עצה אהרת אז אמרינן דכופין אותו. ושמואל קא משמע לן היכא שאינו מוחה.

ועתה כאשר ביארנו את דברי הגמרא אף שיש לי לדבר מזה הרבה ת״ל ובא בארך מזה במקום אחר, (וכאן כונתי רק לקצר ולהביא במה שנוגע להלכה מפני הרואין שלא יאמרו שבהעלם עין היה ממני) יש לנו לבאר דברי הריטב״א שכתב בדין דמשנתנו בדף פ״א זכין לאדם שלא בפניו וז״ל: „פירוש שלא בפניו שלא מדעתו ומיהו הני מילי בסתמא, אבל אם שמע וצווח מעיקרו לא זכה לו כדאיתא להדיא בפרק יש נוחלין וכונתו להג׳ דבבא בתרא בדף קל״ז ע״ב דאין חבין לאדם שלא מדעתו״ דלא יקשה להדברים שכתב לעיל דמערבין בעל כרחו ואף שלא מדעתו, כי חילוק יש בין בעל כרחו ובין מדעתו, דבעל כרחו הוא

ובקש לאסור, אמר ליה ר׳ חייא כל מה שאתה יכול להקל בעירובין, הקל עכ״ל, ולפי כן אף בחמותה וכלהו הדין כן. ובגמרא איתא משום דמשל המותה היתה וזהו מטעם דאיתא בדף מ״ט ע״א המקפיד על עירובו וכדכתב רש״י שם בדבור המתחיל צריך להודיע, וכדאמרינן בתרומה בפרק ד׳ דתרומות משנה ובירושלמי שם ובגמרא בבא מציעא כלך אצל יפות בתורם שלא מדעת חבירו. והאור זרוע הביא מטעמא שמקפיד על עירובו בשם רבינו שמשון בר אברהם שאין לערב בבית בעל הבית ומדעתו בדבר שבעל הבית מקפיד עליו יעויין בסימן קס״ח פרק ו׳ מעירובין, ובפרק ז׳ סימן קפ״ב עיי״ש. ולא קשה מדין ביטול רשות, היכא שאינו אוסר מהיכא שאוסר ואינו רוצה חילוק גדול יש בזה.

וצריכין אנהנו לבאר דמלישנא דהגמרא דבמחיצות יש לכפות ויש שתי גרסאות דאיכא מחיצות וזה גירסת התוספות וגירסת רש״י דליכא מחיצות מן הבתים ומחצרות למבוי אין לנו תקנה אבל בהמבוי גופא לטלטל אז כופין. וזהו לגירסא „דליכא״ ולגירסא „דאיכא״ הוא החילוק כאשר כתבנו לעיל לקח כסף ולכוף אותו שידור או שיקנה אין לנו כח לכופו אבל להתיר לטלטל זה יש לנו כח לכפותו, ולפי טעמא זה ראיה לנו שחילוק בין סילוק רשות היכא דאוסר שלא יאסר על אחרים, ובין לקנות רשות או נתינת כסף. וכדי שלא יאסר לאחרים לא די שאין בכח בידו לאסור היכא שהרשות הוא שייך לשותפות ויש להאחרים חלק בהרשות, כופין אותו להשתתף אף בנתינת כסף. וזהו לדעת רבינו תם ורבינו חננאל דגרסי „דאיכא״ ולהגירסא דגרסי דליכא מחיצות גם כן ראיה אלימתא איכא כאשר יובן לכל מעיין בדברנו אלה.

ולזה בין להא גירסא „דאיכא״ ובין לפי גירסא „דליכא״ יצאה לנו ההוכחה דהיכא שאוסר היינו שמוחה וכדמשמע מהגמרא וכן כתב רבינו חננאל אז בני המבוי ונוטלין על כרחו והוא מתורת דין כפיה. ואף על פי שהוא בעל כרחו מכל מקום לית לן בה וכדכתבו התוספות בדף מ״ו ע״ב בד״ה ואין הבין ובעירובי הצירות אף על גב דאיכא נמי קצת חובה שמערבין בפת שלו שלא מדעתו וכו׳, וצריך שימחול להן פתן אם ירצו לצאת וכו׳ עיי״ש, הרי דבעירובי הצרות אף לקחת ממנו עירובי הצרות שהוא משום קנין או משום דירה אפשר בידן ומשום כפיה ועל כרחך משום שלא יאסר עליהן והיכא דאוסר לא בעינן דעת כלל. וכן דעת הריטב״א ז״ל לדף פ׳ אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו. פירש והוא הדין שמשכרת ולא תימא שלא מדעתו אלא אפילו בעל כרחו, והרי דלא בעינן דעת כלל ואפילו עומד וצוה נדאה דמהני

שהבעלים הוציאו מרשותן וסלקו בעלותן מהדבר הזה, לא כן הכא שאין זה אלא סילוק רשות לבד ולא הקנאה, ולא עוד דהתם בהפץ שהיה כולו של בעלים, מה שאין כן כאן דהוא שותף דלאסור לאחרים אין בכחו. ועוד דהתם אם המקבל לא ישיג את המתנה הזאת אין להקונה חוב בעצמות החפץ מזה והיזק, כי אם בתורת רוח ודבר חדש, מה שאין כן הכא, דנזק יש לו אם לא יבטל את רשותו זה השני, דאין אפשרות מבלי זה לטלטל לכן מבלי ספק אף באונס תהני דהכפיה היא שלא יזיק, ולזאת אף אחר מחני, וצריך עיון שכתבו התוספות דשכירו ולקיטו של ישראל אינו מועיל, הלא דבר פשוט הכא שתועיל מכל הצדדין, ועל כרחין יש לחלק דהילוק יש בין סילוק רשות לנתינת כסף ולהשתתף בעשיית המחיצות ותיקוני המבואות, וכן לנתינת פת לעירוב הצרות ושיתופי מבואות ונמצא דשלשה חילוקי דינים יש בזה: א) ביטול רשות דהוא סילוק רשותא כדאיתא בעירובין דף ע״א ע״א לדעת בית הלל ב) להשתתף בתיקוני המחיצות והמבואות וזהו דאיתא בתוספתא בבא מציעא פרק י״א ובירושלמי בבא בתרא פרק א׳ הלכה ה׳ ובגמרין בעירובין שהבאנו לעיל ובירושלמי שם פרק ז׳ הלכה י׳ ג) פת לעירובי חצרות ושיתופי מבואות. וסילוק רשות מסתמא אמרינן דאף שכירו ולקיטו מהני דאין לך זכות גדול מזה, ומדין כפיה שלא יזיק אפשר להוציא ממנו, לא כן בעשיית המחיצות דצריכין לקחת כסף אז בעינן כפיה בבית דין, ובנתינות פת היכא דלא בעינן ביטולו ולא תיקונו אז באם מזכה משלו בודאי מהני, לא כן כשאינו מזכה משלו וצריך נתינה אז אשתו שפיר מערבת בסתמא, ולא כן כשמוחה, וכדכתבו התוספות בדף פ׳ ע״א בדבור המתחיל רגיל יעויין שם. ומדמדמי להדדי דין טורזינא עם דין דאשתו של אדם מערבת שלא מדעתו כדאמר ר׳ לקיש משמיה דגברא רבא ומנו ר׳ חנינא, נשמע דאם אוסר על בני המבוי לא בעינן דעתי׳ דלאו כל כמיניה לאסור וכדמסיק הגמרא להלן שהבאנו לעיל, דמשום דין כפיה קאתינן עלה דהך דינא, ולאו דוקא אשתו דהוא הדין שכירו ולקיטו וכדאיתא להדיא בירושלמי דעירובין פרק ז׳ הלכה ג׳ ההוא עובדא בחד פחמי אתא קמי ר׳ שמואל ושרא סברין מימר אפילו שכירו ולקיטו״, וכיון דהד דינא הוא הכי נמי בישראל לאו דוקא באשתו אף באחר הדין כן. ומצינו מפורש יוצא בירושלמי סוף פרק ז׳ דעירובין מעשה בכלה אחת שעירבה לחמותה בלא דעתה (ובגמרא איתא בנוסחא אחריתא מעשה בכלתו של ר׳ אושעיא ובא מעשה לפני ר׳ חייא ואסר ובא מעשה לפני ר׳ ישמעאל בר׳ יוסי) ואתא עובדא קמי ר׳ ישמעאל

דהדין שוה, ומוכרחין אנו לומר דחילוק דין הוא אם שכירו ולקיטו של ישראל יכול לערב בשבילו או לא. ומדברי התוספות דף ע׳ ע״ב בדבור המתחיל יורש נראה דמספקא להו שכתבו ומהא דאמר לעיל אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו אין ראיה לכאן, דלמא הני מילי בנכרי, אבל בישראל לא ובזה יובנו דבריהם שכתבו בדף פ׳ בדבור המתחיל אתו דאשתו אאשתו ניהא ליה לאתויי, יען בישראל לא מהני שכירו ולקיטו אלא אשתו. אבל מלבד דבגוף הדין אם טורזינא הוא נכרי או ישראל ורש״י ז״ל כתב נכרי וכן נראה מדעת התוספות דבנכרי קמיירי יש לומר דבישראל גם כן הדין כן הוא, ושאני בישראל דנראה לומר שאף שכירו ולקיטו מהני, כי עירוב זכות גמור היא שמתירין לו לטלטל ואפילו עומד וצוח לא מהני וכאשר נראה מסתמות התוספתא דבבא מציעא פרק י״א דכופין וכן נראה מדף פ״א שזוכין לאדם שלא בפניו ואף ידיעתו לא צריך וכדאיתא בברכות דף ס״ב ע״ב בר חישי דאבוך זבין ויעויין שם ברש״י, ולכן שכירו ולקיטו תיהני שפיר, ושאני דין נתינת רשות היכא שאין לו שום תועלת לעצמו, מהיכא שהתועלת גם לו בעשייתו טובה עם האחרים, ומה תאמר דזה ניהא בסתמא דלא שמענו ממנו שום מהאה אז תהני שפיר מצד זכיה דמזכין לו. לא כן היכא דשמענו בפירוש שאינו חפץ ומחה, זה אינו „חדא״ דעומד וצווח לא מהני „שנית״ הא בכאן מצוה איכא ומשום מצוה גמר ומקני וכמו שכתבו התוספות בדף פ׳ ע״א בדבור המתחיל רב, ואף על גב שהתוספות לא כתבו אלא בעירובי תחומין שאין מערבין אלא לדבר מצוה, ולא כן משמע בעירובי הצרות, אבל זה גופא מצוה היא במה שמציל את חבירו מן האיסור וכדכתבו התוספות בעירובין דף ס״ז ע״א בדבור המתחיל יפה להתיר טלטול מותר, דלו יהא שהתוספות חילקו, דלא דמי למקח וממכר אלא כמתנה. אבל גם מתנה אסור בשבת ובפירוש פסק כן הרמב״ם להלכה בהלכות מכירה ואין להאריך פה, ועל כרחך דכיון שאין זה אלא מדרבנן התירו מפני הטלטול וכדאמרינן בכיוצא בזה בשבת דף י״ח גיגית נר וקדרה אפקורי מפקר להו ובתוספות שם, וביותר משום מצוה לשמוע דברי חכמים לא חשיב זה לכפיה כאשר יש לעיין בבא בתרא דף מ״ז ודף מ״ח ובערכין דף ס״א ובתוספות שם ובפירוש המשניות שם ובגיטין פרק ט׳ ובגמרא בדף פ״ח. ואף שאם נאמר דאונס הוא שאונסין אותו על ככה. אבל אין זה דומה לתלוהו ויהיב שאין מתנתו מתנה, דהתם מכיון שאין מקבל תמורתו תחת חפץ זה, דומה לגזלה ולא הקנה, דנמצא שהיה בהחפץ הזה קנין בלי הקנאה ודבר המראה

צד אינן יכולן לאסור. א) אינן גרועין הן מהנכרים והם אינן אוסרין ממילא אף הן אינן אוסרין. זה אם נאמר שהן לא נכללו, ב) השכירות הזאת הוא גדר כפיה שכופין אותן ולא צריכין מעתה לשכור רשותן בפני עצמן, ג) זכות גמור הוא ולא מהני אף אם עומד וצוה ולכן אין שאלה בזאת דשפיר מהני אף שאינן מודין בעירוב ודינן כדין הצדוקים, וביותר איכא למימר דעושין חזקה קודם שאוסרין הני שאינן מודין בעירוב. וכן דעת השבות יעקב ח״ג סימן כ״ט ודעת גנת ורדים הספרדי, בכלל ג׳ סימן כ״ב חלק אורח חיים.

וזה בזה נכלל ולית דין צריך עיון דאינן אוסרין בכגון דא, ומותר לטלטל אחר דין שכירות רשות משר העיר כנהוג.

ז.

להנזקפים והמוחים והמעררים אם זכוי משלו מועיל? ואם כופין?

הרבה חילוקי דינים ודרכים שונים ישנן בדין זה. א) אם אינם חפצים כלל לעשות מחיצות, ב) אם מחיצות ישנן ואינם חפצים לערב, ג) אם אינם מסכימים להחיתר, ד) אם אינם רוצים להשתתף ולעשות עירובי הצרות יחד. ה) אם מוכה מפתו מועיל, כי מפת של המוחה החשש „גזל״ לא כן במוכה מפתו של מערב לזה אף על כרחו אם חשוב כרצונו ודי.

ולבאר את כל אלה נקדים בראש דברי הג׳ עירובין דף פ׳ ע״א ההוא טורזינא דהוה בשיבבותיה דר׳ יהודה בר אושעיא, אמרי ליה אוגר לן רשותך לא אוגר להו, אתו לקמיה דרב יהודה בר אושעיא אמרו ליה מהו למיגר מדביתהו, לא הוא בידיה וכו׳ אתו לקמיה דר׳ יהודה, אמר להו הכי אמר שמואל אשתו של אדם מערבת שלא מדעתו, מיתיבי נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן ערוב ואין שיתופן שיתוף? לא קשיא הא דאסר, הא דלא אסר [ובאסר לא בעינן דעתו כן פירש רש״י ז״ל] הכי נמי מסתברא דאם כן קשיא דשמואל אדשמואל, דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף, בני המבוי נכנסין לתוך ביתו ונוטלין שיתופן בעל כרחו, רגיל אין שאין רגיל לא שמע מינה. [וכן פירשו התוספות וחילקו בין אוסר וזה רגיל ובין אינו רגיל וזה אינו אוסר] לימא מסייע ליה כופין אותו לעשות לחי וקורה למבוי. שאני התם דליכא מחיצות. ל״א מצד שאני. ורש״י פירש טורזינא נכרי והגמרא מקשה סתמא דמשמע

ו.

מחללי שבת ואינן מודין בעירוב.

דין זה נחלק לשתי מחלקות א) בדין אם הרוב מחללי שבת ואינן מודין בעירוב. ב) בדין מחללי שבת.

והנה בדין השני נתחיל, מחללי שבת הרי הם כמומר לעבודה זרה וכדאיתא בעירובין דף ס״ט ע״א ובחולין דף ה׳ ואף במידי דרבנן כאשר כתבו התוספות שם וכן דעת האור זרוע סימן קכ״ט בפרק ו׳ בעירובין, ואף בהוצאה. ואפשר שאף בכרמלית כי אין לחלק בזה [שכן מדברי הבית יוסף באבן העזר סימן מ״ב שכתב דבזמן הזה שאינו נפסל אלא מדבריהם] אבל יש לעיין כל זה אינו אלא במחללי שבתות להכעיס ולתיאבון שאני כדיש להוכיח מסנהדרין דף ס״ג ע״ב דגם בעבודה זרה יש לחלק בין עובד לתיאבון ובין להכעיס, כמו כן במחללי שבת דחד דינא אית להו. וכן נראה מדברי הב״ח בסימן רס״ח בהלכות גרים, בכגון זה לא שייך לומר דדינו כגוי כאשר כתב הרמב״ם ז״ל בפרק ב׳ מעירובין, דהזקה אית לן לא שביק אינש התירא ואכיל איסורא, וכל זמן דלא איתרעה הזקתו זאת בזה בחזקת כשר עומד, ובודאי נאות לאופן ההיתר, ומכיון דסבירא לן דזכות גמור הוא לערב בעד חבירו כדאיתא בעירובין דף פ׳ ופ״א ובירושלמי שם פרק ז׳ ובבא בתרא פרק א׳ ובתוספתא בעירובין פרק ה׳ לזאת שפיר אפשר לזכות לו, כי בזכוי משל חבירו בפתו לכולי עלמא מהני ואף למי שמקפיד על עירובו, כאשר יעויין נא באורח חיים סימן שס״ו ומבואר מזה במקום אחר באורך, ומכל שכן בזכות כזה דזכות גמור הוא מהני ואינו צריך אלא ידיעה מהו מודע יעויי״ש ובירושלמי שם. ומכל שכן בעיר. ולזאת אף כשאינו לתיאבון אלא להכעיס מכיון דזכות גמור הוא מהני ולא צריכינן הסכמה, ואדרבא מצד הדין כופין על זה כדאיתא בתוספתא בבא מציעא פרק י״א ובירושלמי דבבא בתרא ועירובין שם ואף שנאמר כופין בבית דין כדאיתא בתוספתא בעירובין פרק ו׳, ולזה לא צריכין לחלק בין רוב מחללי שבת ובין מיעוט, כי בזה המיעוט צריכין ויכולין לכוף את הרוב ואומרים כהלכה ודומה להא דאיתא בפיאה פרק ד׳ בתשעים ותשעה שאומרים לבוז ואחד אומר לחלק או לאידך גיסא, ואם כן יכולין לשכור רשות, ולא צריכין לדחוקא אנפשין ולומר דשוכרין רק עבור היהודים שומרי השבתות.

ואמנם כן הוא הדבר באם שוכרין רשות משר העיר והוא נותן להם רשות ההשתמשות בשכירות ליום השבת, ממה נפשך ובכל

סוברים דבית דוקא אמר רחמנא ולא מה שנכלל במוקף חומה, היינו שחומה מקיפתן.

הלא בית שאין בו ד׳ על ד׳ אין מערבין בו, היא דאיננה נחשבת לדירה כדאיתא בירושלמי דמעשרות פרק ג׳ ובסוכה פרק א׳ הלכה א׳ אבל למחיצה תחשב שפיר, וכמו כן הצר לכולי עלמא דין מהיצות עליהן לענין שבת, ובכל זה לענין בתי ערי חומה בענין שלש בתים, וכן לשדה וגנים לשבת מועילין שפיר, ולענין בתי ערי חומה גם כן בפלוגתא דר׳ מאיר ורבנן תליא מלתא ועל כרחך כדכתבנו.

ונהירנא לענין זה לפי שחלקנו בין גנה שבחצר לגנה בבקעה אפשר לומר דבאופן כזה מיירי הג׳ דערכין, דשדה אינה נכללת היכא שהיא רק סמוכה לעיר, אבל אם נדונת כחצר אז אף גנה בכלל, והוא דמתניתין דמעשרות פרק ג׳ מיירי בהצר, ולכן יקשה עוד מנין לנו לומר בענין זה דמיירינן ביה, שאף סמוך חשיב כבתוך העיר מכיון שמוקפות מחיצות. נראה דהרמב״ם ז״ל בפרק י״ב משמטה ויובל הלכה י״א פסק בדין בתי ערי חומה שאף שדות בכלל וזהו כר׳ מאיר, וגם בגנות של זרעים מיירי מדכתב כל שהוא לפנים מן ההומה כגון הגנות המרחצאות והשובכות הרי הוא כבתים וכו׳ אבל השדות שבתוך העיר הרי הן כדין השדות שחוץ לעיר, הרי דמהלק בין גנה לשדה, וזה כדכתבנו, דגנה דין אחר לה ושדה דין אחר לה, ושדה אינה בית, כי לכאורה קשה כמאן פסק אם נאמר שגנות הן מאילנות מדוע התוספתא הביא לשניהם גנות ופרדסות ובתרויהון פליגי ר״מ ורבנן והוא לא מביא אלא חדא, ועל כרחך דגנה של זרעים גם כן הדין כן, כי אם לא נאמר כן נמצא דלא פסק לא כחכמים ולא כר׳ מאיר, אלא ודאי דתנא גנה ומכל שכן פרדס, ובזה פוסק כר׳ מאיר אף שחכמים דהוא ר׳ יהודה פליג עליו [וכעיין בתוספות יו״ט במעשרות סוף פ״ג] ומטעם דסובר הרמב״ם כיון דהירושלמי מביא הך פלוגתא דערכין כפשטה רק „בשדות״ ולא הביא גנות ופרדסות על הך דינא דמתניתין במעשרות פ״ג שמע מינה להלק בין גנה לשדה. ולכן לכל הספקות אין מה להסתפק בזה. ואין להשוות דין מוקף דעירובין שהוא מתורת מחיצה לדין זה.

ועוד דהתם בבתי ערי חומה עיר כתיב וצריכין לעיין אם שדות בכלל עיר הן לדין זה. אבל שבת מחיצות וחצרות בעינן ושדה שבעיר לעיר נחשבת. ואדרבא עירוב דרבנן ויש ללמוד מדין הירושלמי שהבאנו לעיל ממגילה דהקלו בקריאתה כן הכא, ולכן על המחמיר עליו להביא ראיה כאשר בארנו ת״ל.

בהני מקומות ובדברי האור זרוע והגהות אשרי בפרק ב׳ אות ב׳ דסמוכה לעיר השיב מוקף לדירה, וסמוך הוא בתוך התחום... ובתוספתא טהרות פ״ז הלכה ה׳ גינות העיר שדרך הרבים מהלכת עליהן רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה וזהו דקיימי בסמוך לעיר ומאחוריהן צורת הפתח דאז לא מבטלי למחיצתא.

וקושיא אין לנידון זה להקשות מערכין דף ל״ב ומירושלמי דמגילה פרק א׳ הלכה א׳ בערי חומה דמצינו בזה פלוגתא תנא קמא דהוא ר׳ יהודה בבבלי ור׳ מאיר וז״ל: „יכול שאנו מרבה אף השדות תלמוד לומר בית דברי ר׳ יהודה, ר׳ מאיר אומר בית אין לי בית, מנין לרבות בתי בדים בתי מרהצאות שובכין ומגדלין ובורות ושיחין ומערות ואפילו שדות ת״ל אשר בעיר", הרי בשדות נחלקו ר׳ מאיר ור׳ יהודה וכללא אית לן דהלכה כר׳ יהודה, ולא עוד בירושלמי במגילה מקשה מזה על דין דסמוך ונראה והוצה לה, ומתרץ דקל שהקילו בקריאתה, ואם כן זהו רק במקרא מגילה ולא בענין אחר, כי יש לומר דהיא הנותנת במקרא מגילה הדין הוא להקל ואף שהיא מצות עשה מדברי קבלה, מכל שכן בעירוב.

ולהשוות את הנושאים שלא יקשה שום קושיא אף שנפרוך את זה הקל וחומר ונאמר דאין ממקרא מגילה לדין עירוב מכמה טעמים כאשר יעויין והא כדאיתא והא כדאיתא, יש לישב שאף להת״ק בירושלמי דהוא ר׳ יהודה סבירא ליה דמוקף חומה ודין בתי ערי חומה דין אחר מדין מוקף לדירה, ובאמת מכיון שהן בתוך העיר המוקפת חומה הרי הן כהעיר לכל דבר, ורק לדין מכירת בית שדה לאו שם בית עליה וכשמה בענין מגזרת הכתוב, כמו דאמרינן למעשרות הנטוע בבית צריכא שדך כתיב כדאיתא בירושלמי פרק א׳ דערלה הלכה ג׳, הוא הדין היכא דכתיב בית אמרינן דשדה אינה כבית, הא לענין מילי אחרינא דלא בענן אלא שתהא מוקפת מחיצות ושתחשב לבית אף שדה בכלל. כי גם היא טפלה לבית ולחצר.

וראיה לדבר זה נראה בתוספתא ערכין פרק המישי „הגנות והפרדסות שבתוכה ר׳ מאיר אומר הרי הן כבתי ערי חומה והכמים אומרים הרי הן כשדות" והפרדסות הן אילנות ובאילנות דיירי בה אינשי כדכתב רש״י בעירובין דף כ״ג ומשום הכי אמרינן דלא מבטלי מחיצתא, ומכל מקום פליגי רבנן עליה דר׳ מאיר ואמרי דאינן נידונין בדין בתי ערי חומה ועל כרחך כדכתבנו דכיון שאין שם בית על זה, ורבנן

ונפשוט לן הדין דעלה מאליה שכתבנו לעיל בהוכחתנו מספר העתים דלא מהני ומותר ולא מבטלי הפרחים והדשאים הוא הדין הכא דלא מהני מעשיו של זה הזורע ומכיון דבתוך העיר עומדות דין רשות היחיד להן וכהתוספתא דטהרות שהבאנו לעיל, ולא קשה דהא שנינו בתוספתא שם המבואות המפולשין לים ולבקעה גם כן רשות היחיד. ומכיון דמפולשין לים ולבקעה על כרחך כרמלית היא, כי בקעה בימות החמה ראויה ללכת, שיש לומר דהנה בקעה מצינו בשבת דף ו׳ דכרמלית וכמו כן ים, ורק חלוק בקעה בימות החמה לימות הגשמים בימות הגשמים שאין במציאות ללכת שם כי זריעה הננה ומקפדי וההילוך מזקת להורעים אז מכיון שאיננה ראויה להלוך דין רשות היחיד עליה וכאשר יש להוכיח משבת שם ומבבא בתרא דף קנ״ג ובתוספות שם. ולפי כללא זה בהני מבואות ודרכים גם כן אית לן למימר כן מכיון דהן פתוחין לים שאינן מפולשין אין עליהן דין רשות היחיד ואף לא דין כרמלית, כי המבואות סתומות ודין רשות היחיד להן, וזה ששנה התוספתא לבקעה, כונת התוספתא לבקעה בזמן שהיא זרועה, דאז אין הולכין בה כי ההילוך קשה להזרעים.

ובתוספות על העיקר יש לומר דבקעה וגנות העיר הם דברים נפרדים ואין דנן שוה, כאשר הוכחנו מטעמים שונים, ולהנם דרכים ההולכות על הגנות דין אחר להם, ולאסור אינן אוסרין על בני העיר וכמו דהעיר נתרת כן הן, כי דין אחד להן, ואם העיר דין חצרות שאינן מעורבות יש לה, הוא הדין בהגינה הזאת ומה שמועיל להתיר את העיר מועיל ההיתר הזה גם להגינה העומדת סמוכה להעיר בתוך צורת הפתח ודכאיתא בירושלמי דבבא בתרא פרק ד׳ הלכה ז׳ בכופרניא דמכורין בתוך העיר שעומדות בתוך תחומה כן הכא, מכיון שנמשכות כאחת ואינן גדולות כהעיר אינן אוסרות דין חצר גם על הגינה ולא שייכא זרעים מבטלי מחיצתא, וכדאיתא בעירובין דף י״א ע״ב. ולזה אף אם נדון להני גנות דין כרמלית, מכל מקום גם כרמלית ניתרת בצורת הפתח הוא הדין הכא כן.

ולכן משום כל הני טעמי צריכין אנו לדון כהפוסקים המתירים ואין שום פקפוק כלל כאשר יבואר, והיטיב להמעיין ישר ואוהב האמת יבין לאשורו שאין נדנוד איסור כלל. ועל המפקפק ומגמגם להביא ראיה. ועירוב כשר הנן וצורת הפתח להתיר נחשבין. שיהא בתוך העיר, ואם יש ממילא לא צריך שום תיקון, דהלכה כהמיקל בעירובין ואף דברי הפוסקים, ורבים הם ונימוקם עמם כאשר ימצא כל מעיין ישר

יש לנו לסמוך. וכן דעת השב יעקב בחלק אורח חיים סימן י״ח ורבים הם המקילים ומורים להתירא יש להתיר כשיעשה צורת הפתח לתקנה.

וקרפף חלוק מגינה בתוך העיר, ואף אם נאמר דזרעים מבטלי מכל מקום הא כללא אית לן דאין אדם חושב דבר שאינו שלו וכדאיתא בתוספתא דכלים בבא בתרא פרק ב׳ והובא בר״ש פרק כ׳ וכו׳ מכלים בסוף הפרק שם דמחשבה על דבר שאינו שלו לא מהני, ומה תאמר דמעשה אדם אוסר כאשר יש להוכיח מעבודה זרה דף נ״ד ומחולין דף מ״א אכן יש ללמוד מהמסכך גפנו על גבי תבואתו של חבירו דכלאים פרק ז׳ הלכה ד׳ וביבמות דף פ״ב ובתוס׳ ובמנחות דף ט״ו ובתוס׳ שם, ותמצא דאף שאינו של חבירו מכיון שאינו שלו אינו אוסר, וכן מצינו בירושלמי דכלאים פרק ב׳ הלכה ה׳ ובפרק ה׳ הלכה ו׳ דאין אדם חובש דבר שאינו שלו, ואם כן מדהני גנות שייכות להעיר ואף יש להן מי שזורעין אותן אינן אוסרין, כי אם היו קרפיפות של אחרות ובא אדם אחד וזרען אין בידו לאסור על הבעלים, יען כי הם חשבו שיהיו וישתמשו לקרפיפות ובא אדם אחר ובטל את המהיצות בטול זה לא מהני כדיש להוכיח מכל הלין דוכתי, דלא אלימא מהשבתו של האחר להוציא מידי מחשבת הבעלים, וכמו כן בבני העיר בקרפף הנזרע מאיזה מקום יש להן כח להזורעים לאסור על בני העיר את טלטול העיר. ואיזה יפוי כח יש להן.

ולא עוד שאף אם נאמר דהיכא שהוא עושה בשלו ובשל חבירו כמו דמהני בשלו כן תהני בשל חבירו, מלבד דלאו מילתא דפסיקתא היא כדמצינו בפרה פרק ז׳ במשנה ג׳ של חבירו כשר בדין מלא לו ולחבירו ובירושלמי כלאים פרק ז׳ באחד שורע כרמו של חבירו ובתוספתא פרק י״ז אהלות בדין בית הפרס השותפין וכו׳ אינן עושין בית הפרס. החורש משלו לתוך של חבירו שלו עושה בית הפרס, ושל חבירו אינו עושה בית הפרס וכן פסק הרמב״ם בפ״ו מט״מ דמשם נראה שאין להלק בין אם יש לו שותפות בגוף הדבר, ובעצמות ובין שאינו שותף, בגוף כדין שותף, אלא המעשה הזאת אשר העושה עושה תועלת ומעשה אסור לשניהם בבת אחת ובעצמותה, לא כן אם בהמעשה בעצמותה אין לו שייכות, ורק נצמח מזה דין ותועלת חדש, במאי אלימא להוציא זכותו של שני, והרי זה דומה לעלה או שנעשית מאליה דלא מהני, והיכא דבעינן כונת המעשה לעקור כונה הראשונה כש״א דלא מהני. וביותר היכא שהאיסור הוא דבר צדדי, ובדרבנן. דבאחד מהני סברות די מכל שכן בהפגשן כולן יחד.

בתחומה ולחלק צריך ויבואר במ"א והיכא דיש צורת הפתח מאחורי הזרעים, דנמצא שהזרעים הם בתוך העיר שפיר מהני, וזה ששאל ר' נסא בפרק ג' מכלאים עשה פיאה באמצע זרע בגו מיסין? הוא משום שעשה מפרחים וקשקיל וטרי אם חשוב להפסק או למעט, אבל גוף הדין פיאה מהני וחשיבא מחיצה כדאיתא בירושלמי דכלאים ובעירובין ובסוכה והבאנו בדין ד' ואין למריך, אם יהא בכל הארבע צדדין ולא כן מצד אחד לכולי עלמא נחשבת בתוך העיר. ושפיר מהני צורת הפתח כמו שמהני לכל העיר כי לשניהם דין אחד להם חצר שאינה מעורב ובתוכה כרמלית, והבן.

ומהאמור נראה ששפיר אית לן לפסוק ההלכה לקולא א) הרא"ש והתוס' והפיסקי הרא"ש מסתפקי וספק דרבנן הוא ב) דעת רש"י ורבינו חננאל להקל ולחלק בין חצר לקרפף ג) הירושלמי מחלק בין חצר לקרפף ד) האור זרוע מחלק בין מיעוטו לרובו וכן דעת המרדכי בעירובין פרק ב' דהמיעוט אינו מבטל להרוב וכן נראה מהריטב"א לדף כ"ג בעירובין בשם מורו הרא"ה. ה) איכא למימר דכל ערוגה בפני עצמה קאי כאשר הוכחנו מהירושלמי ומקידושין דף ל"ט רב זרע גינתא דבי רב משארי משארי וזהו דעת החכם צבי סימן נ"ט. ו) בחורף יש להתיר שאינו נזרע ובקיץ לא יבטלו דירתן כל אנשי העיר ולזאת לא יצטרפו. ז) הדבר שמואל סימן רנ"ט ונזירות שמשון, והמחזיק ברכה בסימן ש"ס בשם מור וקציעה והמור וקציעה סימן ש"ס והחסד לאברהם במהדורא תניינא חלק אורח חיים סימן ל"ז והפרי תבואה סימן מ"ג כתבו להתירא בזרעים בעיר דלא מבטלי למחיצתא. ומכל שכן פרחים ודשאים שאינן בכלל זרעים ויעלו מאליהן דלא שייך בזה למימר דעקר מחשבתו בודאי שמותר כדמוכח מס' העתים.

ולפי שיש לבעל דין לחלוק דהלא הקרבן נתנאל בעירובין והשואל ומשיב בחלק ג' במהדורא קמא סימן קל"א והדברי חיים סימן כ"ה בחלק ב' להחמיר. מכל מקום כיון דמהירושלמי מוכח דחצר שאני וכן דעת רש"י ורבינו חננאל וכן דעת האור זרוע בעירובין סימן ק"ל ודעת המרדכי בעירובין פרק ב' והריטב"א בשם מורי הוראה דמיעוט אינו בטל נראה דמסתבר טעמייהו של הדבר שמואל סימן רנ"ט והחכם צבי סימן מ"ט ומחזיק ברכה ומור קציעה סימן שנ"ח ונזירות שמשון ופרי תבואה וחסד לאברהם מהדורא תניינא סימן ל"ז ובית שלמה סימן נ"א ועיקרי הד"ט סימן ט"ו אות ל"א משם הרב ר' חנניה קאזים ושפיר יש לדון להתירא, דהא התוספות והרא"ש מספקא להו. ועל אלה שפיר

לכאורה כסתרי אהדדי ממה שכתב בסימן ק״א בפסקא לגאון, ראה ותמצא שבסימן ק״א כתב ומי שיש לו קרפף בצד הצירו נטוע כרם ואילנות או שנזרע מיעוטו בתוכו מותר לטלטל רק מהחצר לתוכו אסור דזה כאשר כתבנו.

ומלשונו של האור זרוע שכתב בסימן ק״ל אות א׳ „הלכך כל היכא שהוקף לדירה אפילו טובא שרי במוקפת גדר עשרה טפחים״ וכו׳ ובאות ב׳ כתב „הלכך הלכה כר׳ ירמיה מדפתי לקולא הלכך קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו וההוא רובו אינו אפילו כי אם בית סאתים אסור לטלטל בכולו ואפילו דמקום שלא נזרע, ואם נזרע מיעוטו, אם ההוא מיעוט אינו מחזיק כי אם בית סאתים מותר לטלטל בכולו ואפילו במקום שנזרע״ וכו׳, הרי דאף בקרפף אם לא נזרע אלא מיעוטו של קרפף מותר אפילו במקום שנזרע. [ולזה אפשר לישב הירושלמי דפרק א׳ דעירובין דברובו מיירי, ובאילן שנטעו שלא לנוי] ומכל שכן שיש להקל בחצר גופא, ומצאתי ראיתי במראה הפנים במעשרות שם דמחלק בין חצר לקרפף, וכאשר שהבאנו אנהנו, אך לא נתעורר בהראיות האלה. וכן נראה מפסקי הרא״ש בפרק ב׳ אות ב׳ דנשאר בספק, ולעיל הוכחנו דמן הירושלמי יש לן ראיה אלימתא להתיר וכן מדברי רש״י ורבינו חננאל וגם מהאור זרוע יש להוכיה כן, אף לאלה שנשאר בספק אינו אלא ספק בדרבנן ולקולא.

וביתר ביאור יש לחלק בין אם עשוין לנוי או אינן לנוי, דבעשוין לנוי הם טפלים להדירה, ודמיא ממש למלבנות הבצלים אם עשויין לצורך אילנות כדאיתא בירושלמי פיאה פרק ג׳ הלכה א׳ ובהלכה ד׳ ויעויין בר״ש בפיאה בפרק ג׳ מש״כ בזה. וכן יש לומר דכל ערוגה בפני עצמה קיימת וכדמצינו בפרק ג׳ הלכה א׳ בירושלמי דכלאים אמר ר׳ זעירא כל טפה וטפח של גובל עשו אותו, מקום בפני עצמו״ ואם כן כל חד וחד בטל בפני עצמו, ובאמת זה דעת החכם צבי בסימן נ״ט אבל הקרבן נתנאל פליג עליו יעויין בפרק ב׳ אות ז׳ דמצטרפין, ושניהם לא נתעוררו מהירושלמי הזה ומדין מלבנות שהשובין הן, ואף שיש לחלק מההיא דמלבנות ואדרבא סיעתא הוא דבלאו הכי שדה אחת נהשבת. אכן ההיא דכלאים שרירא וקיימא, ולא קשה מדברי התוספות בבבא בתרא דף ס״ח בדבור המתחיל אמר דמוכר עיר ממעט בי באגי, דהתם הוא לפעמים, אבל הכא שאינו לפעמים, כי אם תדיר שפיר נטפל לעיר כי בירושלמי בבא בתרא פרק ד׳ הלכה ז׳ כופרניה הולק בים ובנהר אית תניי תני מכורין ואית תניי תני אין מכורין ומכורין את שהן

ועוד יש לחלק בין אם הזרעים עושים את המחיצות דבלא הזרעים לא הותר הטלטול ורק הדלעת או הגפן או הקיסוס מתירין אז שפיר שייך לומר דיתיר על בית סאתיים הרי היא כמחיצה שהוקפה לזרעים, לא כן היכא דהוי מחיצות מבלי זה והזרעים מבטלי מחיצתא, אז אמרינן מכיון דרשות היחיד הוא וחילוק מבקעה דין רשות היחיד עליו, וזהו כונת הירושלמי במעשרות, בהצר המשתמרת שאינו רוצה לבטל את חצירו, ורק על ידי הזרעים בזה לא אלים לכח הזרעים לבטל רשות היחיד ממש, דבקרפף שאין זה רשות היחיד גמור מעיקרא, ורק נתון עליו דין רשות היחיד, ולכן אם הוא גדול כל כך אז הדרא לדינא קמא, לא כן בחצר דמעיקרא דין רשות היחיד עליו ובמה נפקע, ואף שגדול כמה וכמה כורים גם כן דין רשות היחיד נשאר כמקדם, ולהסביר ביותר ביאור באופן אחר איכא למימר דהיכא דבא מכח דין רשות לבד חילוק מדין קנין, ובחצר דדין קנין עצמותו ורשותו של יחיד הוא מצד קנינו אז לא אמרינן דיבטלו זרעים המחיצות, לא כן בקרפף שאין זה אלא מתורת דין רשות היחיד, ולכן הזרעים עושין אותו לגינה ונידון בדין בקעה, והגם שיש לפלפל בזה, אמנם יש לנו כמה וכמה ראיות ובזה אתיא שפיר הני דברי הירושלמי דמעשרות ודעירובין ולא סתרי אהדדי, ובאמת זרעים לא מבטלי לדירת חצר ולא למבוי וכמו כן בעיירות שלנו הנידונין לחצר. ראה נא מש״כ ספר העתים בסימן קכ״ד בשם גאון וקרפף דקשיא לכם אי אית ביה שמירה וכו׳ עם וגדר, כי נזרע רובו אמאי אסור ואי לית בו אמאי מותר? לעולם דלית בו אחת מכל אלו ונזרע רובו עקרא לתורת דירה ובטלה לההיא מחשבה דלשום דירה, הרי שאין רק במחשבה לחוד, ולא כן בעיר.

וסמוכין יש לנו מדברי רש״י ז״ל בעירובין דף כ״ג ע״ב בד״ה אלא שיש באותו מקום זריעה יותר מבית סאתים דנעשה כרמלית, דקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כרמלית היא ושאינו נזרע הוי חצר פרוצה לכרמלית במלואה לפיכך כולו אסור. אבל בית סאתים דבלאו דירה שרי באנפי נפשיה הכא נמי שרי ואף על גב דבמקום זריעה קרוי קרפף ושאינו נזרע הוי חצר ופרוצין זה לזה שאין מחיצה ביניהן אפילו הכי לא אסרו אהדדי הואיל דחד גברא וכן נראה מדברי התוספות שם בדבור המתחיל נזרע דשמא לפי שתשמישו רב אינו מתבטל משום זריעה כי גם לרש״י צריך לחלק בין דיר וסהר ומוקצה, וחצר, וקרפף. וכן נראה מפירוש רבינו חננאל בהש״ס החדש מה שכתב שם. וכן דעת ספר העתים בסימן קכ״ה יעיי״ש וכדי שלא יקשה דנראה

ועיין צריך מהא דאיתא בירושלמי דמעשרות פרק ה׳ הלכה ג׳ בזרע או נטע בחורבה וסכך על גבה אחר איזה תוספת אנן אולינן, אבן מירושלמי דערלה באילן שנטע בתוך הבית יעויין שם בפרק א׳ הלכה ג׳ ובמראה הפנים במעשרות שם מש״כ בזה וברמב״ם בפרק י׳ ממעשר, שעל כרחך כדי לתרץ המסומן הזה בקצרה נראה לומר דהילוק דין חצר מדין קרפף והאי דינו לחוד והאי לחוד.

וראיה יש לנו מהירושלמי דמעשרות פרק ג׳ הלכה ט׳ תני בשם ר׳ נחמיה חצר שהיא נעדרת הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי, אמר ר׳ שמלאי הלכה כר׳ נחמיה, „תני זרע רובה חייב נטע רובה פטורה, אמר ר׳ חסדא והוא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא מן ההיא, וההיא ילפא מן הדא, הדא ילפא מן ההיא זרע רובה חייבת והוא שתהא נעדרת וההיא ילפא מן הדא שאם היתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובא״. דהזינן דהירושלמי מחלק בין עושה לנוי או שלא לשם נוי, ואם שמפירוש הפני משה שם נראה דאין זה אמור אלא באילן דלנוי מבטל הוא חצירו, אבל בזרעים לא יבטל אף לנוי, דהצרו עדיפא ליה, ומשום זה תורת הצר עליו עדיין אף כשזרע, חזינן דהזרעים אינן מבטלין תורת ודין הצר וזהו פשיטות לדברי הרא״ש שנשאר בצריך עיון ומהירושלמי הזה נראה דהחצר שאני מדין קרפף, וקרפף זרעים מבטלי לדירה, דאין אנו באין אלא מטעם הוקף לדירה, לא כן בחצר דדירה ממש היא, לתשמישיו המוצנעין, ואך מה נענו להירושלמי דעירובין שהבאנו לעיל „הדלה עליה את הגפן״ דנראה שאף במבוי הדין כן וזרעים מבטלי כמו בדלעת ובקיסוס, ואיברא לדעת הראב״ד ז״ל בפרק ד׳ ממעשר הלכה י״ד נראה דהיה לו גירסא אחרת בהירושלמי ולפי דבריו זרעים מבטלי דירה״ אבל לפי גירסתנו קשה, ומוכרחין אנו לומר דמן הירושלמי דעירובין לא קשה כלל, דהתם כשעשאן אהל, דלא דנין משום מחיצה, כי אם מדין אויר ומקורה וסברא אחרת והילוקא רבא יש בדבר, דאם יש מחיצות כדין וכדת ובתוך המחיצות זרעים ואילנות מכיון דמוקפין לדירה ושם חצר עליהן לא אתי זרעים ואילנות ומבטלי מחיצתא, דלא כיון בזה לבטל, אלא אם עשה מחיצה בתוך הזרעים או אמרינן דמחיצה זאת איננה מחיצה מפני שהזרעים מקיפין אותה, ולזה מדמי הך ירושלמי דעירובין דין הדלה את הדלעת או הגפן או הקיסוס כמחיצה שהוקפה זרעים שאין מטלטלין בה אלא בד׳ אמות ביתיר מבית סאתיים, ודומה לעשה מחיצה בקרפף שאיננה חשיבה לדירה, דהזרעים מקיפין אותה, וגם בזה יש לעיין טובא כנראה מספר העתים סימן קכ״ד.

עיקר קושיין על מקומו עומד, וכדי שלא יקשה נראה לומר דהנה הירושלמי נקט ותני בהדי דלעת, ודלעת נראה שאף ששוה בדברים אחדים לאילנות כדאיתא בירושלמי דכלאים פרק ב׳ הלכה י״א, אבל מנא לן לענין זה, ואדרבא מדלא השיב הירושלמי שם ומדייק במנין דבר קפרא תני שבע ולא תני ומני הך, על כרחך בדין זה חילוק, ועוד האי דינא דהדלה את הגפן ואת הדלעת איתא בתוספתא ושם נקט ותני נמי הקיסם, וקיסם או קוסס הוא כלאים בכרם דהוא מין זרעים וכן איתא להדיא בירושלמי כלאים פרק ה׳ הלכה ה׳, ועל כרחך איכא למימר דתני גפן אטו דלעת ואטו קיסס וכדאמרינן בכמה דוכתי תנא חדא אטו תרתי, זה היכא שאין נפקא מינה לדינא, ולא כן הכא דיש נפקא מינה לדינא, ומוכרחין אנו לומר דטעמא אחרינא אית בהו, דליכא כמו כן למימר דשמא ימשך אחריהן וכדחיישינן בשדה שאבד בה קבר וכדעת הראב״ד ז״ל שם, דחדא מדוע נתיר עד בית סאתיים, ועוד מאי איכא למימר בדלעת ובקיסוס, ועל כרחך דמטעם בטול הוא, ובזה שפיר יש לחלק בין ביטלו בידים לסתמא, סתמא אמרינן דאדם דייר והיכא דנטע או זרע לנוי אין חילוק בין זרעים לנטעים, ורק בזה אפשר ששייך לחלק בין סתמן לפירושן, באילנות אף סתמן לנוי אם לא עשה פעולה המנגדת אמרינן דאדם דר בין האילנות, ואף באילני סרק כן וכדאיתא בגמרא בבא בתרא דף כ״ה, ובזרעים בעינן שתעשה מעשה כזאת המוכחת שכונתו לנוי היתה, אבל בביטול אז בכל גווני אמרינן דבטל מדין שלהן ומחשיבותן, וכמו דאמרינן בירושלמי דכלאים פרק ו׳ הלכה ג׳ אדם מבטל אילני מאכל על גבי גפנו או לא פליגי בזה ר׳ מאיר ור׳ יוסי וזהו בסתמא, ובפירוש לכולי עלמא ביטולי מהני, כן בזה, ומשום הכי עריב ותני בהדי דלעת וקיסוס דמצינו בתוספתא פרק א׳ כלאים והובא בר״ש באהלות פרק ח׳ לענין חציצה בפני הטומאה בדלעת דבטלו. וכן קיסוס מנהג הוא לתתו לאויר כאשר יעויין בערוך אות קסוס, ואם שמחלק בין ארום וקיסוס להדלה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס בסוכה דף י״א בהגהות שם. וארום וקיסוס מין נטע הוא, וזה שיש בסוכה הוא חבצלת. אבל מכלאים יש לעיין טובא דאמרינן דכלאים בכרם, ובדין דהדלה דשבת לכ״ע זרעים הוא דביטל להדיא במתכון ועשה לקרוי ובשלא לשם נוי, ובזה תלוי אם הוא בית סאתיים או יותר מבית סאתיים דביטלו מחשיבותו, ועשה להגפן לאהל וכדתנן באהלות פרק י״א משנה בארום והקיסוס וכו׳ יעויין שם. ובירושלמי ערלה פרק א׳ הלכה ג׳ בדלעת מה שכתוב שם.

אבל אינן יתרות על עשר כתב ספר העתים סימן צ״ב, אם מגופפות ומניחן עירובן בבית אחד מותר לטלטל וכן נראה מן הירושלמי שכתבנו. ד) מצד הדין די בשתי פסין כדין וכתורת הצר ולכן בהאמור למעלה וכאשר נראה מהאחרונים ומן הראשונים מועיל לעירוב.

ה.

קרפיפין הנזרעין מה דין להם אם הם מבטלי מחיצתא או לא.

בעירובין דף כ״ג ע״ב קרפף שהוא יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור, נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר וכו׳ ור׳ ירמיה מדפתי מתני לקולא הא מעוטא שרי וכתב על זה הרא״ש בפרק ב׳ סימן ב׳ „ומיהו מסתבר כיון דלא אשכחן ליה אלא בקרפף דאין ללמוד ביטול היקף דירה דרחבה וחצר מקרפף וצ״ע״, הרי דמספקא ליה להרא״ש אם חצר דומה לקרפף בזה.

ובעניות דעתנו יש לדון בזה דהנה כל הטעם דאדם דר בין האילנות ולא בין הזרעים, ומשום הכי נטע רובה מותר, ונזרע אסור, כל זה הוא דוקא אם היא בקעה, אבל לא בחצר דאיכא למימר דלנוי, עשוין ואדרבא לא מבטל לדירה משום הך, דהנה בירושלמי פרק א׳ הלכה א׳ בעירובין איתא סוכה פסולה ומבוי כשרה, „הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת הדא דתימר על בית סאתים, אבל יתיר מבית סאתיים נעשית כמהיצה שהוקפה זרעים שאין מטלטל בה אלא בד׳ אמות״ [וטעמא משום דזרעים מבטלין את הדירה] אמנם לפי זה קשה דבגמרא דילן איתא נטע רובו מותר וטעמא דאילנות אינן מבטלין לדירה, שאף אילני סרק אדם עשוי לקבוע דירתו בהן וכדכתב הכסף משנה בפרק ה׳ מטומאת מת הלכה ג׳ דגם אילן סרק לפעמים אדם עושה דירתו לכן סבירא ליה להרמב״ם ז״ל שאין נוטעין לכתחילה, ובשלמא אי הוי נקט אילני סרק הוה אפשר לאוקמי דגמרא דילן איירי באילן מאכל והירושלמי באילן סרק וזהו כדעת הראב״ד שכתב דבשדה שנאבד בה קבר אין נוטעין אילני מאכל משום שמא ימשך אחריהן ולא כן באילני סרק, אבל השתא דהגמרא סתמה ולא פירשה וסתם אילנות אף אילני סרק והירושלמי מיירי בגפן דמבטלי, מכל שכן בשאר אילנות דאיכא למימר דלגבי גפן אילני סרק הן, כדאיתא בירושלמי פרק ו׳ כלאים הלכה ג׳. ולו יהא החילוק גדול יש דהתם לענין בטול כל האילנות אינן חשובין לגבי גפן, אבל הכא מטעם צל מילתא אחריתא הוא, אבל

דצורת הפתח לא שייכה בכללא דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לה ובין לסברא שלנו מירושלמי דעירובין פרק א׳ הלכה א׳ תני רבן שמעון בן גמליאל אומר מבוי שיש לו שני פתחים נותן קורה באחד מהן ומתיר ר׳ אחא בשם ר׳ לוי אין הלכה כר״ש בן גמליאל, אמר ר׳ בא והוא שהעמיד קנה ודוקרן, אבל אם עשה פס ארבעה טפחים הלכה כרשב״ג תני כן מבוי שיש לו ארבעה פתחים נותן קורה באחד מהן ומתיר, אמר ר׳ יוסה והוא שנותן על האמצע אבל אם נותן על החיצון ניחא עומד שכאן מתיר פירצה שכאן ומי מתיר פירצה של הלן. אמר ר׳ שמי תיפתר כרבן שמעון בן גמליאל ולית את שמע מינה כלום, וזהו בפס ובקורה ולא בצורת הפתח דאף רבנן מודי משום שעומד מרובה על הפרוץ, שאף בקורה אם היו שלשה פתחים יש להתיר משום שהעומד מרובה, מה שאין כן בארבע פתחים וקל וחומר לצורת הפתח. וכן כתב הרב ז״ל בשו״ת סוף השולחן ערוך שאף אם רחוקין מן הכותל מותר יעויין שם, ואף שדעת הבכור שור והמקור חיים להחמיר, מכל מקום יש לדון לקולא דהם לא אמרו אלא בלחי או בפס ארבעה, אבל בצורת הפתח לא צריך, כי דעת המהרי״ט בחלק א׳ סימן צ״ד להתיר בעיירות שלנו בשני לחיים וכאשר הוכחנו לעיל, מכל שכן בזה. ויעויין בתוספות בעירובין דף כ״ב ע״א בדבור והא דכיון שיש צורת הפתח בקיעת רבים לא מבטלי.

ויצא לנו מכל אלה שאף להיים לא בעינן לקבוע אצל העמודים.

ויעויין בשו״ת גור אריה יהודה סימן קל״ח והרב בעל התניא בסימן ג׳ ושו״ת מהר״ם שיק סימן קס״ח ולהקל פסקו בזה. וכן נראה מהרבה אחרונים אכן אם חפץ לצאת ידי המערערים יעשה תיקון להיים אצל העמודים וקנים הדוקרנים לכולי עלמא מהני כדאיתא בירושלמי דכלאים פרק ד׳ ובעירובין פרק א׳ בפיאה ומזה מקור המים עמוקים סימן כ״ה.

ובעיקר הדין של חוטי התלגרף והתליפון כבר כתב בזה החסד לאברהם בסימן ל״ט ובשאלות ותשובות מהר״י אשכנזי חלק אורח חיים סימן ט׳ ושו״ת מוהרי״א סימן פ״ט ושערי דעה סימן י״ג דכולם נוטים להתיר וראיותנו שרירין וקיימין להתיר בזה. ואף אם הן עקומין ומכל שכן אם אינן עקומין ועשוי למעלה כחוטי האלקטרון, ואף שהן קבועין באמצע ומן העמודים לכותלים יש רוח ביניהן. א) בצורת הפתח לא מבטל אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ב) דעת המגן אברהם דבעינן בקיעת ס׳ רבוא וליתא ג) במבואות שלנו דין חצר להם ואף שיש בהן פרצות

העמודים סמוך לראשן דלהד תירוץ של רבותינו בעלי התוספות אין זאת צורת הפתח, התם בכלונסות על גבי ווי העמודים, ולא על הווים ממש וזה דין אחר ואם כן לא מיבעיא לשארי תירוצי רבותינו בעלי התוספות צורת הפתח יפה היתה, ואף לפי התירוץ הזה שפיר יש לחלק כאשר נקל למעיין בין הני דידן לבין שער החצר, ולזאת אף שאם ימצא סברה רחוקה לומר שסובל-דוחק רב לומר כן, הא דעת רבינו תם והוכחתנו כפי המבואר ושיתבאר מירושלמי ומבבלי דנידונין לצורת הפתח להתיר.

ג) ושאנן צריכין עוד לבאר האפן השלישי שהצורת הפתח הזאת רחוקין ומופלגין מן הכותל הני עמודים, ויש לומר אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לה, סברא זאת לא אמרינן אלא בלחי ולא בצורת הפתח, איבעית אימא גמרא ואי בעית אימא סברא, גמרא, הא בדין צורת הפתח שעושה רשות מיוחד וכדכתב הר״ן בסוכה פרק א וכן דעת האור זרוע בהלכות עירובין סימן קי״ז בשם ר׳ שמואל אבל אם עשו צורת הפתח וכו׳ לא בטלה תורת פתח משום דהוי פתח והרבה פתחים שרינן למבוי, דשבקי פיתהא רבא ועיילי בפיתהא זוטא מבטל הקורה והלחי, אם אירע כך, אבל היכא דנעשה הרבה פתחים לית לן בה וההרכי משה בסימן שס״ג ס״ק ב׳ וכן דעת הריטב״א בעירובין לדף י׳ לדיבור המתחיל עושה שכתב דכל היכא דאיכא צורת הפתח לא אתו אוירי ומבטלי ליה, שהרי צורת פתח מתרת כל אויר אפילו יותר מעשר אליבא דהלכתא דקיימא לן כרבנן דאמרי אינו צריך למעט, וכן יש להוכיח דדוקא היכא דהוא מפולש אז שייך למימר דבקעי רבים מבטלי למחיצתא, אבל בהצר שנפרץ שאני דנראה נא מרש״י עירובין דף ה׳ ע״ב אמר לי׳ רב היתר הצר אשמועינן אף על גב דנפרץ הכותל שני דרדסי רבים מרשות הרבים זו וכו׳ עד לאורויי שחצר אינו נפרץ מפולש לרשות הרבית אלא דרך המבוי״ עכ״ל, הרי דבהצר לא היישינן, ועוד הא כתב רש״י ז״ל בדף ה׳ אם נשאר שעור הכשר מבוי לא מפסל וכאן גם כן איתא שיעור הכשר מבוי, וגם מדברי התוספות בעירובין דף י׳ ע״ב בדבור המתחיל עושה נראה דרך משום מפולש, הא כשאין מפולש לא צריכינן ויעוין בירושלמי דעירובין בפרק א׳ הלכה א׳ במבוי אחד שיש לו שני פתחין. ואי בעית אימא סברא דהאי צורת הפתח נחשבת למחיצה אלימתא ונמצא דעומד מרובה על הפרוץ, דזה שאומרים אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לה, הוא כשהפרוץ מרובה על העומד ולא כשהעומד מרובה, ויש לנו ראיה אלימתא בין לעיקרא דדינא

ולההוכחה המבוארת אין להקשות ע״ד הא לא נעשה לשם זה, אלא לתשמיש אחר? מלבד שלפי משפט היקש השכלי יש להפליא פליאה נשגבה הא מחיצה ממשית בעינן והא איכא, יש להביא ממרחק לפי דברי התוספות בעירובין דף כ״ג ע״א בדבור „שהוא״ דהעזרות חשובין מוקף לדירה ובתירוצם לא הזכירו מהר הבית אף שהתחילו בזה, והכסף משנה בשם הראש כתב בפרק ה׳ מבית הבחירה דהסורג נעשה להתיר הטלטול, דבעיקר דין הזה צריך עיון מירושלמי דתענית פ״ג הלכה ט׳ „הדא אמרה הר הבית מקורה הוא״, ואין רשות הרבים מקורה יעוין נא בשבת דף ו׳ ובירושלמי עירובין פרק א׳ וסוכה פרק א׳ הלכה א׳ ובתוספתא פרק א׳ דעירובין, ואפשר לומר מטעם קרפף, ויעויין נא ברמב״ם בפרק ה׳ מבית הבחירה מה שכתב בזה, ואף שבעינן מוקף לדירה הלא הכהנים והלוים היו שומרים שם כדמצינו במפרש לתמיד שבשביל זה חשובין מוקף לדירה, ואם שלא הוקף לשם דירה כבר הקשה זה הרמ״ע מפאנו בשאלות ותשובות סימן צ״ח וברמב״ם בפרק י״ג משבת, וההכרח לומר דקרוי הנעשה לאויר לא חשיב מקורה וכדמשמע מתוספות עירובין דף צ׳ ע״ב בדבור המתחיל לשמואל ולכאורה יש לומר שגם במחיצות כן הוא, יעויין נא בתוספות בעירובין דף צ׳ ע״א בדבור המתחיל אלא ובדבור הכא ונמצא דמחיצות שאני ואף שאינן עשוין לשם כך דין מחיצות להן וכמה גמרות יש לזה לראיות ויעויין בתוספתא דטהרות פרק ז׳ בסילקי שיש לה ב׳ פתחים מכוונין זה כנגד זה ובחצר בית גדר וחמתן [או לגירסא אחרת בית גדי] שהן רשות היחיד לענין שבת. כי על מחיצות אנחנו משגיחין ומכיון שנסתם שפיר דמי, כההיא דירושלמי בעירובין פרק ג׳ הלכה א׳ „מ״מ נסתם המבוי״ ובבלי דף ע״ח ודף פ׳, כי מלבד שיש לחלק בין שלש מחיצות לארבעה, ובמחיצה הרביעית לא משגחינן כל כך בדיוק, יען כי אף לרבנן סתום, יש לחלק בין מבוי לחצר.

ולהאמור נראה שאף לפי דברי התוספות בזבחים דף ס׳ שהבאנו לעיל בתירוצא חדא שאין זה צורת הפתח שהכלונסות היו על גבי העמודים, יש גם כן לחלק בין צורת הפתח לרשות הרבים, ובין לכרמלית, ובין ביש רק ב׳ מחיצות לישנן שלש מחיצות וכשיש שלש מחיצות, או שדין כרמלית או חצר שאינה מעורבת שאני. ומבואר להלן.

ולעצמותו של דין חוטי התלגרף והתליפון אף כשהגביעים מצדן נראה כי הם על הגביעים והגביעים חקוקים וקבועים בתוך

זה. שהוא כרמלית אז בעינן מחיצות שלמות לעשותן רשות היחיד ולחלקן לרשות בפני עצמה, הא לאו הכי אין כאן הכירא, מה שאין כן בעיר, וכן התם לאו משום מחיצה אתינן, דהיכא שאנו באין לדון משום מחיצה, אז אמרינן דמחיצות כלאים כמחיצות שבת, ומחיצות שבת כמחיצות כלאים כדאיתא בירושלמי שם, ורק משום הכירא, אז יש חילוק והיכא דעשה מתחילה לשם הכירא, לאו דין מחיצה עליו אלא דין היכר.

ולפיכך יצא לנו דין חדש דבעיירות שלנו שדין חצר להם כאשר כתבנו לעיל. ניתרות בשני פסין משהויין כדין הצר וכדאיתא בעירובין דף י״ב ובירושלמי שם פרק א׳ הלכה א׳ ר׳ זעירא בעי הצר בכמה ניתרת וכו׳ היידו אמר בשם ר׳ יוחנן פס וכל שהוא מיכן פס וכל שהוא מיכן וכן פסקו כל הראשונים והובא בשלחן ערוך סימן שס״ג סעיף ב׳ ואף אם עשה צורת הפתח ונפסק החבל בשבת יש לדון להקל ולסמוך על הקנים העומדים למזוזות, ואף לפי דברי התוספות בעירובין דף י״א ע״א דבור המתחיל איפכא הקשה רבינו תם דל קנה מגבין וליתכשר בקנה מכאן ובקנה מכאן דהוי כלחי משהו? ותירצו במפולש, או ביותר מעשר או לר׳ יוסי דבעי שלשה והכא במשהו, הרי באינו מפולש. וכן בדין חצר דסגי במשהו, אז שפיר יש לסמוך על זה לבד ולא מגרע האי צורת הפתח העשוי למעלה, וחילוק יש היכא דעשה מתחילה ובכונה לא סמך דהתם בגדר ביטל אתינן. דלא נחשב זה בעיניו, ומלא ביטלו בידים מאתמול, דאף בעשה צורת הפתח אם חשוב זה לביטל יש עיון טובא ובאי זה מבואר במקום אחר, וכדומה לזה מצינו לכאורא בבבא מציעא דף י׳ ע״א בנפילה ניהא ליה דליקני בד׳ אמות לא ניהא לו דלקני. ויש להלק טובא גם בשני ענייני קנין כדאיתא בקידושין דף מ״ה ע״א ובירושלמי שם פרק א׳ וממקומות הרבה, וכבר בא זה מבואר באורך במקום אחר אם השיב ביטול בין עצתו היתה לעשות מהמובחר לכתחילה ובין דיעבד. ומכיון דשני פסין כשר, מכל שכן דתיהני צורת הפתח כזאת. ואף שהחבל אינו מלמעלה כי אם מן הצד דיש לפסוק כרבינו תם. ובנעשית מאליה דפשוט הוא שכשרה אף כשנעשית מאליה וכן מהא דפסטליות נראה דמאליהן נעשו וכשרות דהורה ר׳ ירמיה לסמוך עליהן, והני מטרפליות בירושלמי דכלאים הגירסא בכרמים ודין אחר ואין כאן מקומו להאריך. ובכל גווני יצא לאור הדין דצורת הפתח שנעשית מאליה כשרה וכן דעת הנחל אשכול בסימן ס״ה בעירובין, אולם אינו מביא שום ראיה ולדידן שריר וקיים הוא כ״י אף סמכו איכא שסומכין מערב שבת.

נעשה תחתונה, אבל היכא משום מחיצה או חציצה או סתימה אם יהיה גדר לפנים מגדר, וגדר החיצון יפול בודאי נסמוך על גדר הפנימי, שאף במקום שאין מחיצה כלל ונעשה המחיצה בשבת מהני כדאיתא בעירובין דף כ׳ ע״א בבאו מים בשבת ובדף כ״ה ע״א בדין מחיצה הנעשה בשבת ובירושלמי בעירובין פרק ב׳ הלכה א׳ באו מים בשבת כבר נכנסה שבת באיסור הוא מטעם שלא עירב, הא שם מחיצה אף שנעשה שלא לדעת כלל, וחלוק זה מדין לדעת ושלא לדעת בעירובין דף מ״ד במחיצה של בני אדם, וכן יש להוכיח מתוספתא שבת פרק י״א ובגמרא שם דף ק״א ובעירובין דף ס״ז דמכל מקום מחיצה ויעויין בירושלמי שם פרק ו׳ הלכה ד׳ בעשו עכו״ם בשבת מחיצה ואם שנשאר לנו לעיין הלא בהעמודים האלה נעשו מעיקרא לכונה אחרת ודומין ממש לסוף סכך שעשה לכונה אחרת, התם לענין פי תקרה סותם שאני. אבל הכא משום מחיצה נחשבת למחיצה דנראה נא מה שכתב המגיד משנה בפרק י״ז משבת בשם הרשב״א הלכה כ״ב „אילן שנטעו מתחלה בידים הוי בכלל לחי העומד מאליו בסמכו משום לחי כשר ולקורה פסול, ועל כרחך, דקורה משום הכירא הוא פסול שאין כאן היכר, הא לחי משום מחיצה ולמחיצה כשר, ואף שמתחלה נעשה לשם דבר אחר, ולכן גם בזה כשר, ואינו דומה למה דאיתא בירושלמי שם, בכלאים ובסוכה ובעירובין „אמר ר׳ אבהו כל אילן מליא לענין משא ומתן הא להורות אסור, מה אם סוכה קלה אסור, שבת החמורה לא כל שכן, דהתם באין מחיצות כלל, לא כן היכא דיש מחיצות שתים אליבא דרבי יהודה שאין זה עוד רשות הרבים, אף לרבנן הדופן השלישי שהם מצריכין שיהא דופן ממש, ומכל שכן בצורת הפסח כמוהן דכשר.

ובהגיון גוף הדין נראה דיש לחלק, דבסוכה בעינן דפנות כי שלש דפנות ילפינן, והכא מחיצות וסתימה בעינן, בסוכה בעינן עשיית סוכה, ובשבת בעינן מניעה וחלוק מרשות הרבים, ולזאת בסוכה לא תהני משום דדופן אין כאן, וכן הדפנות אינן עשויין לדפנות, לא כן בשבת מחיצה יש כאן והלוק רשויות יש כאן, ויעויין בירושלמי בכלאים ובעירובין שם בדין טטרפליות ופסטליאות וחלוק מדין פיאה, דאף בפיאה גופא יש שם מחלוקת אם מהני או לא מהני, והא דמקיפין שלשה חבלים הוא מכיון שעשה שלשה ולשם מחיצה, הא משום צורת הפתח אף חד מהני, כי התם שעשה באופן כזה שלא רצה לסמוך על צורת הפתח, בעינן מחיצה עשרה, הא צורת הפתח עצמו נידונית משום מחיצה. ועוד התם בשיירא ובמאי דמיירי הירושלמי הוא בבקעה וכמו

וכן מעובדא דר׳ יוחנן ורשב״ל, וזה שכתב רש״י ז״ל במן הצד כבר הקדימני המראה הפנים והאריך בזה לדעת וכונת רש״י ז״ל, אבל רואין אנן דיש מקום להכשיר בהני חוטין, ולהלק טובא מדין צורת הפתח מן הצד. מלבד דבעיקרא דדינא פלוגתא דרבוואתא ואף בדברי רש״י גופייהו. יש מפרשין באופן אחר ולזאת הדינא כהמתירין.

והקושיא ש״ש לעיין מהירושלמי דכלאים פרק ד׳ הלכה ד׳ ומעירובין פרק א׳ הלכה ט׳ ומסוכה פרק א׳ הלכה א׳ „זה נעשה לכך וזה לא נעשה לכך״ שנראה דכיון דסוף הסכך לא נעשה לשם מחיצה אינו נידון משום מחיצה ואף דמחיצה שנעשית מאליה כשרה? התם מילתא אחריתא הוא, דלא נעשה לשם מחיצה כלל, ואם שבמציאות אין על הסכך שם מחיצה, אלא שם סכך, איך אפשר לומר שיהא נידון גם משום מחיצה, ולא כן הכא, דנעשה למחיצה, רק לא למחיצת שבת בזה שפיר יש לדון משום מחיצה, דלא בעינן מחיצה לשם שבת, אלא בעינן שלא יהא על המקום הזה דין רשות הרבים ושלא יהיה דומה לדגלי מדבר, ובכל גווני כשר ורק שיאמר שהמבוי סתום הוא ואינו מפולש, וזהו שמצינו בסוכה דף ז׳ „מגו דהוה דופן״ בשבת בתוך החג יעויין שם ברש״י ובר״ן מש״כ ופרשו בזה, וזה כונת הגמרא בעירובין דף ט״ו ע״א בלחי העומד מאליו דכשר, דלא גרע מהיכא שנעשה ממילא שלא על ידי אדם דמכל מקום הרי זה נסתם, ולא בעינן בזה כונה כלל ודמיא ממש להא דסתמן כלשמן. ויש פלוגתא דוקא בלחי משום דאיכא למימר דלחי לאו משום מחיצה, אבל במחיצות כולי עלמא לא פליגי דכשר דנעשו מאליהן. וכן יש לנו למילף מן ירושלמי דעירובין פרק ז׳ הלכה ג׳ ופסחים פרק ז׳ הלכה ז׳ ובנזיר פ״ט הלכה „תבן ובטלו בטל? וכו׳ עד כשבללו בעפר״ אם עושה מעשה להיפך, אז אמרינן דאינה נחשבת לסתימה, כי לא בטל ואדרבא אחשבה לפנות, אבל אם לא חשב כלל ולא עשה פעולה המנגדת בתר השתא אזלינן ועתה נסתם המבוי, וממילא אין סתירה מעירובין דף כ״ה ע״ב הני מחיצות לגואי עבידן אבל לבראי לא עבידן, דהתם מכיון שהיו שם שתי מחיצות ונעקרו החיצונים, השאלה היא אם נאמר דסמכינן על הפנימים במקום היצונים, ומשום מוקף לדירה ולא משום מחיצה בכגון זה איכא למימר דכיון שלא היו מוקפין להפנימים מעיקרא לא נחשב למוקף לדירה ודומה לדאיתא בירושלמי בכלאים פרק ג׳ הלכה ב׳ נעקרו הראשונים השניים מההן? שרוצה לפשוט ממתניתין דכלים פרק י״ט ומסיק דהשנים אסורים, וכדאיתא בעירובין דף כ״ה ע״א בעשה מחיצה על גבי מחיצה, דעליונה

דהתוס׳ בזבחים דף ס׳ ע״א ועוד דשער החצר לא היה לו צורת הפתח שהכלונסות היו על הווין שקבועין בעמודין מבחוץ וכו׳ עיי״ש דלמעלה בעינן.

וכן מתוספות בעירובין דף ב׳ ע״ב בדבור המתחיל ואי בעית אימא שהקשו „ואם תאמר מאי פריך שאני צורת הפתח דהוה ליה צורת הפתח שהכלונסות היו על גבי ווי העמודים שהקלעים תלוים בהן? ויש לומר דאמר לקמן צורת הפתח שעשה מן הצד לא עשה ולא כלום" וכן נראה מדבריהם בזבחים דף ס׳ ע״א בדבור המתחיל ואומר לחד תירוצא, והווי העמודים עשוין כהגביעין על העמודין וכדאיתא בסנהדרין דף כ״ב ע״א בד״ה ווי העמודים וברש״י שם שכתב ווי העמודים כמין אונקליות קבועים בעמודים וכו׳ עיי״ש. ואין לומר רואין כאילו היא פשוטה. וזהו כדעת רש״י והאור זרוע והריטב״א וכן נראה מספר העתים סימן צ״ד והגהות אשרי שכתב דבעינן על גבין ממש וכן דעת הרא״ש.

אולם יקשה הא אמרינן נמי רואין את העקומה כאילו היא פשוטה יעויין בעירובין דף י״ד ובירושלמי שם וכן בסוכה דף כ״ב ובמנחות דף צ״ח אמרינן נמי רואין את העליונה כאילו אינה, ועל כרחך דרואין לא אמרינן אלא בגגין דא דאיתא בבבא בתרא דף ק״ב בכרם נטוע פחות מד׳ על ד׳ אז לא אמרינן. הא בשאר דוכתי׳ אמרינן מכאן דקביעי ולדעת זה עשוין אז אמרינן שפיר רואין. ויעויין בתוספתא בעירובין פרק א׳ ובגמרא בעירובין דף י״ט ע״ב. ובתרי רואין אית מחלוקת, ועל כרחך בדבר קטן אמרינן רואין וכדאיתא בפרק א׳ הלכה ה׳ בירושלמי בעירובין „עקמומית שאינה מעכבת את המבוי אבל עקמומית המעכבת את המבוי הרי זו אסורה, ואיזהו עקמומית המעכבת כל שאילו יגיד ואין בין זה לזה שלשה" ואם כן בהני גביעים מכיון שקבועים הם וקטנים וקצרים והן לאו באמצעותן שפיר דמי ובספר הישר לרבינו תם בסימן רפ״ו כתב שכשר מכיון שהגביעים הם קבועים בתוך העמודים, והווים העמודים עקומים הם דכשר וזה ממש כדברנו, וביותר יש לנו סמך עוד מן הירושלמי בעירובין פרק א׳ הלכה ט׳ „אין תימר מלמעלן יאות אמר ר׳ חגיי, אין תימר מן הצד לא אמר ר׳ חגיי כלום, ממה נפשך? אם מלמעלן הרי מלמעלן, אם מן הצד הרי מן הצד? רבן דקסרין בשם ר׳ ירמי׳ תפתר בשעשויין כמן דוקרן" וזהו בשתי מהיצות דאורייתא אלא שאנו באין לדון מדין מחיצה שלישית וצורת הפתח אז כשר [וכן נראה מקרבן העדה שם] וכמו כן יש לנו קצת ראיה מהא דאיתא ביומא דף י״א וברש״י שם בד״ה אקרא דכובי וכן מעירובין דף י״א ע״ב בפלוגתא דהאי כיפה דר׳ מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרים,

מכוון על ראשי ב׳ לחיים אלא חברו בצדם ואין נראה קנה עליון כמשקוף אלא תחוב באמצע הקנים וראשיהם למעלה ממנו״ וכן דעת הקרבן נתנאל שם.

ולעניות דעתי יש לדון בזה א) דהנה רב האי גאון ז״ל כתב „שעשאה בצדו של כותל ופתחא בקרן זויות לא עבדי אינשי״ ומספר האשכול נראה שרב האי גאון פליג על עיקר דין זה דהביא ורבותינו פרשו דמשמע דפליגי, דאם לא כן הוה צריך למנקט בלישנא אחרינא דליהוי משתמע שבדין זה דקנה על גביהן יודה וכפי שכתב הכסף משנה בהלכות שבת בפרק ט״ז הלכה כ׳ שדעתו שדעת הרמב״ם יודה להרשב״א בדין קנה על גביהן. וכן הרא״ש בפרק א׳ בעירובין פליג בזה על רב האי גאון דמשמע דרב האי גאון לא סבירא ליה ויסבור דאף מן הצד כשר, וכן יש לדייק בדעת הרמב״ם ז״ל דאינו סובר כן. וגם מדברי רבינו הננאל נראה שאף אם הקנה נתון מן הצד לית לן בה „שנתן רק המזוזות ולא המשקוף״ משמע אם לא נתן כלל אלא מן הצדדים אז אמרינן דאין זאת צורת הפתח, הא אם נתן, אף שלא נתן למעלה ליה לן בה וצורת הפתח נקראת כדין וכדת. ב) גם דברי רש״י ז״ל שכתב מאמצעותו הוא דוקא אם נתן באמצע אז לא תחשב צורת הפתח דעביד מעשה כזאת דלא עבדי אינשי, אבל אם עבד כדעבידי אינשי צורת הפתח הוא וכן יש ללמוד מהריטב״א בעירובין דף י״א ע״א, וכמו כן מספר האשכול שכתב ודייק „אלא תחוב באמצע הקנים וראשיהם למעלה ממנו גם כן נראה כן דדוקא באמצעותו. הא למעלה אף מן הצד שאינו על גבן ממש שפיר דמי. ג) מהירושלמי פרק א׳ בעירובין הלכה ט׳ דאיתא ר׳ יונה אמר, ר׳ הושעיה בעי הדא פיאה. אי איתאמר מלמעלן? מן הצד? אין תימר מלמעלן כל שכן מן הצד [דמן הצד טובה יותר] אין תימר מן הצד, הא מלמעלן לא [דאין זאת אלא צורת הפתח ומן הצד מחיצה וצורת הפתח נחשבת] הרי דמן הצד מועיל, ולו יהא שהריטב״א בפירושו לרש״י ז״ל כתב דבאמצעותו שכתב רש״י לאו דוקא. הוא הדין על פניהם סמוך לראשן או באמצעותן וכן דעת האור זרוע שמסיק אלא צריך שיהא מונח על ראשי אותן שני הקנין למעלה, אבל מידי פלוגתא לא נפקא, ומוצאין אנן דיש מחלוקת בזה.

וגם מתורתן של האחרונים יש ללמוד דדוקא באמצעותן הא אי עביד כדעבדי אינשי לית לן בה, אף שלא עשה ולא נתן למעלה ממש כן כתב הטורי זהב בסימן שס״ב ס״ק ד׳ וכן מסכים האליהו רבא בס״ק ט״ז וכן יעויין בהקובץ בפרק ט״ז משבת הלכה כ׳ מש״כ בזה. וכלישנא

בעינן כל הרחב, וכן מצינו בירושלמי דפיאה פרק ב׳ הלכה א׳ הא גדר מחובר ואינו מחובר וכן דעת הריטב״א בעירובין דף י״ב ע״ב בדאיכא להגידודין הסמוכין לחצר גובה י׳ טפחים, אם בשאר השפות זה מכאן וזה מכאן אינן גבוהין י׳ טפחים יותר למלאות הימנה וכו׳ עיי״ש, אבל לענין דין שבת דאתינן מדין מחיצה שאני. ואפשר דיש לדון בזה. ויבואר מזה במקום אחר ת״ל. אבל בכל גווני נראה דמשום סתימה אתינן ואם כן במקום שאיננה הרי פרוץ. ואין להני מבואות שלש מחיצות. אולם במקום שישנה שפיר מחיצה מעלייתא הננה. ומכלאים לשבת אף שקשה ללמוד, דהתם ביניקה תליאו. אבל משום יניקה אינו מועיל, כי אם מהפסק, ויש קצת דמיון, ולחלק בשבת מחיצה וסתימה בעינן ובכלאים רק היכרא, ואיברא דבמקום שלא צריכין רק היכרא יהיה די במקום אחד. אף שאינו סותם כולו. כנלענ״ד ת״ל.

ד.

חוטי האלקטרון והתלגרף והתילפון.

דין זה נחלק לכמה גוונים ואופנים: א) אם החבל למעלה או על גבי גביעים. ב) מחיצה העשויה לדבר אחר. ג) אינן סמוכין לכותל ופירצה ביניהן להכותל.

אם החבל למעלה לית דין צריך בשש שמותר ונחשבת לצורת הפתח, כי קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן מחיצה מעלייתא היא, וצורת הפתח טובה יותר מלחי, דבלחי איכא למימר דמשום הכירא משו״ה אמרינן דאתי רבים דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטלי לה, אבל זה לפתח עבידא, ואף אם החבל נתון על גבי גביעים דאיתא ברש״י בעירובין דף י״א ע״ב „צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום״ וכתב על זה רש״י ז״ל „שמתח הזמורה מזה לזה באמצעותו ולא על ראשיהן״ וכן כתב האור זרוע בסימן ק״י אות ו׳ אמר ר׳ הסדא „שנתן הקנה בין שני הקנים מזה לזה באמצעותו ולא על ראשיהן לא עשה ולא כלום אלא צריך שיהא מונח על ראשי אותן שני הקנין״ וכן דעת הרא״ש ז״ל בפרק א׳ מעירובין סימן י״ד, וכן דעת הרשב״א ז״ל הובאו במגיד משנה בפרק ט״ז משבת הלכה כ׳ וכפשטות לישנא דהירושלמי בעירובין פרק א׳ ה״א חנינא בר שלמיא וכו׳ א״ר יוסה רבנן דהכא כדעתון וכו׳ קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן אינון אמרין דלית כן״ וכן דעת ספר האשכול בהלכות עירובין סימן ס״ה ורבותינו פירשו שלא נתן קנה העליון

ומכל הדברים האמורים אף שכתבנו בקיצור גדול וסמכנו במה שביא
תודה לד׳ במקום אחר אבל זה יצא לנו דלית לן למיחש לש
בקעי רבים כי מחיצה עשויה בידי אדם היא, ונוסף לזה יש סברא לו
דבגוף המחיצה אין רבים בוקעין שם ותל השיב שפיר מחיצתא מעליי
כאשר יובן לכל מעיין בהני דוכתי שהבאנו לעיל ובדין של הגמ
בעירובין דף כ״ה ע״א בעושה מחיצה על התל ויעויין בתוס׳ בדבור המתו
אין עושין בדף כ״ד ע״ב ובריטב״א לדף כ״ה ע״א ובדף כ״ב ע״ב בב
דבעא רהב״ח מרבא בתל המתלקט עשרה מתוך ארבע ובריטב״א
ב״ה בעא.

וכאשר הוכחנו לעיל נראה דאין אנו צריכין שיהיו סמוכין כי מחיצות ניכו
ובמחיצה העשויה בידי אדם לא בעינן שיהיה רואה את ע
בתוך המחיצה, כי אף במחיצות בידי שמים יש סברא לומר כן כא
יובן לכל מעיין בעירובין דף כ״ב ובירושלמי שם פרק ה׳ הלכה
שהבאנו לעיל, ורק משום דר׳ יוחנן אמר ליה על דעתך אין רש
הרבים לעולם, וכן מהגמרא דעירובין שם דחה זאת, הא בידי אדם ש
וכן מצינו להדיא בתוספות שם ד״ה דילמא „דמחיצה שאינה עשויה ב
אדם לא חשיבה מחיצה כולי האי ואפילו רבנן מודו דאתי רבים ומב
מחיצה״, הרי דהיכא שנעשה על ידי בני אדם לא מבטלי מחיצ
ואפילו אלף כורים וכדאיתא בדף ס״ז ע״ב בקרפף יותר מבית סא
שלא הוקף לדירה, ואם דמן הירושלמי דעירובין פרק ב׳ הלכה ה׳
נראה כן דאיתא שם „עם בית סאתים״ אבל מגמרא דילן מוכח כן. וב
גווני אין לנו שום פירכא על האי דינא דבמחיצות הניכרות לא צר
סמוכין ורבים בוקעים לא מבטלי מחיצתא וכן דעת ספר האשכול בס
ס״ה מעירובין כאשר הוכחנו והבאנו בדין שפת הנהר. וכן דעת הריטב
בעירובין דף כ״ב בשם הרמב״ן. ואף בידי שמים אם רואה את ע
בתוך המחיצות השיבין למחיצות מעלייתא, מכל שכן בנעשין בבני א
דהוין רשות היחיד ממש וכדאיתא בשבת דף ו׳ ודף ק׳ דחשיבה מחי
מבלי שום פקפוק וערעור בזה. ומצאתי ראיתי אחרי כותבי בשו״ת מהר
שיק בחלק אורח חיים סימן קע״א שהביא מעט מהברתינו, ונכון ה

ולהני תרי דיני: דין התל ודין שפת הנהר יש לעיין אם צריכין ש
על כל משך העיר או שהוא באמצע ואף שבמקומות אחרים הי
מן הצדדין הם בשוה גם כן מהני, ויש לנו לעורר מהא דאיתא בירושל
דכלאים פרק ג׳ הלכה א׳ „ר׳ נסא שאל לא מסתברא בגגו של
בגו מיסין? משכו בכמה? וכו׳ מכאן עד היכן וכו׳ עד טפח הרי ד

לית הלכתא כר׳ יהודה וכדאיתא בעירובין דף פ״א ודף צ״ה בגשרים המפולשים, כי שבת חמירא מסוכה, ואם בסוכה בעינן מחיצות יותר משתים, הוא הדין ומכל שכן לענין שבת, לא כן אם מחיצות ישנן ורק צריכין למימר אם בטלו מסבה הגורמת, אז מכיון דסתומין הן נחשבות למחיצות כדמעיקרא.

ויעלה ליפה בזה דין מחיצות בדרך כלל ובפרט דכאשר נעיין נראה דבבלי אליבא דר״י אמר שמואל לר׳ חנא בגדתאה. וכן בירושלמי שם פרק א׳ הלכה א׳. אך דאיתא שם נוסחא אחרינא בדברי שמואל „לא עירובין אמרתי אלא מחיצות״ דיש לפרש בכונה אחרת ואפילו שלא נחלק ונפרש כפשוטן שאין חילוק גירסאות ובמחיצות לא נאמר הכלל שהלכה כדברי המיקל, וכן נראה מדין קטן בשיירא בירושלמי שם פרק א׳ הלכה י׳ מהו להצטרף והרמב״ם פסק בפרק י״ז משבת לחומרא אף שהיא איבעיא דלא איפשטא וזהו כדעת רש״י ז״ל בעירובין דף מ״ו ע״ב יעויי״ש בדבור המתחיל אבל, ויש לחלק לפי מה שכתבנו לעיל ובהרחב ביאור יש לומר דהיכא שבמחיצות בעצמן יש פלוגתא אז איכא למימר דנלך לחומרא, משום דיש להן עיקר מן התורה, וכדעת הריב״ש בסימן ת״ה או משום דחמירא שבת מסוכה, לא כן היכא דהדבר תלוי בדבר צדדי ולא בעצמות המחיצה, בזה אזלינן לקולא וזהו כונת הבית יוסף בסימן ש״ם שהקשה על הרמב״ם בהלכה כדברי המיקל בעירוב ולא קשה קושית השיו״ק בהלכה י׳ ודברי המראה הפנים שכתבו דהלא מחיצות הן, דהא מחיצות דין חדש א״ש יצמח מזה, דאם נאמר שקטן מצטרף אז תהא דין שיירא דהמחיצות האלה להתירן, אבל עתה אין אנו דנין ואין אנו מסתפקין בהמחיצות אם שמן מחיצות או דין מחיצות עליהן. כי אם על האנשים שנדין אותם כשיירא שיתירו ויועילו מחיצות כמו אלה המועילות בשיירא, וזהו בנ״ר נמי ובזה א״ש מדוע אזלינן לקולא.

ולהחלטת ההלכה נראה עוד לומר מכיון דמצינו מחלוקת בזה דיש הרבה הסוברים דאף במחיצות הדין כן דאזלינן לקולא ופוסקים כר״י בן לוי, ואם כן מידי פלוגתא לא נפקא ומחלוקת הפוסקים וצריכין ללכת לקולא ואף בפוסקים צריכין לאחוז הכלל הלכה כדברי המיקל כאשר כתב התשב״ץ חלק ב׳ סימן ל״ח ובתשובת אבקת רוכל סימן י״ז, ולא גרע דין זה מאבל דאזלינן התם לקולא ומדכתב הרא״ש בכתובות פרק א׳ יעויין בבית יוסף סימן שצ״ט מה שכתב בזה, וכתב דאף בפוסקים אזלינן לקולא. כן בעירובין הדין כן וצריכין להקל. ולזאת מכיון דהרבה מהראשונים וגם מהאחרונים מקילים כותייהו נקיטינן.

ואינו רואה עומד ורואה היכא דבעינן ראיה, ואף דהתם ראיה בעינן מ״ש כן הכא. ארבא נפיק לאידך גיסא התם רואה בעינן דין הוא שנחלק בין ראיה לישיבה שאינו רואה מציאות ואף שאפשר לראות או מכיון שאחרים רואין והוא אינו רואה, אבל פה בעינן שיהיו מחיצות ומכאן דאיכא מחיצות אף שהמחיצות הן רחוקות לית לן בה, דבמוקף לדירה אף כור וסירים הרבה מותר כאשר כתוב בספרי הראשונים ובג׳ בכ״ד בעירובין ומהם כ״ג בדף עיי״ש, ואם כן מכיון דאיכא מחיצות מותר, ועד התחום כל שהיא סמוכה לעיר ונכלל בלשון סמוכה דלשון סמוך הוא בתוך התחום יעויין בראש השנה דף ל׳ ובמגילה דף ד׳ ע״א, ויעויין בנדרים דף נ״ו הנודר מן העיר דהתם משום דאזלינן בתר לשון בני אדם, וזהו בנדרים ויעויין בבא בתרא דף קכ״ב ע״ב בחברון נקרא אף על הכפרים שהם בתוך התחום חברון וכל פרוזדהא חברון קרי לי ובדברי הרשב״ם שם ויעויין במכות דף י׳ ע״א וכן איתא בבא בתרא בירושלמי פרק ד׳ הלכה ז׳ שורא בזיא כופרוניא הולך בים ובנהר אית תניי תני מכורין וחולק ר׳ חסדא מכורין את שהן בתוך תחומה ואינן מכורין את שאינן בתוך תחומה ושורא הוא חומה ומחיצה כאשר נראה מגמרא בכמה דוכתי שורא ובר שורא וכן כתב האו״ז בשם בה״ג ובשם ס׳ בשר ע״ג גהלים אי אית לה „שורא״ תו לא צריך והזינן דשורא בתחומה שייכא להעיר ממילא אף בזה כן.

ואין להלק ולומר דשאני במכירה ובתר מנהג נלך, הדא מדוע לא משני כן? ועוד כללא אית לן דאין הולכין בממון אחר הרוב, ועוד אית לן למימר המוכר בעין רעה הוא מוכר, ועוד אמאי לא חילק בין מכירה למתנה, ועוד הא עירוב נמי משום קנין הוא ואף אם נימא משום דירה כדאיתא בעירובין דף מ״ט בכל אופן מחיצות בעינן ומכיון דחשיב מחיצות לענין מקח וממכר הוא הדין לענין שבת נמי ודוק היטיב ותמצא אף שאינו רואה נמי מחיצות הן. וצריכין ללכת לקולא.

ותמצא לומר דאיך אזלינן לקולא במחיצות הא איתא בירושלמי דעירובין פרק א׳ הלכה א׳ כהמקל בעירובין ולא במחיצות, וכן הוא דעת הרשב״א בעבודת הקדש ובהגהות מיימוניות בהלכות שבת פרק ט״ז ובעירובין והריב״ש סימן ת״ה. והנה בזה איתא פלוגתא דעת הרא״ש פרק ב׳ סימן ד׳ והמרדכי בפרק א׳ סימן ד׳ בשם מהר״ם דאף במחיצות אמרינן להקל, ונראה לומר דהיכא דיש סברא לומר במחיצות לא אמרינן כן, יען כי מצינו פלוגתא שמואל ור׳ יהושע בן לוי, ופסקו כריב״ל וזהו דפסקו שאף במחיצות הדין כן. ועוד דאין זה אלא לדעת ר׳ יהודה דהוא סובר דאף בשתי מחיצות סגי קא משמע לן, דשיעור סתימת המבואות למנין המחיצות

טעמא דעשויה לפנות כדאיתא בגמרא בדף ח׳ ע״א, הא לבקיעת רבים לא חיישינן, ואף דאיכא למימר דבאשפה לא חיישינן לזה שאין דרכן של רבים לעבור בהן, וזה דבקעי רבים עד האשפה לא חיישינן ורק אי בקעי באשפה גופא, הא מכל מקום חזינן דלית לן למיחש בהא: או משום דנעשה על ידי בני אדם, או דאין בוקעין באשפה ממש, איברא אם נאמר דבני אדם עשו להיא אשפה יקשה מדוע חיישינן לשמא תנטל. הא רואין אנן בעפר ואין עתיד לפנותו חשיבה סתימה שפירתא כדמציני באהלות פרק ט״ו משנה ה׳ בר״ש ובעירובין דף ע״ט ובירושלמי שם פרק ז׳ הלכה ג׳ ובסתמא מצינו מירושלמי דשביעית פ״ה הלכה ד׳ וסתמא לאו כמפרש הוא? [בתמיהה]. ויעויין בתוס׳ שבת סימן שנ״ח ס״ק ט״ו מש״כ בזה. ומה תאמר דחיישינן לשמא נמלך וכדכתב בסי׳ שס״ג סעיף כ״ט והתוספת שבת בסימן שנ״ד. זה באשפה של יחיד אבל לא באשפה של רבים ולכולי עלמא אין עתיד לפנותו, ועל כרחך כפי אשר כתבנו. שאף בידי שמים דאתי רבים ומבטלי מחיצתא לאו מילתא דפסיקא היא ואם שהתוספות סוברין כן אבל הריטב״א לא סבירא ליה הכי ומכיון שרואה את עצמו בתוך המחיצות, היינו שהן מחיצות ניכרות לית לן בה והשיבות מחיצות לכל מילי ואף שרבים הולכים שם.

ואין אנו צריכין להכנים את עצמנו בפלוגתא דהר׳ מג״א בסימן שס״ג ולחלק בין ס׳ רבוא בוקעין לאין ס׳ רבוא ולומר דבאין ס׳ רבוא בוקעין לא אמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצתא, דאי משום זה הא האור זרוע בסימן קכ״ט כתב בפירוש שאין חילוק ואף אם אין ששים רבוא גם כן מבטלי מחיצתא, אך איכא למימר כל זה הוא בדליכא שתי מחיצות שלמות, אבל אי איכא שתי מחיצות שלמות אף לרבנן לא אתי רבים ומבטלי מחיצה השלישית, וכן כתוב הגהות אשרי בפרק ב׳ סימן א׳ בשם האור זרוע כל היכא דאיכא מחיצות שלמות אף רחב ט״ז אמה וס׳ רבוא בוקעין לא מבטלי מחיצתא. ובזה אתיא שפיר דברי הרוקח בסימן קע״ח „אף דתחומין מן התורה העננים היו מחיצות״ עיין שם ולא אמרינן דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, ואף להני דסוברים דבעינן מחיצות ניכרות, העננים היו מחיצות ניכרות, ואף שהיו רחוקין כשר, דאם לא כן יקשה האי קושיא ראשונה דהיאך חזרו י״ב מיל למאן דסובר דתחומין מה״ת וע״כ כדכתבנו. ויעויין בשאלות ותשובות תשובה מאהבה סימן ק״ה וסימן קי״ב בחלק א׳ מה שכתב בזה. ומכוין דמבחיצות הנעשין בידי אדם הן שפיר חשיבין מחיצות ואף שהן רחוקין ואינן סמוכין. ואף שאינו רואה את המחיצות וכגון שהוא בתוך העיר ודמיא ממש ליושב

בירושלמי בעירובין פ״ח הלכה ח׳ „ר׳ לעזר שאל לר׳ ההן פיוסרים [ומלשון פיוסרים דאיתא בברכות פרק ט׳ ובעבודה זרה פרק א׳ בעובדא דר׳ גמליאל וזהו דרך עקמומית] זרק מרשות הרבים לתוכה, או מתוכה לרשות הרבים? אמר ליה על דעתך אין רשות הרבים לעולם, ריש לקיש אמר לעולם אין רשות הרבים עד שתהא מפולשת מסוף העולם ועד סופו וכו׳ מתניתא פליגא על ריש לקיש איזהו רשות היחיד שבילי בית גלגול וכן כיוצא בהן רשות היחיד לשבת״ עכ״ל ומזה משמע דתל חשיב שפיר למחיצה לכולי עלמא, וכן איתא להדיא בירושלמי בעירובין פרק א׳ „היה מונדרין באמצע המבוי לעליונים נעשה הריץ לתחתונים נידון משום גדר״, ויעויין בתוספתא פרק י״א משבת אם יש גבוה עשרה טפחים בתוך ד׳ אמות אין צריך לחי וקורה וכן יש למילף מרמב״ם וראב״ד בפרק י״ז בהלכה ד׳ משבת, אף שהרמב״ם ז״ל לא כתב אלא מבוי, בכל אופן רואין אנן דמחיצה היא, וכן יש להוכיח מלשונו של האור זרוע בשם בה״ג ובשר על גבי גחלים ומתא דעביד לה שורא וכו׳ „אי נמי דיתבא על תילא דמידלא עשרה טפחים זהו עירובה ולא צריכה אלא עירובי חצרית״, ואין להקשות כי הני מחיצות לבראי עבידן ולא לגוואי וכדאיתא בעירובין דף כ״ה ע״ב בגודא דאפדנא ובאבוורנקא התם טעמא אהרינא משום היקף דירה, אבל לא משום מחיצה וסתימה, וכאן משום סתימה היא ומכל מקום נסתם המבואה, ולא גריעא דין זה מלחי העומד מאליו דהוא מחיצה מכל שכן הכא. ואדרבא אפשר לומר דבמתכון עשו להאי תילא כדי שלא יזוקו בני אדם, וגם אין זה דומה לפירא דתורא דאיתא בדף כ״ו ע״א דהתם יעויין באור זרוע סימן ק״ל אות י״ד מה שכתב בשם תשובת הגאונים דמהווא ג׳ מחיצות היו שמה ומצד הרביעי לא היה אלא חריץ שרובצין בה הבהמה והיא מחיצה העשויה לנחת וכן דעת הערוך שם. וללישנא קמא שאני התם משום היקף לדירה אתינן עלה. ולא כן הכא, וחלוק דין זה מסולם אם אפשר לעלות ולזאת נראה דאין שום ספק דמחיצה מעלייתא היא וכמבואות סתומין השיבי — ולא קשה מפירוש הרע״ב בטהרות פרק ו׳ שכתב רשות היחיד „כרמלית״ דיש לעיין טובא באשר בא בארך בתשובה.

ואף שיש לחוש דרבים בוקעין ומבטלי מחיצתא, הדא בזה גופא יש לעיין אם נאמר כן דכפי אשר כתבנו לעיל בדין נהר אין לחוש לזה, ואם נחוש לדעת המגן אברהם בס״ק ל׳ בסימן שס״ג והשאלת יעב״ץ בסימן ז׳, אבל במחיצה שהיא עשויה בידי אדם כולי עלמא מודי דאותן רבים יכולין לבטל מחיצה, וכאן בידי אדם עשויה, ותדע באשפה היא

עירוב גם כן דין קנין הוא ואם יש מחיצה לרוחב הלשון של ים או של נהר כמו צורת הפתח מהני שפיר ונחשבות לחד, ומכל שכן שחן מהוברין על ידי רשות היחיד המחברתן ויעויין בשבת דף ק"א ובעירובין דף פ"ז בדין מחיצה תלויה.

ויעויין בשאלות ותשובות גנת ורדים חלק אורח חיים סי' כ"ג וכ"ד בכלל ג' מש"כ בזה, ויעויין בתוספות בעירובין דף פ"ו בדבור אלא ובדבור גזוזטרא דמשום פי תקרה יורד וסותם הרי כשקוע וכן דעתם בעמוד א' בדבור קורה וכן דעת הרא"ש בפרק ח' סימן ז' ולזאת איכא למימר דיפה מחברת את שתי העיירות לעשותן לאחת ובפרט שמרכבת האלקטרית הולכת על הגשר וישנם הני חוטין והן הולכין לאורך הגשר וגם לרחבו ודיש שם צורת הפתח מן העיר זאת להעיר האחרת בשפת השני והחוטין הן למעלה דמבלי שום ספק דנחשבות לאחת.

שבתי, וראיתי מצאתי בשואל ומשיב סימן רצ"ח וסימן רנ"ג באופן אחר ונראה מדבריו דחזר מדבריו שכתב שהביא, למזה שהבאתי לעיל והדברים ברורים מבלי שום פקפוק כאשר כתבנו. ובררנו דין נהר שחשיב למחיצה אלימתא, ובפרט שיש לו שפה גבוהה דנמצא לפי זה דמצד הדרומית ממזרח למערב כל המבואות מפולשין להתל הזה אשר דינן כסתומין בשלש מחיצות ואף שהן אינן ניכרות להעומדים בתוך העיר כיון דשלטא בה עינא די ויעויין בזבחים דף קי"ה ע"ב יושב ואינו רואה עומד רואה ובבכורות דף נ"ד ובמגילה דף ד' ובראש השנה דף ל' וכמה מקומות דחשיב בתוך המחיצות. וכן לענין רואה אם שמה ראיה בברכות דף כ"ה עיי"ש.

ג.

מסילת הברזל אם נחשבת למחיצה ולסתימת המבואות?

מעירובין דף כ"ד מגודא דנהרא נראה דחשיבה למחיצה ומהא דאיתא בדף כ"ב ע"ב ת"ש שבילי בית גלגול וכיוצא בהן רשות היחיד לשבת ואיזהו שבילי בית גלגול אמרי דבי ר' ינאי כל שאין העבד יכול לרוץ וכו' עד יהושע אוהב ישראל היה כל היכא דניחא תשמישתא מסרה לרבים, כל היכא דלא ניחא תשמישתא מסרה ליחיד, ובמעלות ומורדות מחלק רש"י ז"ל שם בין ארץ ישראל לשאר ארצות, הא אם אינן עשוין כמין מדרגות דאין זאת מחיצה הנדרסת שפיר נחשבות למחיצה וכן דעת התוספות שם בדף כ"ב ע"ב בדבור המתחיל ואיזהו, ויעויין

דבחצר מטלטלינן דמחיצות ניכרות הן אבל לא לבית והתוס׳ לא ס״ל כן ויעוי״ש ובתוספות ישנים מה שכתבו בזה וכן פסק הרמב״ם בפרק ט״ז משבת הלכה י״א, ומוכרחין אנו לומר דזה יודעין מגידודים, אם הגידודין ניכרין חשיבה סתימה מעלייתא אף לבני הבית, ורק משום דהמים צפין על גבי הגידודין כאשר כתבו התוספות בד״ה הכא והוכיחו מהתוספתא, ויעויין בדף פ״ז בדין אמת המים, ובירושלמי שם, ואך איך יכולין מזה לזה, דנמצא שעל ידי השפות הם נחלקין איכא למימר דהגשר או המעבר מהברתן. כי אינן צריכין שיהיה על הנהר כולו, אלא מעט די ואף שמצד זה ומצד זה פתוח וכדאמרינן בדף ע״ט ע״א נתן עליו נסר שהוא רחב ארבע אמר רבא לא שנו אלא שנתן לרחבו וכו׳ ואמרינן דמערבין אחד, והוא הדין הכא ומכל שכן היכא דעל הגשר יש מחיצה של עשרה טפחים דרשות היחיד גמור הן וכן דעת החת״ם סופר סימן פ״ט ויעויין בשו״ת שב יעקב סימן י״ח מש״כ בזה, דהגשרים האלה מחברים את שתי העיירות אשר דין הצר להם עתה בזמן הזה כאשר הוכחנו לעיל.

וכל הרואה בספר שואל ומשיב סימן רצ״ה ורצ״ו יקשה דהוא לא כתב כן ואדרבא הגשר מגרע יען כי הפרצה יותר מי׳ אמות, ולדעתנו לא קשה כלום דהלא הגשרים בתוך צורת הפתח עומדים, וצורת הפתח במים מהני, כמפורש יוצא בירושלמי דעירובין פרק ח׳ הלכה ז׳ על מתניתין אמת המים העוברת בהצר, „נפרצה מרוח אחת נותן לחי וקורה מיכן, נפרצה מיכן ומיכן נותן לחי וקורה מיכן וצורת הפתח מיכן, ואם כן רואין אנן מפורש יוצא דצורת הפתח מתיר במים, וצורת הפתח נהוין לעשות על המים מזה ומזה, יען כי במקום שהן כלין כרמלית ונמצא דכל המים מהוברים לכרמלית והיא רשות בפני עצמה. ואף דיש להלק מעט במה שכתב רש״י בדף פ״ז ע״א באמת המים בחצר, דהתם כרמלית ברשות היחיד הוא, לא כן הכא דכל העיר כרמלית ומכאן שצורת הפתח מתיר לכרמלית הזאת, כן הוא מתיר לכרמלית האחרת, וביארנו מזה בחידושנו, ואף שהפרי מגדים כתב דצורת הפתח למים לא מהני ונשאר בספק לא שבקינן פשיטותא דהירושלמי ומכאן פשוט לפשוט ספיקו.

ונוסף לזה יש סברא לומר דהנהר ההולך את העיר להעיר שייך וכדאיתא בירושלמי בבא בתרא פרק ד׳ הלכה ז׳ חולק בים ובנהר אית תניי תני מכורין ואית תניי תני אין מכורין אמר ר׳ הסדא מאן דמר מכורין את שהן בתחומה ומאן דמר אינן מכורין את שאינן בתחומה רואין אנן אף שהן רחוקין כמה שייכין להעיר ובמכר את העיר הן מכורין ונחשבין לעיר אחת, ואף שיש להלק בין קנין לעירוב, אבל

ממתניתין דמקואות פרק ז׳ הכפר והגליד. ומפרק ג׳ משנה א׳ וב׳ דטהרות ובר״ש שם ויעויין בפרק א׳ דכלים במי חטאת שהגליד, ובתוספתא דטהרות פרק ב׳ ועוד מכמה מקומות בבבלי וירושלמי ולכן מכיון דיש שפת הנהר דהיא גבוהה יותר מעשרה שפיר נחשבת למחיצה ובפרט שרואין אנן דהבה״ג וס׳ בשר על גבי גחלים והאו״ז סוברים כן והאחרונים לא הביאו את הדברים האלה כלל הכי נקטינן ולא בעינן סמוכין לעיר ואף במופלגין הדין כן, ולמה ניחוש לבקיעת רבים דבזה אף שאין ס׳ רבוא די, וכדכתב האור זרוע בסימן קכ״ט ודלא כהמגן אברהם דסובר ס׳ רבוא בוקעין אז אמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצתא, הא לאו הכי לא מבטלי מחיצתא ואם כן לדידן אף שאין ס׳ רבוא חיישינן. הא שפת הנהר ישנה ואינה רחוקה מן העיר לא חיישינן להכי ויש לן לפסוק לקולא דנהר חשיב מצד עצמו למחיצה וגודא דנהרא דגבוהה עשרה בודאי חשוב למחיצה ומחיצות נכרות נקראות כן נראה לדינא אחר העיון מהראשונים והאחרונים וכן דעת התוספת שבת בסימן שס״ג דאף במים נקרשים מותר בימי הקיץ כי לא חיישינן בנהר לשמא יעלה שרטון, וכבר האריכו בזה השב יעקב סימן י״ז ובשו״ת פני יהושע סימן ב׳ והמור וקציעה סימן שס״ג והתם סופר סימן פ״ט והאבן העזר סימן שס״ג ושס״ה [ופליאה נשגבה שכלם לא נתעורו מדברי האו״ז שיוצא להתירא]. וכולם פסקו להתיר שהנהר חשיב כמחיצה אף שנקרש יעויין שם. ויש להוסיף ולומר דכיון שעיירות שלנו בלא זה אין עליהן דין רשות הרבים מכמה וכמה טעמים שאינן דומין לדגלי מדבר, אף במופלגין מן העיר חשיבין למחיצה, יען כי אינן מפולשין וסתימה רחוקה גם כן לסתימה נחשבת לענין מפולשין ונקרא שלש מחיצות. ויעויין נא בערוך אות אזלי שכתב, אי נמי בין רשות הרבים והמבוי והיו פורסין לשם איזלי שהן מצודית בין המבוי ובין רשות הרבים ומתיר אותו מבוי בלהי וקורה ואינו חושבו כמפולש אלא ככתוב ולא חשש שמא יעלה שרטון וכו׳ עיי״ש. הרי מפורש דכסתום חשיבה.

ומהערוך איכא למידק טובא חדא דהערוך לא כתב דעובדא דמרימר כי אם שסותם את המבוי אבל מנין לנו לומר דהיכא שאינו סותם את המבוי סמוך ומרחוק, דחשיב לסתימה ואף שרבים בוקע׳ין, והנה בערוך גופא פירוש אחר נזכר שהנהר חולק המבוי וחשיב כל שפת הנהר סתימה להצד והעבר שכנגדו, ורק לצד רשות הרבים נתן אוזלי, וזה לשון ים הנכנס לחצר דפריך הג׳ טולטולי מטלטלינן והא נפרצה הצר במלואה למקום האסור לה הכא במאי עסקינן דאית לה גידודי ורש״י

לשמא יעלה הנהר שרטון כדחיישינן בים בעירובין דף ח׳ ע״א בעובדא דמרמר דפסיק ליה לסורא באוזלי עיי״ש ואף שהתוספות כתבו בעבודה זרה דף מ״ג ע״ב בדבור המתחיל א״ל ר׳ יוסי שדרך נהרות שמגרשים מימיהם רפש וטיט על גדותיהם ולזה כתבו בדף כ״ד ע״ב בעירובין בדבור המתחיל „ולפי זה אתי שפיר הא דלא חיישינן שמא יעלה הנהר שרטון״. משום האי גודא שרי. זאת כונת התוספות, הא בלא זה אפשר לחוש כדחיישינן בים, וכן איתא בעירובין דף י״ב ע״א ובדף פ״ז ע״א בדין מחיצה תלויה מתרת במים ומצאתי ראיתי שכבר דבר בזה באריכות הזרע אמת חלק א׳ באו״ה סימן שס״ג והביא מהראיות שלנו, אבל לא נתעורר מדברי האור זרוע שכתב בשם בה״ג שהבאנו דאין צריך אלא עירובי הצרות, וגם את דברי התוספות בעבודה זרה נראה לומר דזה מסתמא, אבל אם יש גידודין וכדומה, או בנהר קצר אין להוש כדכתב הריטב״א בעירובין בדף כ״ה, ואף שבעוקא סבירא ליה דחיישינן לרפש וטיט כדכתבו הבית יוסף והט״ז באו״ה סימן שנ״ז בשמו יעויין בסעיף קטן ה׳ יש לישב ולומר „חדא״ דעוקא שאני, „והשנית״ בעוקא רחבה עסקינן „ושלישית״ בלית בה גידודי.

וכשנעיין נמצא דבנהר לא חיישינן לשרטון ומכל שכן היכא דשפת הנהר גבוה י׳ טפחים או יעמיק י׳ טפחים בשיפוע ד׳ אמות וכן דעת המג״א בסימן שס״ג וכמו דאמרינן בדף י״ב בלשון ים הנכנס להצר, דבהצר מותר לטלטל, הכי נמי בדין זה, ואף שיתייבש איכא למימר כיון דהוא בתוך המחיצות סגי וכדכתבו התוס׳ בעירובין דף כ״ז ע״ב בד״ה אין דמשום התל שהיה גבוה עשר לא מחלקינן ולא חיישינן לשמא יעלה הנהר שרטין אף אם לא נחלק בין ים לשאר נהרות, וביותר שאף בים יש מחלוקת כאשר כתב האשכול בסימן ס״ה בשם הג׳ רי״ץ. ואף היכא דאינו רואה את המחיצות העשויות בידי שמים המקיפות השטח בהני אמרינן אתי רבים ומבטלי מחיצות או״ז וזהו כהריטב״א שכתב שם בעירובין כשאינו רואה אותם אינן מחיצות דבקיעת רבים מבטלי מחיצתא, ולא בעינן שיהיו המחיצות סמוכות לעיר אף שרחוקות הן ואינן כל כך סמוכות מכיון דשלטא בהו עינא שפיר דמי וזהו דעת השבות יעקב והשאלת יעב״ץ סימן ז׳ והמגן אברהם בסימן שס״ג והט״ז שם ושו״ת הרי״ם סימן ד׳ וכן כתוב בספר שו״ת ארץ צבי סימן י״ט וכן דעת הנחל אשכול בסימן ס״ה אות ד׳ ואות ה׳. ותמצא דאף שנקרשים המים גם כן דין הוא דנהשבים למחיצה. ויש לנו תהלה לאל כמה וכמה ראיות לזה וכבר ביארנו במקום אחר זה כבר, והבאנו

שחסר עירוב מכיון שרבים דרים שם, ודומה ממש לחצר שרבים יושבים בתוכה ולא עירבו. ויעויין בתוספות שבת באורה חיים סימן ש״ג סעיף קטן ל״ו וסימן שס״ד סעיף קטן א׳ שכתב מעט מדברינו אלה ולכן מכל אלה נראה לומר דבזמן הזה מכיון שאין בתים וחצרות פתוחין לתוכן דין חצרות להן וכדעת המהרי״ט בחלק א׳ סימן צ״ד אף לקולא.

לפיכך דעת תורה נוטה בעיירות שלנו בזה״ז דדין חצרות להם וכחצרות שאינן מעורבות כדמשמע מהראשונים והאחרונים המבארים בזה, ובפרט במקום שיש לנו כמה וכמה ספיקות ופלוגתא דרבוואתא בכל צדדי ותנאי רשות הרבים והרוב מהפוסקים נוטים לקולא. צריכינן לפסוק לקולא וכאשר כתב הקרבן נתנאל בפרק ה׳ אות מ״ו שאף בפוסקים אמרינן הלכה כהמיקל בעירוב. ולאלה אין על העיירות שלנו אלא דין חצר שאינה מעורבת. וזהו בדרך כלל בעיירות שלנו בזמן הזה.

ובפרט שיש לנו דברים רבים בדין המחיצות אם נחשבות הן לסתומין ומגופפין אז מבלי שום ספק דין הצר שאינה מעורבת כאשר כתב האור זרוע בסימן קס״ד בשם הבה״ג ובשר על גבי גחלים וכפי הנראה מלשוני של הספר העתים, וכאשר יש להוכיח מדברי התוספות בעירובין דף כ״ב ע״ב בדבור המתחיל דילמא ואף שהמחיצות רחוקות וכאשר יעויין בשו״ת המהריב״ל ובמהרי״ט וברמ״א ובמגן אברהם סימן שמ״ג וסי׳ שס״ה ואבן העוזר שם ובנחל אשכול סוף סימן ס״ג ובסימן ס״ד לספר האשכול. וכאשר יבואר להלאה בעז״ה.

ב.

נהר אם חשוב למחיצה?

בנהר ההולך מסביב לעיר אין שום ספק דנחשב למחיצה כן נראה מעירובין דף כ״ד ע״ב ההיא רחבה דהוה פתיח בחד גיסא לשביל של כרמים, ושביל של כרמים הוה סליק לגודא דנהרא דחשיב הנהר למחיצה, וכן דעת האור זרוע בסימן קס״ד בשם בעל הלכות גדולות ובשם בשר על גבי גחלים וז״ל: וצריכא למתא למיעבד לה עירוב וכו׳ עד ואי אית לה למתא שורא, אי נמי הדרן לה נהרתא וכו׳ זהו עירובה ולא צריכה אלא עירובי חצרות ומדבריהם נראה דלא חיישינן בנהר

שם שהתירו בשם העדאת החרא"ל, ועל כרחך משום דין חצר להם וזהו כדעת הרמ"א בסימן שס"ג סעיף כ"ו שפסק כן בשם תרומת הדשן דדין חצרות להן, ומכאן ראיה לדעת המהרי"ט דסובר בחלק א' סימן צ"ד דאף לקולא נותנין עליהן דין חצר, ולא קשה ממה שכתב האור זרוע וכן הספר העתים דדין כרמלית עליהן. דכאשר נראה בדברי האור זרוע בעירובין סימן קכ"ט אות יו"ד שכתב „אבל נעילת דלת משוי לה כחצר של רבים ומערבין את כולה, וכל זמן שלא ערבו הויא כרמלית ולא מחייבי עלה". דנראה מזה דכרמלית וחצר שאינה מעורבת דין אחד להן, ושוין הן. וכן נראה מרש"י בעירובין דף נ"ט ע"א שכתב בד"ה מערבין „ואין מבואותיה צריכות תיקון שהרי היא כחצר אחת" וכו'. דנראה דדין חצר להן. ומוכרחין אנו לחלק בין בזמן שהן פתוחות לרשות הרבים, או מצד עצמן יש עליהן תנאי רשות הרבים, ורק דבר צדדי מונע שלא להוי כרשות הרבים, כגון ירושלים מצד עצמה כל תנאי רשות הרבים בה. ורק הדלתות חננעלות בלילה גורמות להבדיל ולחלק דינה לרשות הרבים דעלמא, ולכן מכיון דמקודם היה עליה דין רשות הרבים. עתה על ידי זה נעשה כרמלית, לא כן במקום שמעצמותה אין בה תנאי ודיני רשות הרבים, אז דין חצר עליהן ואתיא שפיר האי דינא שכתב רש"י בדף נ"ט, וכל זה אם יש להלק בין הצר לכרמלית, וכמו דהיכא דמצד אחד פתוח לרשות הרבים והצד השני פתוח לכרמלית, לא כן במשני צדדין פתוחין לכרמלית דאז שאני, שאף לרבנן דפליגי עליה דר' יהודא וסוברים שלש מחיצות בעינן. זה איכא למימר ברשות הרבים דאורייתא ולא בכרמלית דרבנן. שאף מבקעה חלוקה, ויעויין בדף כ"ב ע"ב ברש"י בד"ה מחתנא ובתוספות דבור המתחיל דילמא, ולכן לדידן דלית לן רשות הרבים כלל שאנן דומין עיירות שלנו לדגלי מדבר אז כשנאמר דדין כרמלית להן הן דומין ממש להצר שאינה מעורבת ואין לחלק ובזה אתיא שפיר דברי התוספות בשבת ובכתובות דף ע"ב דלא סתרי אהדדי למה שכתב בתוספת בדבור המתחיל רבי בשבת דף ס"ד ע"ב. וזה דעתם בדליקה דעיקר הדין הוא משום גזרה, לזאת אף שאין לנו דין רשות הרבים. תקנה לא זזה ממקומה, ואף שבטל הטעם כדאמרינן בכל מקום, וזה בכרמלית מצד עצמה אז שייך לומר כן דכיון דכל תנאי כרמלית עליו, חלוק מחצר שאינה מעורבת, ובכתובות מכיון דרבים עוברים שייך שפיר לחלק בין הצר לכרמלית, ולא כן בשבת דדין כרמלית הוא שאסורו מדרבנן, והיכא דחסרו בה תנאי כרמלית אלא מצד שהן פתוחין לכרמלית אז אף אם נותנין עליהן כל דיני כרמלית זהו רק משום

אחרי הדברים האלה נבוא לחקירה חדשה אם לעיירות בדרך כלל דין כרמלית להן או דין חצר שאינה מעורבת, כפי שביארנו את כל הספקות והחקירות, מוצאין אנן: א) דאם אין ס׳ רבוא אין דין רשות הרבים כדעת רוב הראשונים והרבה מהאחרונים. ב) אף לדעתן של אלה דלא מחלקי, וסבירא להו שאף אם אין ס׳ רבוא דין רשות הרבים יש לעיין דלאו מילתא דפסיקא וראה בשו״ע אורח חיים סימן י״ג וסימן ש״ג וסימן שמ״ה ובמגן אברהם שם, ומה שכתב הט״ז בשם רש״ל בסימן שמ״ה כבר הקשה על זה התוספות שבת וכתב דמהרש״ל לשיטתיה אזיל דלא בעינן ס׳ רבוא, ועיין שם. ולדעת הבית יוסף איכא למימר הכי ולאו דבר ברור הוא וספק אינו מוציא ודאי דעת המתירין. ואף לפי הני הסוברים בפשיטות דרשות הרבים שייך באם אין ס׳ רבוא עוברין. וזה דוקא דמפולש ולא בשאין מפולש. ג) משום הדרכים ישנן קורות המוטלות במעבר מסילת הברזל הננעלות והנפתחות דאז בשעה שהן ננעלות לא שייך לתת עליהם דין רשוה״ר על הדרכים האלה אף שהן הולכות למקום ששולטין ס׳ רבוא. ד) ובדרך כלל ישנן לרבוותא הסוברים דזה לבד „מפולש" לא סגי להקרא ולהיות נדון בתורת דין רשות הרבים, וכאשר יש לזה הוכחה. ה) בדרכים ומסילות הברזל מלבד כל אלה אין עליהן דין רשות הרבים ממה נפשך, אם להולכים הא במרכבת דין רשות היחיד, ודומה לשידה תיבה ומגדל ואינן הולכים ברגלים ואיך אפשר לדון באופן כזה לרשות הרבים. ומה תאמר מצד התל העשוי׳ להמרכבה הא שם אין רשות להלך. ואם תאמר אנן משגיחין רק על המציאות שדרך פתוחה, הלא הדרך על התל ואיננה בשוה עם העיר, ולהעיר נחשבת התלה למחיצה. דלפי אלה לכולי עלמא אין דין לרשות הרבים, אבל אז הדין נשאר על העיר: אם חצר שאינה מעורבת או כרמלית, ומספר העתים בהלכות שתופי מבואות סימן צ״ב שכתב „אבל יש עליהן גדר וכו׳ אלא הרי הן ככרמלית", וכן הם דברי אור זרוע בהלכות עירובין סימן ר״ח „דהא ירושלים כולה כרמלית" וכרמלית חלוקה בדיניה מחצר כדכתבו התוס׳ בשבת דף קי״ז ע״א בד״ה שלש אליבא דבן בתירא, והוא הדין לרבנן ומטעם זה איכא למימר דזה שכתב המהרי״ל בסוף הלכות עירובין, וכן מהר״י ברונא בסימן ק״י בדין נפל הלחי או הקורה בשבת מביא בשם מהר״י מולין „דאסור לטלטל במבואות שלנו דחשובות ככרמלית" משום דין כרמלית חמור, וכבר האריכו בזה המגן אברהם בסימן שס״ג סעיף נ״ו, והרמ״א ז״ל סובר דדין חצרות להן, וכן נראה מדברי המהר״א והמהר״י מרפרו״ק המובאים בשו״ת מהר״י ברונא

מצד פילושן ותרתי סברות הפוכות בנושא אחד, ומפני זה נראה מהאור זרוע בפ׳ עושין פסין סימן קכ״ט סעיף י׳ ובפרק כיצד מעברין סימן קס״ד והריטב״א בעירובין לדף נ״ט שאינן פוסקין כן. ואם שמדברי הרמב״ם נראה כן אבל מידי פלוגתא לא יצא דרואין שהוא תלוי בפלוגתת הראשונים רב האי גאון והריטב״א והאו״ז וההידושי הר״ן והרמב״ם ומן הירושלמי יש לנו לדייק כדעת המקילין.

ואם נוקים במרכבת מסילת הברזל דרבים עוברים, חדא דהתל של המסילה עושה רשות היחיד כאשר כתב הבה״ג והובאו דבריו בעזר השם לקמן בדין מחיצת תל, דנמצא הדרך למעלה מן העיר, „ועוד" דוה לא שייך לומר שידון לרשות הרבים, וכמו דאמרינן דדרך רחוקה חשובה אף כשאפשר לו לבוא על ידי גמלי פרחי כדאיתא בפסחים דף צ״ד ע״ב ומכות דף ח׳. ויעויין בבבא בתרא דף קל״ג ע״ב בעובדא דר׳ אויא שבא על ידי קפיצה, כן בזה, יעויין ביבמות דף קט״ז, ובפרט היכא דבעינן דומה לדגלי מדבר, דברגלים מונעין את האנשים מלילך שם, ואף על ידי נסיעה ואין זה דומה לדגלי מדבר, דלכל זה נראה שאף הדרכים ההולכות מעיר לעיר ששולטין בה ס׳ רבוא אין לדון דין רשות הרבים. ואף שהתוספת שבת סימן שמ״ה סעיף י״ז כתב דרהובות הן ההולכות מעיר לעיר הדרכים למקום שיש שם רשוה״ר וכפשיטות לישנא דהרמב״ם מפרק י״ד ושבת הלכה א׳ אבל מידי עיון לא יצא, דלו יהא שאין אנו משגיחין על הים שמקיף את העולם וכדאיתא בעירובין דף כ״ב ע״ב ובירושלמי שם פרק ח׳ הלכה ח׳ על דעתך אין רשות הרבים. ולדעת ר״ש בן לקיש לא סבירא ליה דאתי בקיעת רבים ומבטלי למחיצתא. כי בהרים מחיצות ניכרות הן. ואין צריך שיראה את עצמו בתוך המחיצה, אכן הוא פלוגתא ובעירובין במדינה מיוהדת יש לצרף ולסמוך על זה, ויעויין בשו״ת חכם צבי סימן ל״ז דמחלק ולא נתעורר מהירושלמי, אבל בדין דרכים שכתב הרמב״ם הביא „ליערות" וביער שהוא רשות הרבים כגון הנטוע ברשות הרבים וכדאיתא בירושלמי בערלה פרק א׳ ויעויין במכות דף ח׳ מה יער רשות, אבל אין שם ראיה שהוא רשות הרבים. ויעויין בבבא קמא דף ע״ט ע״ב ראוהו שהטמין בחורשין ובירושלמי שם פרק ז׳ הלכה ד׳ ראוהו שור שהט ביער וכגון שטמן. אלמא דלאו רשות הרבים ויש להאריך בזה. ועל כרחך יש לחלק בזה בדין של הדרכים שכתב ומבואר מזה בחידושינו להרמב״ם באורך וכאשר כתבנו נכון הוא.

ה) והעיירות שלנו בזמן הזה אם דין כרמלית עליהן או דין חצר שאינו מעורבת להן בסתם.

מדבר, הא ביחוסן ובהצטרפותן שתועיל ותפעל על המבואות המפולשין אז נחלק ונאמר שהים עוברין בכל שעה ובכל זמן בספינות, והעוברין הרבה, והמבואות מצד עצמן יש בהן דין רשות הרבים שהם רחבין ט״ז אמה, וגם ס׳ רבוא בני אדם עוברין שם, קא משמע לן הירושלמי דכמפולשין לבקעה הן ובכל אופן אין עליהן תורת רשות הרבים מפני שבים אין הרבים עוברים כדגלי מדבר ורבים נמנעים, וכמו כן דהני גדרים וקורות שנפתחות וננעלות דבשעה שהן נעולות אי אפשר לעבור, אין לחשבן כמפולש לרשות הרבים, ועוד דהירושלמי לא הזכיר דלתות, אלא בתם נפתחין וננעלין דבשעה שהן פתוחין אינן רשות הרבים ובשעה שהן ננעלים אינן רשות הרבים ועל זה סמיך „ומפולשין לים כמפולשין לבקעה" איכא למימר דלא מיירי בדין התיר הטלטול אלא בדין גדר רשות הרבים, ומכיון שהן ננעלין ועל ידי זה רבים נמנעין אין עליהן דין רשות הרבים ולא נחשבין למפולש לרשות הרבים, והרי הן דומין למפולש לבקעה. ואף שהרשב״א בעבודת הקדש כתב בפלטיא אף שננעלין לא מהני ורשות הרבים הוא, מכל מקום זה חידוש הוא וכבר נתעוררנו בזה במקום אחר ומדעת כל הראשונים לא משמע הכי, ומעט מזה יבואר להלן.

ובגוף הדין אם הדרך הולכת למקום ששולטין ס׳ רבוא אין זה מילתא דפסיקא ואם שחידושי הר״ן בשבת לדף ו׳ כתב בשם הרא״ה „א״נ אפשר דבאותו זמן אפילו שאר מדבריות שהיו להן דרך לאותו מדבר הוי רשות הרבים, דאף על גב דרש״י ובה״ג סברי דלא הוי רשות הרבים אלא של ס׳ רבוא, לאו דבעינן ס׳ רבוא, אלא שיש כאן דרך לס׳ רבוא כלומר שיהיו רגילים לילך שם אנשים רבים תדיר כס׳ רבוא, וכאן הרי הוי שיירות מצויות של ס׳ רבוא, ואף על פי שלא היו כולם כאן בדרך כאחד" עכ״ל, מכל מקום מכיון שרב האי גאון דייק בלשונו „בדרך" והובא בספר האשכול ועל זה כתב דבעינן ס׳ רבוא, ונשמע שאם אין ס׳ רבוא אין זה רשות הרבים ולא השמיענו בין מקום שהולכת הדרך אם שולטין שם ס׳ רבוא הרי שאין לחלק. ומכיון שאין בגופן דין של רשות הרבים איך תיהנו שווי היחס והמצטרף יותר מעצמותו, ואדרבא כלך לאידך גיסא, ומה במבואות ששים רבוא בוקעין ורחבין ט״ז אמה מכל מקום מכיון שהן מפולשין לבקעה אין עליהן דין רשות הרבים, מכל שכן היכא שאין במציאותן שאין עליהן לחת דין רשות הרבים, ומטעם זה איך יהיה הדין דהוי מבואות שהן רחבין וס׳ רבוא עוברים והן מפולשין למקום שאין שם דין רשות הרבים. תהא עליהם דין בקעה, ולהני שאין רחבין ט״ז אמה וס׳ רבוא עוברים, עליהם דין רשות הרבים

שלנו דפתוחות לבקעה אין עליהן דין רשות הרבים ואף אם ששים רבוא, ורחב ט״ז אמה, ומכל שכן כשאין ששים רבוא עוברין ואף שרחב ט״ז אמה מכיון שאינן מפולשין לרשות הרבים, אלא הם מפולשים לבקעה אין על העיירות שלנו דין ותורת רשות הרבים, וכן כתב הכסף משנה בפרק י״ד הלכה א׳ משבת דמפולש ומכוון בעינן.

ד) **ומצד** שהדרכים הולכים למקום ולעיר שיש בה רשות הרבים בכל הצדדים: ששים רבוא עוברין, ורוחב ט״ז אמה.

נראה שיש לעיין באיזה דרך, אם בדרך לנסיעת סוסים, בזמן הזה שיש כמן קורה המוטלת על הדרכים לפתוח ולנעול אין זה בכלל הדין של הרמב״ם ז״ל שכתב בפרק י״ד הלכה א׳ „והדרכים המפולשין להם ובלבד שיהא רוחב הדרך שש עשרה אמה״ דהתם דפתוחין ואינן ננעלין כלל, לא כן דננעלין ובנפתחין אף שהדרכים רחבים ט״ז אמה והולכים למקום ששולטים בו רשות הרבים: שיש שם ס׳ רבוא ורחב ט״ז אמה אין זה רשות הרבים, וכן יש להוכיח מדברי ספר העתים שכתב בהלכות שיתופי מבואות סימן צ״ב דבעינן שלא יהיה עליהן גדר אבל יש עליהן גדר, וכאן נמי יש עליהן גדר, ומה תאמר שאין זה מחיצה גמורה מפני שהגדיים בוקעין, וגם מצורת הפתח יש לחלק וגדר שאני, „חדא״ מצד דין צורת הפתח יש לדון דדין צורת הפתח עליו, ומבואר אצלינו ת״ל במקום אחר בארוכה וגם בספרנו סדר למועדי ישראל בהלכות עירובין, „ועוד״ יש לדייק מהירושלמי בפרק א׳ דעירובי: שכתב מפולשין לים כמפולשין לבקעה דלכאורא מה הידש בזה שהשמיענו דדין ים ודין בקעה שוין מהיכי תיתי לחלק הא לענין שבת מצינו בשבת דף ו׳ דים ובקעה שווין ולשניהם דין כרמלית וגם הירושלמי בשבת פרק א׳ הלכה א׳ השוון לדין אחד וכתב שאין עליהן לא דין רשות הרבים ולא דין רשות היחיד, ועל כרחך השמיענו שאף בים דהיישינן לשמא יעלה הים שרטון ויהיה מקום לרבים להלוך שם והמבוי יהא רחוק מן הים בכל אופן דין כרמלית עליהן על הני מבואות, או שיש לומר דהירושלמי השמיענו שאף שהים חלוק מבקעה, דבבקעה בימות הגשמים במדינותנו, ובמדינות אחרות בימות החמה עוברים שמה מעט, ובים שוין ימות החמה לימות הגשמים, ולהיפך אף שאי אפשר ללכת ברגלים אבל בספינות עוברים ושבים על שפת הים באין הפסק ובכל זמן בין בימי החמה ובין בימי הגשמים, דהוה אמינא שיהא חלוק לזה בין מפולשין לים ומפולשין לבקעה, ולו יהא דים ובקעה שניהם שוין זה בתשמיש בעצמן ובגופן אמרינן בבבלי וירושלמי דאינן לא רשות היחיד ולא רשות הרבים, משום דבגופן אינן שוין לדגלי

מפולש מודי שאין זה רשות הרבים, דהא הרמב"ם ז"ל לא הזכיר תנאי ס' רבוא ובכל זה סובר דמפולש בעינן, דלאו הא בהא תליא והא דבעינן ס' רבוא הוא מטעם אחר, ומפולש הוא מסברא אחרת ולכן באינן מפולשין אין עליהן תורת רשות הרבים. והאור זרוע כתב בסימן קי"א בשם הרמב"ם דאף שאינן זה כנגד זה מפולש הוא יען כי המבוי מפולש לרשות הרבים יש לחלק טובא מדין זה כאשר יובן למעיין.

ג) **מפולש** לאיזה מקום נקרא רשות הרבים?

דוקא מפולש לרשות הרבים ממש הא אינו מפולש לרשות הרבים ממש, אלא לבקעה אז כרמלית הוא, ומזה יש לנו ללמוד מירושלמי עירובין פרק א' הלכה א' „תני ר' הושעיה פתחין פתוחין לרשות הרבים נפתחים נעשה מקומם רשות הרבים, ננעלים נעשה מקומם רשות היחיד, מבואות המפולשין לים כמפולשין לבקעה" הרי דמפולשין לבקעה כבקעה נחשבין ודינן ככרמלית וכן איתא בעירובין שם בפרק ב' הלכה ד' „אמר ר' ירמיה דו סבר כרב יהודא דמר רב יהודא הדא דתימר דמפולשין לבקעה, אבל אם היו מפולשין לרשות הרבים אסור" ועל כרחך דאם ששים רבוא בוקעין בו [להני רבוואתא דבעינן ס' רבוא] או שאין ס' רבוא וכדעת הרמב"ם ז"ל שלא הזכיר זה והיא רחב שש עשרה אמה, דאם לא היה הרחב ט"ז אמה אין זה רשות הרבים אף שמפולש לרשות הרבים, ולזה אמר הירושלמי דאם היה מפולש לבקעה הרי זה כבקעה ומכאן יצא מקורן דברי הרמב"ם ז"ל בפרק י"ד הלכה א' משבת שכתב „ודרכים המפולשים להם ובלבד שיהא רוחב הדרך ט"ז אמה". ומעירובין דף ו' דאיתא שם אין מערבין רשות הרבים בכך לא קשה מדוע לא מחלק בין רוחב ט"ז אמה איפוא הוא מפולש, אם לרשות הרבים, או לבקעה, „חדא" דלא שבקינן פשטות הירושלמי ופירושו מסתימת הבבלי, ועוד דהבבלי אפשר לאוקמי דמיירי ברשות הרבים ממש מצד עצמו וכן ההוא מפולש, דאם לא כן לא היה צריך להשמיענו שאף לרבנן אינו רשות הרבים יען כי אינו רוחב ט"ז אמה וכאשר כתבו שם בדף ו' ע"א רש"י בד"ה רשות הרבים והתוס' בדבור המתחיל כיצד וכן דעת רש"י ז"ל בשבת דף ו', ועוד דאם אינו רחב ט"ז אמה אז אמרינן דדינו כבקעה למה להירושלמי להשמיענו דמפולשים לים שאין זה רשות הרבים הלא ממילא אינו רשות הרבים כי איננו רחב ט"ז אמה ועל כרחך דלא שנא ואף שהוא רחב ט"ז אמה מכאן שהוא פתוח לכרמלית דינו ככרמלית. ומזה יקשה על המהרי"ט צאהלון שכתב בסימן רנ"א לחלק בן רוחב ט"ז אמה לאינו רוחב ומן הירושלמי והבבלי דאין לחלק. ולפיכך העיירות

והסמ״ק וספר התרומה ורבינו תם והר״ן בשם הגאונים והאור זרוע והתניא רבתא ופסקי הריקאנטי וכן דעת האו״ז בסימן קכ״ט בשם ר׳ שמואל והמהרי״א והמגן אברהם בסימן שס״ג ס״ק ל״א ובסימן שס״ה נראה כן הכי נקיטינן שלא כדעת הבית אפרים סימן כ״ו וכ״ז בשו״ת לחלק או״ה ובשו״ת יהודה יעלה סימן פ״ז, ושגם מברכי יוסף יש להוכיח דלא בעינן ס׳ רבוא והמיקל בעירובין הלכה כמותו.

ב.

אם בעינן „מפולש״ שיהא מכוון זה כנגד זה? הא שאינן מכוונין זה כנגד זה אין זאת רשות הרבים.

הנה רש״י ז״ל כתב בעירובין דף ו׳ ע״א בדבור המתחיל ברשות הרבים „שהיה רשות הרבים שלה מכוון מפולש משער לשער״, הרי דאם לא היה מכוון משער לשער אין זה מפולש ולא נקרא רשות הרבים, וכן יש להוכיח מהאור זרוע בסימן ק״י בעירובין, והסברא נותנת, דכל עיקר שיהא פתוח ולא סתום, ואם דסתום במחיצה נמצא דכנגד הפרצה יש דופן, ומחיצה מעלייתא נחשבת האי סתימה במקום הזאת, דלא צריכין אלא שיהא נסתם והרי סתום, ודמה בהגיון לניקב זה שלא כנגד זה בכל שאר האברים חוץ מוושט דפע״א וגמדא ומתרמין אהדדי, דאמרינן שאין זה בכלל ניקב כדאיתא בחולין דף מ״ג ע״א בוושט ובקורקבן ובשו״ע יורה דעה סימן מ״ט ובבכמה הוכתי שאין זה מפולש כמו כן הכא, וקצת ראיה לפירוש „מפולש״ דמעבר לעבר זה כנגד זה בעינן יש להוכיח ממימרא דר׳ זירא בית המפולש להבירו בסנהדרין דף פ״ט ע״א ומהראב״ד המובא ברא״ש פרק לולב הגזול בסוכה סימן י״ה ומירושלמי שם פרק ג׳ הלכה ו׳ ניקב ולא פילש מבפנים, שאחרי כל אלה נמצא שהוא מבוי סתום בג׳ מחיצות שאין זה רשות הרבים אף לרבנן דפליגי על ר׳ יהודא בשני בתים בשני צדי רשות הרבים בדף ו׳ ע״ב ובדף כ״ב ובגשרים המפולשים דסובר שתי מחיצות דאורייתא, ומפני זה במבוא עקום לא בעינן ולא כלום בעקמומית המבוי כי אין זה מפולש וכן נראה מדברי הרמב״ם בפרק י״ד משבת הלכה א׳ דמפולש לרשות הרבים בעינן הא לאו הכי אין זה רשות הרבים, וכן דעת ספר העתים בהלכות שתופי מבואות שכתב דבעינן כדגלי מדבר שלא היה עליהן גדר, אבל יש עליהן גדר אפילו היתה כירושלים שהיו בה אלף אלפים אין נעשית כרה״ר״. ולפי זה אף להסוברים שאין חילוק בין יש בה ששים רבוא לאין בה ס׳ רבוא ובכל גווני הוא רשות הרבים, הא באינו

דברי הברכי יוסף סימן שמ״ה והתוספות שבת סימן ל״ז. אבל יש לישב את זה, דבברכה לברך חכם הרזים בעינן בבת אחת, זה אין אוכלוסא בבבל ואף מחוזא בכלל, לא כן בשבת דבעינן שיהיו ששים רבוא עוברין בזה איכא למימר שגם בבבל יש עיירות כמו אלה העוברים שם ששים רבוא בכל יום, דהא לא בעינן בפעם אחת ובבת אחת, אלא בצירוף משך יום יעברו ששים רבוא וזה אפשר שהיה במחוזא, ואין שום קושיא מגמרא הזאת מחומרא דעולא לפי שיטת רוב מהראשונים: רב האי גאון וספר האשכול מזכירו שתי פעמים בהלכות ציצית ובהלכות עירובין והאור זרוע סימן ק״י וסימן קס״ד והר״ת והתוספות שתי פעמים בשבת ובעירובין והסמ״ג והרסמ״ק וסה״ת והרוקח והמרדכי והמהרי״ו, וכן יוצא מפורש בספר העתים לרבינו יהודא בר ברזילי אברצלוני שכתב ובפסקא דהלכתא מדינות ועיירות שאין בהן ס׳ רבוא, ואפילו יש בהן ס׳ רבוא ודלתותיהן ננעלות בלילה אין נעשית רשות הרבים ואיך נעלמו מכל הראשונים דהג׳ קוראת לרשות הרבים אף שאין בה ס׳ רבוא וע״כ כאשר כתבנו דבמחוזא עברו ששים רבוא בכל יום. ואם שמשו״ת הריא״ף נראה דלא בעינן ס׳ רבוא. אבל הבית יוסף בסימן שמ״ה כתב דמרוב הראשונים בעינן ס׳ רבוא.

כי אין באפשרות לדחוק ולומר בכונת הג׳ „רשות הרבים״ הוא כרמלית וכדמצינו בשבת דף ו׳ ודף ז׳ ואמאי קרי לה רשות הרבים לפי שאינה רשות היחיד, דלישנא של הגמרא כאשר נראה לכל מעיין בעירובין יראה דברשות הרבים גמורה קמיירי וקעסיק.

וגם בדברי הבית יוסף יש לומר דדעתו דבעינן ס׳ רבוא, ובלא ס׳ רבוא אין זה רשות הרבים, דהא באבן העזר סימן מ״ב כתב בשם מצא כתוב „בעבר על ההוצאה אינו פסול אלא מדבריהם״ ולא כתב את דעתו שפליג על זה דלא בעינן ס׳ רבוא, וגם לא חילק באם שחשב שמותר או שנראה בעיניו כהתיר וכדעת הרמב״ם ז״ל בפרק ט״ו מפסולי עדות בקושר ומתיר שאינו נפסל בזה יעויין שם, ומדסתם בלא ביאור מתי? ואיך, ע״כ כונתו כהדעה הזאת אשר הביא בסימן ש״ג ובסימן שמ״ה דבעינן ס׳ רבוא, הא בלא זה אין זה רשות הרבים.

ומכיון שרבים הם הסוברים דלא בעינן ס׳ רבוא, אף שמדברי הרשב״א בחלק ד׳ סימן רכ״ט בשם מהר״ם נראה שאין לחלק לא קשה דהוא לשיטתו אזיל שהבאנו לעיל בשם המגיד משנה בשם הרשב״א שאין לחלק ובכל אופן נחשבת לרשות הרבים, ובגופא דעובדא הא רב האי גאון ובה״ג וספר העתים והתוספות והסמ״ג והרוקח

א.

עיירות שלנו בזמן הזה.

א) **אם** הן רשות הרבים אף שאין ששים רבוא עוברין בהן?

מספר התניא רבתא סימן י״ט ופסקי רקאנטי סימן צ״א וספר התרומה סימן רל״ט הביאו בשם הרבינו תם דצריכינין שיהיו ס׳ רבוא אז הוא רשות הרבים, וכדעת רש״י בעירובין דף ו׳ ע״א בד״ה רשות הרבים וז״ל: „ועיר שמצויין בה ששים רבוא״ וכן כתב בדף נ״ט ע״א בדבור המתחיל עיר של יחיד שלא היו נכנסין בה תמיד ס׳ רבוא וכן דעת התוספות בשבת דף ו׳ ע״ב בד״ה כאן ובעירובין דף ו׳ ע״א בדבור המתחיל כיצד בשם בעל הלכות גדולות וכן דעת רב האי גאון הובאו דבריו בספר האשכול בהלכות ציצית סימן ל״א מי שנפסקה לו ציצית בדרך בשבת אם הוא ברשות הרבים מקום שיש בו ס׳ רבוא בני אדם אסור לטלטלם עד שתצא שבת, ואי כרמלית מותר להיות עליו עד שיגיע לביתו, וכן כתב ספר האשכול בהלכות ערובין סימן ס״ד דבעינן ששים רבוא בוקעין בכל יום. וכן דעת האור זרוע בהלכות עירובין סימן קס״ד וראב״ן סימן שי״ט וסמ״ג מצות מד״ם והרוקח סימן קע״ה והסמ״ק בשבת והמהר״א ומהר״י מולין בשו״ת מהר״י ברונא סימן ק״י והר״ן בשבת פרק ו׳ ובסוכה פרק א׳ ובפסקי מהרא״י סימן ע״ב ובבית יוסף באבן העזר סימן מ״ב דהוצאה בעבר אינו פסול אלא מדבריהם. וכן איתא בשו״ע אורח חיים סימן ש״ג סעיף ה״י ובסימן שמ״ה סעיף ז׳ וסימן שס״ג סעיף כ״ו ובמגן אברהם שם ובסעיף ל״ו שם במגן אברהם, ובמחזיק ברכה וברכי יוסף סימן ש״ג, וזה שלא כדעת הבית אפרים שכתב בחלק או״ה סימן כ״ו וסי׳ כ״ז שכמעט רובם מהראשונים סוברים דלא בעינן ס׳ רבוא, ומכל אלה לא נראה כן.

ולן יהא דהרמב״ם ז״ל בפרק י״ד משבת לא זכר מזה מאומה וכתב „דרך רוחב ט״ז אמה״ דמשמע דלא בעינן ס׳ רבוא עוברין. ויש להביא ראיה לזה מעירובין דף ו׳ ע״ב ממימרא דעולא הני אבילי דמחוזא אילמלא דלתותיהן ננעלות חייבין עליהן משום רשות הרבים, ובמחוזא לא היו ס׳ רבוא. כי מחוזא מבבל ואין אוכלוזא בבבל ההוא ס׳ רבוא כדאיתא בברכות דף נ״ח ע״א וכן דעת הרשב״א ז״ל שאין חילוק בין אם ששים רבוא בוקעין בה או שאין ששים רבוא בכל האופן הוא רשה״ר וכן דעת הרמב״ן והרשב״ם והר״ן והמגיד משנה והריב״ש סימן ת״ה וכן דעת הכנסת הגדולה בסימן ש״ג שדעת הבית יוסף כן וכן הוא

ד) חוטי ועמודי התלגרף והתליפון והאלקטרון אם נדונין לצורת הפתח?
ה) קרפף הנזרע בימות החמה ובימות הגשמים אין שם זרעים, אם בשעה שזרעים בו בימות החמה הזרעים מבטלי מחיצתא? והוא מחוץ לעיר.
ו) מחללי שבתות ואינן מודין בעירוב אם אוסרים, או מערבים עליהם?
ז) המוחין והמערערין אם אוסרין או כופין או אף מבלי כפיה מועיל וכוי ובמה שמזכה די.

ולפי שידוע שדברו מזה האחרונים והרבו בזה, ויש מהן הנוטים להחמיר, כן בדין היתר ס׳ רבוא, להתיר הטלטול שאין לנו צורך בזה, וכן לענין בקיעת רבים דלבטלי מחיצתא כאשר בא מבואר בהמגן אברהם, יעויין בחת״ס חלק או״ח סימן פ״ט ושאילת יעב״ץ סימן ז׳ ובתוספת שבת סימן שס״ג ולענין נהר יש מחמירין בנקרש דלא מהני לטלטול יעויין בט״ז סימן שס״ג ודעת המחצית השקל והחת״ס לחלק בין שעת הקרישה ושלא בשעת הקרישה, וכן בדרך האייזנבאהן דברו מזה האחרונים אם מועילה או לא, והדין חוטי התלגרף והתליפון שעשוין כעין גביעים, דדעת האחרונים וגם התוח״ס לעשות קנים, ובקרפף וגנות שבעיר הנזרעות מבטלי מחיצתא כאשר דבר מזה הפרי מגדים בסימן שנ״ח והשואל ומשיב במהדורא קמא ח״ג סימן קל״א ובדברי חיים חלק ב׳ סימן כ״ה, ובדין מחללי שבתות, וכן מי שאינן רוצין לערב דיש בהן כמה וכמה עיונים וסברות רבות, לפיכך אמרתי אבואה נא בקצרה את אשר נראה לנו על פי ספרי הראשונים והבבלי והירושלמי והתוספתא במה שנוגע לסעיפי דין שאלתו.

וראה יראה כי הרבה דברים הנוגעים לדין העירוב ובנדון זה, לא נתעוררו בזה האחרונים, ובאו מפורשים כתוספתא וירושלמי וספרי הראשונים, ומאלה נשפיעה שפעת אור בעומקה של הלכה הלכות עירובין לומר כי הוא זה — ולא ערוב פרשיות, — ועל ידי זה נבינה ונתבונן את פשוטה ואמיתה של הלכה.

והנושא אין לו צורך ונחיצות לאריכות כי כבר ביארו בזה האחרונים והאריכו למעניתם בהדינים האלה, ורק כי מעשים בכל יום בזמן הזה מתחדשים, ולגדל מצות עירוב, נבאר נא בחידוש דברים בחרשה — ומגדל גד — ובשער חדש שחידשו סופרים את ההלכה הזאת, ולמען אשר ידע כיצד מערבין ובמה מערבין, ולהכריע בזה ההלכה כדברי המקל. אעתיק מעט מאת אשר כתבתי כבר ת״ל בתוספות חדשים על הדין — ועל האמת — ועל השלום.

עד „שאמר ליה רבה בר רב חנן לאביי מבואה דאית בה תרי גברא רברבי כרבנן לא ליהו ביה לא עירוב ולא שיתוף״. ראה נא בעירובין דף ס״ה ע״א וכן דעת הרבה מהאחרונים ובתוכם החתם סופר חלק אורח חיים סימן פ״ט ושאלות ותשובות הרי״ם זצ״ל כי מצוה רבא היא, וכן הברכי יוסף בסימן שס״ו אות י׳ כותב ומזהיר שחובה מוטלת על כל אחד ואחד לתקן ולהתיר הטלטול באופן שלא תבוא המכשלה אשר רבים נכשלים באיסור טלטול והוצאה בשבת. וכן הוא דעת התשב״ץ בחלק סימן ל״ז. והפיץ הוא בבירור ובביאור ההלכה, מפני כי ישנם אנשים כאלה אשר לבם נוקפים ונקפים מהמעוררים, ואומרים שאין היתר זה מספיק להתיר הטלטול וממהאתם זאת בטל העירוב. לכן הנני אומר כי עירוב פרשיות — כתוב כאן וכל דין עירוב ונתיבותיו שלום כדמצינו בירושלמי בעירובין פרק ג׳ הלכה ב׳ ובפרק ז׳ הלכה ט׳ ודרכיה דרכי נועם, ורבה בר רב חנן לא שם כונתו לכונה כזאת להשמיענו, לו היה חד צורבא מרבנן היה שם עירוב ושתוף ורק מכיון שהם שנים ומה שזה מכשיר זה פוסל ומה שזה סותר זה בונה, כי עירוב עיקר תיקונו הוא משום דרכי שלום ותלמידי חכמים מרבים שלום ועליהם מוטל לראות ולתקן עד שנחשבת בעיניו לפליאה עצומה, וזה שהשיב לו אביי „מר לאו אורחיה אנא טרידנא בגירסאי, אינהו לא משגחי, והתם על גבית השיתוף והעירוב ולא על עצם תיקונו של עירוב ובהיתרו שוין. וכדי לברר ולבאר הדין הזה הנני אומר שכבר הדינים האלה מכת של קודמים ובמשנה ראשונה מתורתן של ראשונים וגם ממשנה אחרונה מפוסקים האחרונים הרבה מבואר מכל אלה הענינים, וכבר כתבתי ת״ל בספרי „סדר למועדי ישראל״ תשובות ארוכות בהלכות עירובין. ובספרי להמצאות ההדשות דברתי הרבה מחוטי התליפון והתלגרף והאלקטרי אם הם כשרים לעירוב ואין צריך תיקון אחר ומעט מזעיר אעתיק ואבאר בעזר הצור על ספקותיו ושאלותיו לדעת את דרכיו, ולמען דעת על בורין של דברים אלו בהלכות שבת שהם כהררים התלוים בשערה אעתיק ואסדר כל הספקות שישנן להסתפק בהן ואבארם בסיעתא דשמיא ובעזרת החונן לאדם דעת.

א) מה דין עיירות בזמן הזה אם הם כרמלית, או חצר, או רשות הרבים אף שאין ששים רבוא בוקעים?

ב) הנהר אם חשוב כמחיצה ולא היישינן לשרטון או לא?

ג) הדרך העשויה על תל גבוה עשרה מתלקט מארבע להילוך המסילה אם היא נידונית למחיצה?

בעז"ה.

שאלותין שאלת חכם ובדבר מצוה להתיר לטלטל בכל העיר ביום השבת קודש למען שלא יבואו לידי חלול שבת, ובפרט בזמן הזה, ובעירו מצד אחד הולכת דרך העשויה כתל למסילת הברזל המזרחי, גם צד כל הדרומי והמערבי ובקצת צד מערבי באמצע הולך נהר ועל גבי הנהר גשר, ובחרף הנהר נקרש, ושפת הנהר גבוהה יותר מעשרה, וביתר הצדדים וגם בהמבואות קבועים חוטי האלקטרון, התלפון והתלגרף: ומהם על גבי גביעים עשויים כמן ווי העמודים ומהם למעלה ממש, ומחוץ לעיר במקום הפרוץ שמה ישנם לעמודי וחוטי התלפון והתלגרף ורק יש קרפף גדול ובימות הקיץ נזרע שמה והחוטים עם העמודים הם הולכים אחורי הגינות האלה, שנמצאו הגינות האלה עומדות בתוך צורת הפתח ובתוך העיר אם מותר לטלטל בתוך העיר ביום השבת קודש, אם הזרעים מבטלים להדירה? ואם התלגרף והאלקטרי והתלפון נחשבים לצורת הפתח? ואם הנהר חשוב למחיצה כששפתו גבוהה עשרה? ואם הגליד מבטל למחיצתו? ואם תלי מסילת הברזל נחשבות למחיצות? ואם בכלל מה דין והעיירות בזמן הזה?

ועוד אחרת מה לעשות עם המחללי שבתות והאינן מודין בעירוב? היש איזה צד היתר לזכות להם?

והשלישית שואל מה לעשות בהני שאינם רוצים להשתתף ולערב, באמרם מכיון שיש לפקפק על פי דין בדין זה ותיקונו, היש לכופם? ואם אפשר לזכות להם הדי בזה ואיננה מועילה מחאתם זאת, או לא?

תשובה. קשה מאד ואחת מהיותר קשות שבמקדש, לקבוע תחומין ולתקן ערובין בעיר רחוקה, וכבר כתב הדבר שמואל בסימן רנ"ז בכיוצא בזה „לגינובה" לחכם אחד כמר ר' אברהם צרפתי בהרחבת גדול היתר הטלטול מהלאה לחוץ לחומת העיר שהפריזו על המדה, וזה לשונו: „ובהיות מציאות הענין במושב צורת העיר ותכונתו הוא בלתי מובן אצלי כעת אין לי עסק דין ודברים להביא עצות מרחוק להקביל ולתקן תחומין". ויען כי מצות ערובין היא מצוה רבתא למאד

הקדמה קצרה.

יסודי האמת ועמודי השלום יראה הרואה וידע הקורא ישכיל
המעיין ויחכם החכם בהגותו ובקראו בספר הזה **דברי שלום**
ואמת. כי כשמו כן הוא תוספתא עתיקתא המאירה את הפנים, בדינים
לכמה מאות שנים היקרים מפנינים, חדשים וגם ישנים, בדיני עירובין
הם פנים, ותורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב:
את הכתב יד ספר הזה היקר בקנינים אמרתי להשקות מנחל עדנים,
לחכמים ונבונים, לאבות ובנים נערים וזקנים בני יעקב
בכל עיר ועיר חונים ולהפיצם בישראל ולחלקם ביעקב.
בהספר הזה בבקיאות ובסברא, לעומקה של ההלכה קלע אל השערה
כחץ למטרה נותן קול עוז בהדרה האמת ליעקב.
את הבבלי והירושלמי והתוספתא ופוסקים ראשונים ואחרונים להביעה,
לבל יאמר האומר כי הוצאה היא מלאכה גרועה — ומהשס״ן וראשון
שבראשונים עד אחרון שבאחרונים לחות דעה לבית יעקב.
והקולות במצות עשה שהזמן גרמא — כל אחד ואחד יהמה בנהימה
הקול קול יעקב.
למען זכות את הרבים יצא הספר הזה לאור מאיר לדרוש שלום העיר
שלם בתורתו לתתו האמת ליעקב.

דברי שלום ואֱמֶת

מפני מה מערבין בחצרות מפני דרכי שלום
(ירושלמי עירובין פרק ג׳ הלכה ב׳
ופרק ד׳ הלכה ט׳)
המו״ל

פראנקפורט דמיין
בית הדפוס של מ. לעהרבערגער ושתפיו
תרפ״ב.

דברי שלום ואֱמֶת

מפני מה מערבין בחצרות מפני דרכי שלום
(ירושלמי עירובין פרק ג׳ הלכה ב׳
ופרק ד׳ הלכה ט׳)
המו״ל

פראנקפורט דמיין
בית הדפוס של מ. לעהרבערגער ושתפיו
תרפ״ב